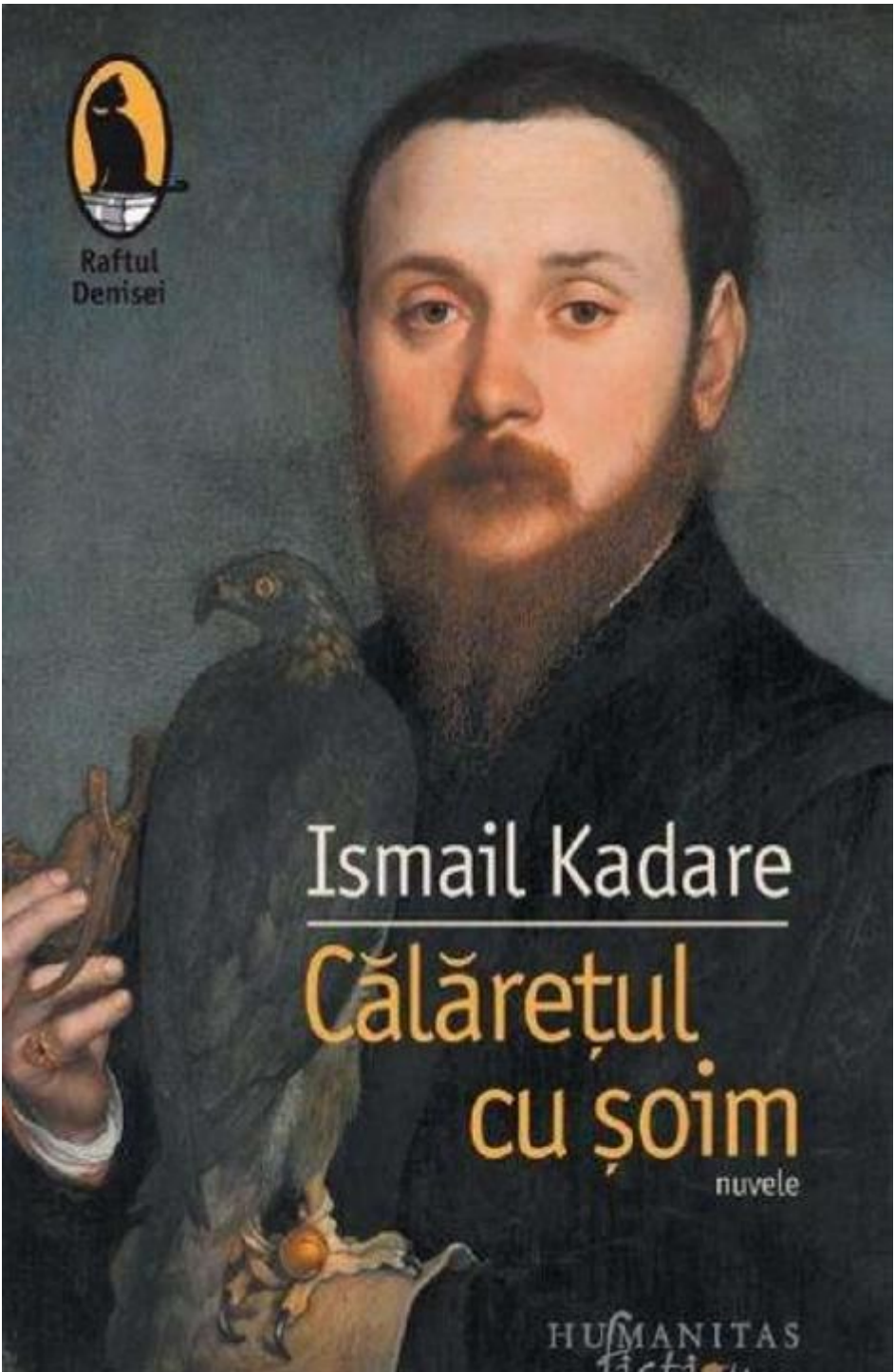
Raftul
Denisei
Ismail Kadare
Călărețul
cu șoim
nuvele
HUMANITAS

ISMAIL KADARE

CĂLĂREŢUL CU ŞOIM

Traducere din albaneză de

MARIUS DOBRESCU

EDITURA HUMANITAS

2020

Colecţie coordonată de

DENISA COMĂNESCU

ISMAIL KADARE

Kaloresi me sqifter

Historia e Lidhjes se Shkrimtareve

Ikja e shtergut

Copyright © Librairie Artheme Fayard, 2001, 2004

All rights reserved

Stina dimerore e kafe Rivieres

Copyright © Librairie Artheme Fayard, 2000

All rights reserved

© HUMANITAS FICTION, 2020, pentru prezenta versiune românească

EDITURA HUMANITAS FICTION

Piața Presei Libere 1, 013701 Bucureşti, România

tel. 021/408 83 50, fax 021/408 83 51

www.humanitas.ro

Comenzi online: www.libhumanitas.ro

Comenzi prin e-mail: vanzari@libhumanitas.ro

Comenzi telefonice: 021/311 23 30

Redactor: Raluca Popescu

Coperta: Angela Rotaru

Tehnoredactor: Manuela Măxineanu

Corector: Marilena Vasile

DTP: Iuliana Constantinescu, Veronica Dinu

Tipărit la Livco Design

Ilustrația de pe copertă:

Hans Holbein cel Tânăr, Portret de şoimar

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

KADARE, ISMAIL

Călărețul cu şoim / Ismail Kadare;

trad, din albaneză de Marius Dobrescu. –

Bucureşti: Humanitas Fiction, 2020

ISBN 978-606-779-625-4

I. Dobrescu, Marius (trad.)

821.18

Călăreţul cu **ş**oim

1

În ziua de 7 aprilie 1939, la ora şase dimineața, tabloul *Călărețul cu şoim* era expus în muzeul unei țări scandinave.

La două mii de kilometri depărtare, într-un oraş din Italia Centrală, arhitectul Ernesto Mohr, după o noapte în care se perpelise amarnic în urma durerilor de splină, adormise şi dormea dus. Undeva, spre est, pe celălalt ţărm al Adriaticii, tânărul albanez de 17 ani Bardh Belto, elev la un liceu clasic, dormea şi el în apartamentul cu nr. 27 din strada Regală, oraşul Durrës. Un avion militar zbura de-a lungul litoralului albanez, între Durrës şi Shëngjin. De pe scaunul pilotului, ministrul de externe italian, contele Ciano, aflat el însuşi la manşă, urmărea cu atenţie conturul ţărmului înecat în vegetaţie şi presărat cu o mulţime de mlaştini. Nepotrivit loc pentru o casă de vânătoare, îşi zise. O casă cu multe dormitoare, cu cine festive şi făclii, cu prieteni sosiţi pe rând de departe. Îşi imaginã şoldul drept al baronesei Scorza şi ultima ei surpriză, un mic tatuaj făcut acolo special pentru el, un scorpion cu acul îndreptat în sus, şi zâmbi. Apoi viră avionul spre dreapta, ca pentru a se asigura că vasele militare, care aveau să acosteze imediat la ţărmul albanez, se aflau sub el.

Asemenea multor fiinţe sau lucruri care se întâlnesc sau despart surprinzător pe lume, pictura medievală din muzeul scandinav, arhitectul bolnav de splină, contele Ciano şi tânărul albanez Bardh Belto s-au aflat fără voia lor împreună într-o dimineaţă senină de 7 aprilie, legaţi cu un fir nevăzut cum sunt acelea pe care numai moartea le poate zămisli.

Iar misterul va fi dezlegat abia peste şapte ani.

2

Construirea a ceea ce s-a numit mai târziu „Casa de vânătoare de la Lezha” a început în octombrie, acelaşi an. La începutul lui 1940 zidurile se înălţaseră binişor. Părea o construcţie rece: jumătate mănăstire, jumătate culă

albaneză de la munte, o combinație care multora li s-a părut imposibilă.

În primăvara şi-n vara ce au urmat, arhitectul Mohr a făcut două călătorii în Albania pentru a superviza lucrările. Zborul cu avionul, în loc să-i răscolească durerile, i le-a atenuat.

Singur a ales piatra de construcție, mai ales bolovanii care urmau să fie ciopliți pentru intrare şi cămin, o piatră veche, a cărei sclipire mată sporea solemnitatea şi muțenia locului. Era o măreție calmă, venită parcă dintr-o altă lume, păstrând o distanță şi un mister care-i fură pe plac contelui.

Lemnul pentru lambriuri şi grinzi a fost adus din pădurile din jur. Solemnitatea discretă a pietrei era accentuată de lemn, lucru de aşteptat. Dar şi asta-i plăcuse contelui.

3

Cea de-a treia şi ultima călătorie a arhitectului fu în toamna aceea. Contele se grăbea. După ce inspectă rapid lucrările din interior, arhitectul mai făcu câteva observații. Dintre toate modelele de scaune le alese pe cele mai simple, cu spetează, cărora muntenii albanezi le spuneau „tron", pentru că aduceau mai degrabă cu nişte tronuri de piatră, în care călătorul se aşază pentru a se odihni. Niciunul dintre cămine, nici măcar cel din sala mare, nu avea nimic care să amintească marmura, pentru a nu ştirbi deloc „caracterul tragic" al vetrei balcanice. În loc de cuverturi, alese nişte velințe din lână de oaie care se trăgeau, după părerea lui, din vremurile homerice. Oglinzile le-a întors spre perete, cu excepția celor de la baie. Sunt de neacceptat într-un peisaj plin de mlaştini ca acesta, spuse fără a privi pe nimeni. Însoțitorii contelui îl priviră ca pentru a-i cere să lămurească fraza aceea misterioasă, dar celălalt tăcu. Şi nu numai atât, din zâmbetul discret de pe fața lui puteai deduce că

arhitectul exprimase ceva ce arăta, cu acordul contelui, că între ei există o înțelegere mută, de care era chiar mândru.

Totuşi, în vreme ce străbăteau curtea interioară, profitând că arhitectul nu era lângă ei, adjutantul îi şopti lui Ciano că, deşi îl aprecia pe arhitect, în legătură cu ideea acestuia că „tragismul unei vetre balcanice" este condiționat de ceea ce se discută în jurul ei, discuții dramatice, uneori chiar despre crime etc., el dorea să-i amintească domnului conte că aici nu era vorba despre o culă albaneză de la munte, ci despre locul unui *séjour* la care aveau să se întâlnească invitații domnului conte, crema aristocrației de peste mare...

În vreme ce-l asculta, Ciano fu străfulgerat de gândul că nu era nimic mai excitant pe lume decât a pune în opoziție pietrele reci şi solemne dintr-o construcție cu mătasea fină a desuurilor unei femei sosite de departe pentru a face dragoste. Îi plăcea să creadă că arhitectul, descoperindu-i acest capriciu secret, în vreme ce se prefăcea că-i oferă un mediu rece, în care s-ar fi putut face orice în afară de dragoste, făcea de fapt contrariul.

Ciano nu-i răspunse adjutantului. Între timp, ajunseseră în sala principală, aceea de recepții. Arhitectul cercetă pe rând lămpile ce aveau să fie fixate pe pereți, lucrate în fier forjat şi aramă ciocănită, asemănătoare cu cele de la intrarea principală, în stilul lămpilor de la hanuri (de la hanurile medievale, aflate pe drumuri periculoase, după cum se exprimase el).

Aici făcu mai puține observații decât se aşteptaseră ceilalți, căci părea că se gândeşte în cu totul altă parte.

— Aici trebuie un tablou, zise cu mâinile încrucişate la piept în fața peretelui opus vetrei. Singurul tablou din sala asta.

Ceilalți îl priviră cu surprindere, de parcă ar fi vrut să spună: să vedem acum ce perlă sau ce prostie mai scoate pe gură.

Şi, în vreme ce ei aşteptau ca el să pronunţe numele tabloului sau al pictorului, arhitectul, spre mirarea lor, păru pentru întâia oară că-şi pierde siguranţa de sine. Iar motivul se văzu imediat. Îi era imposibil să-şi amintească numele pictorului sau al tabloului ce ar fi putut fi pus pe acel perete. S-ar fi putut să fie al lui Rembrandt sau Rubens, ori al unui contemporan al acestora. Ar fi fost posibil să se numească *Călăreţul cu şoim*, dar nici despre asta nu era sigur. Îl văzuse cu ani în urmă, în tinereţe, în muzeul unui oraş scandinav, pe care de asemenea nu şi-l amintea. Singurul lucru sigur era că nu era o capitală, ci un oraş obişnuit. Cât despre tablou... acesta reprezenta un călăreţ care ţinea pe umăr un şoim... Călăreţul fusese invitat la o partidă de vânătoare... Chipul lui avea o expresie misterioasă, ce poate fi interpretată în multe feluri... Deci, din câte-mi amintesc, el... urma să meargă la vânătoare... deşi pe faţă avea o expresie enigmatică...

— Pe acest perete nu pot să-mi imaginez o altă pictură, continuă arhitectul. Este tabloul invitaţiei la vânătoare, înţelegeţi, domnule conte? Esenţa întregii chestii. Iar îndoiala şi misterul de pe chipul lui sunt ale oricărui călător ce vine de departe, care e găzduit aici, fie el om sau umbră... La urma urmei, nu putem şti niciodată ce gândeşte cel care vine...

Ce minunăţie, îşi zise contele.

Arhitectul trase aer în piept înainte de a-şi termina raţionamentul. Domnul conte dispunea de toate mijloacele pentru a găsi acest tablou. Avea ambasade, informatori în ţările acelea. Dacă n-ar putea s-o cumpere, ar putea obţine o reproducere făcută de mâna unui pictor. Asta era dorinţa lui. Iar acum, cu voia domnului conte, ar fi vrut să se odihnească puţin. Căci splina îl durea mai groaznic ca oricând.

— Odihniți-vă, dragul meu, odihniți-vă, îi spuse Ciano, punându-i mâna prietenește pe umăr. Dorința dumneavoastră va fi îndeplinită. Vă dau cuvântul meu.

Arhitectul mulțumi cu o înclinare a capului. Era alb la față ca hârtia.

4

Amplasarea mobilierului din dormitoare și, imediat după asta, a celui din camerele celelalte, împreună cu probarea sobelor se făcură în următoarele trei săptămâni.

La începutul lui decembrie totul era gata. Treburi urgente de stat îl împiedicară pe Ciano să vină personal pentru a mai arunca o ultimă privire celor numite în cercurile mondene „moftul albanez" sau „nebunia albaneză" a contelui.

Trimisul lui cercetă însă cu atenție totul, începând cu velințele de lână albă din apartamentul personal al contelui și terminând cu felinarul micului ponton de lemn unde aveau să fie legate bărcile.

Invitațiile la prima vânătoare fuseseră distribuite de mult și, la Roma, care deja de doi ani era capitala regatului unit al Italiei, Etiopiei și Albaniei, apăruseră inevitabilele nemulțumiri și dușmănii care apar în asemenea situații.

Contrar celor prevăzute la început, contele a ajuns numai cu câteva ore înaintea primilor invitați. În loc să facă o ultimă verificare, după cum se așteptaseră toți, a spus că vrea să se odihnească puțin. Singurul lucru pe care a vrut să-l vadă a fost tabloul, adus doar cu două zile înainte din Scandinavia.

Rămase o bună bucată de vreme în fața lui, nemișcat. Scânteierile jucăușe ale flăcărilor din căminul mare, care se afla pe peretele opus, păreau că ajung din când în când la tablou. Să fie o întâmplare că focul din vatră lumina chipul

călărețului pictat sau totul fusese prevăzut în cel mai genial mod cu putință?

Era ceva ce-i scăpa pe fața omului invitat la vânătoare. Reflexele domoale ale focului uneori sporeau, alteori risipeau misterul acelui chip.

Păcat că arhitectul nu putuse să vină. Zăcea de aproape trei săptămâni la pat, de unde se părea că n-avea să se mai ridice. Boala lui, la care se adăuga misterul nedezlegat al picturii, avu darul să sporească şuşotelile apărute în jurul ei. Pânza reprezenta un călăreț care, probabil, fusese invitat pentru ultima oară la o vânătoare. Privirea lui exprima clar bănuiala aceea.

Contele simțea că se află într-unul dintre momentele rare când era pregătit să se apropie de sensul secret al artei. Privirea călărețului exprima într-adevăr o îndoială, dar era o îndoială senină, înnobilată de tristețe şi fatalitate. El tocmai primise invitația la vânătoare şi, deşi bănuia că acolo... la vânătoare... ar fi putut să i se întâmple ceva... avea să se ducă totuşi... în întâmpinarea destinului...

Nu, îşi spuse contele, la fel ca-n ziua în care citise pentru prima oară acea explicație. Poveştile acestea medievale nu se mai pot întâmpla. Era curat în fața lui Dumnezeu: niciodată nu-i trecuse prin cap să invite pe cineva cu gândul să...

Nu, repetă în sinea sa, şi în momentul acela regretă din nou că arhitectul nu putuse veni. Doar el ar fi putut să-l elibereze de îndoielile acelea nebuneşti. Să-i explice, de pildă, de unde venea tristețea din ochii călărețului, cu alte cuvinte ce-l dezamăgise atât de cumplit în invitația aceea (poate o femeie, femeia gazdei, a celui ce-l invitase, care, după ce-i jurase dragoste veşnică, acum îl chemase acolo pentru a-l ucide), care era motivul unei asemenea dezamăgiri în urma căreia moartea nu i se părea o nenorocire atât de mare.

Nu, îşi zise contele pentru a treia oară. Acul ridicat al scorpionului de pe şoldul drept al baronesei i se păru tare neînsemnat în tot talmeş-balmeşul acela. Boala arhitectului era poate cheia problemei. Absența acestuia explica totul mai bine decât prezența lui. Odată cu tabloul, îi trimisese şi teama lui în fața morții. O făcuse simplu şi natural, ca omul care returnează invitația primită cu o însemnare pe margine: vă veți întâlni, dar eu nu voi fi cu voi. Distracție plăcută!

Aici se mai ascundea ceva. Înainte de a-şi desprinde privirea de celălalt, contele avu impresia că prinde şi o altă nuanță în ochii lui:

avea să-l plângă cineva după moarte, sau va muri neştiut şi nejelit de nimeni?

Brusc, se simți obosit şi, ca şi când ar fi răspuns unui ordin, întoarse spatele tabloului şi se duse să se culce.

5

Primii invitați ajunseră după-amiază târziu, puțin înainte de lăsarea serii. Cu capul pe pernă, el putu să le audă din cameră mersul anevoios din pricina terenului accidentat.

Sporovăiau ceva, uimiți cu siguranță de călătoria cu barca din micul port Shëngjin până acolo.

Contele îşi privi ceasul. Făcliile trebuie că fuseseră aprinse deja în vârful prăjinilor ce serveau drept puncte de orientare prin mlaştină, deşi nu era chiar întuneric. Peste puțin timp, la căderea nopții, făcliile aveau să-i impresioneze mult mai tare.

Geamurile uşilor apartamentului său, ce clădeau în holul mare, se aburiseră niţeluş, aşa că-i fu imposibil să deosebească chipurile nou-veniților.

Zgomotul unui motor de maşină arăta că alți invitați, care nu suportaseră călătoria cu barca, sau oaspeții albanezi de

la Tirana, sosiseră pe şosea. Primii veniţi cu siguranţă că le spuneau celorlalţi: n-aţi venit pe mare, deci n-aţi văzut făcliile din mlaştină? Păcat, era o privelişte aşa de... aşa de... nu ştiu cum să spun...

Un zgomot uşor de uşi deschise şi închise îi ajunse la urechi. Se cazau una după alta perechile, sau cei sosiţi singuri, sau cei care spuneau că soţii sau soţiile aveau să vină a doua zi, deşi erau siguri că nu-i deloc aşa.

Ştia că bârfele despre soţia sa acolo circulau, pe culoarele slab luminate: aveţi idee, o să vină şi Edda? Nu cred, n-a fost niciodată pasionată de vânătoare. Şi, în plus, se spune că e supărată pentru că această casă de vânătoare n-a fost construită în sudul Albaniei, acolo unde există şi un port cu numele ei, Porta Edda-Saranda. Cred că ştiţi. Nu ţi se pare cam sumbră camera asta?

La început, imediat după sosire, camerele le vor părea sumbre, îi spusese arhitectul. Pentru că, superficiali cum sunt, oamenii vor înţelege cu greu că nu au venit la bal, ci la vânătoare. Aceşti buşteni de lemn banali, dispuşi orizontal, într-o monotonie apăsătoare, sunt acolo pentru a le aminti un lucru: aţi venit aici la vânătoare, deci pentru a ucide. Aşadar nu vă prefaceţi că nu ştiţi. Doar mai apoi, când vă veţi reîntâlni la cină în sala mare, o să vă reveniţi din coşmar. Şi atunci totul va părea mai prietenos: lămpile, focul din cămin, vorbele celorlalţi.

Un vrăjitor, îşi zise contele. Era sigur că picase definitiv în cursa creierului celuilalt, căci acum nu-şi mai ascundea uşurarea pe care o simţea când îşi amintea că arhitectul nu mai avea mult de trăit. Moartea acestuia avea să-l elibereze în cele din urmă dintr-o robie despre care nu ştia unde o să-l ducă.

Nu vă prefaceţi că nu ştiţi, repetă în sinea lui şi se ridică din pat.

Era momentul să iasă din dormitor. Să vadă cine venise şi cine nu.

În salon era destulă lume. Unii erau aşezaţi pe canapelele lungi de lângă cămin, acoperite cu velinţe de lână, alţii stăteau ici-colo prin colţuri, iar alţii se învârteau curioşi peste tot. Sobrietatea acelor camere sumbre ca nişte chilii li se ştergea fărâmă cu fărâmă de pe chip.

Ciano îi salută pe rând, le ură bun-venit şi-i întrebă dacă s-au instalat confortabil în camere şi dacă li se par prea austere. Ultima întrebare, deşi părea că-i pune într-o poziţie cam delicată, alunga de fapt senzaţia de apăsare.

El le aminti invitaţilor că fiecare era liber să ia cina când şi unde dorea: aici, în sala mare, sau în cameră. În ziua următoare, după prima zi de vânătoare, aveau să participe la recepţia de gală.

Apoi s-a retras din nou în apartamentul său. În mod ciudat, se simţea obosit şi gol de gânduri. Se aşează în faţa focului. Afară, pe mica verandă, se zărea silueta santinelei şi, ceva mai departe, pâlpâirea făcliilor unduindu-se sub briza mării. Soseau, se pare, şi ultimii oaspeţi de la Shëngjin. Baroneasa Scorza s-ar fi putut număra printre ei.

La ora nouă se ridică să ia cina. Cele două saloane principale erau pline de lume. Unii, la fel ca şi până atunci, şedeau în preajma vetrei, o altă parte se învârteau de colo-colo cu un pahar în mână, iar alţii se aşezaseră deja la mese pentru a comanda cina.

Ciano îi salută pe cei cu care nu se văzuse până atunci, ascultă cu atenţie prefăcută două veşti rostite aproape în şoaptă despre doi dintre cei care nu putuseră veni şi spuse „îmi pare rău”, deşi în realitate regreta absenţa altcuiva, a lui Curzio Malaparte. Deşi încercase, acesta nu reuşise să străbată Europa pentru a fi în seara aceea acolo.

Se aşează la una dintre mese şi, asemeni celui care împreună cu peştele prinde în plasă şi vietăţile care se află

în apropierea lui, le făcu semn să se aşeze la masă şi celor care se aflau în preajma baronesei Scorza.

Cuvintele „fără protocol” şi „fără ceremonial” au fost rostite deseori în seara aceea, iar el a fost primul care s-a conformat. Din când în când saluta câte un întârziat, femei coafate proaspăt veneau să-l îmbrăţişeze. Bătrâna marchiză Beetz veni şi se aşează la masă fără s-o invite nimeni.

— Viceregele ar fi vrut să vină şi s-a răzgândit în ultima clipă, sau asta e doar o bârfă? întrebă baroneasa Scorza, profitând de rumoarea pricinuită de sosirea bătrânei.

Contele privi fără să vrea spre tablou. Îşi reveni imediat şi ridică din umeri.

— Jacomoni? Nu ştiu ce să zic. Oricum, eu l-am invitat. E viceregele Albaniei, aşa că ar fi fost normal să vină, după cum la fel de normal ar fi fost să nu vină.

Despre Duce, socrul său, se zvoneau, fireşte, aceleaşi lucruri.

În faţa tabloului erau mereu oameni. Era singura pictură, aşa că în mod firesc atrăgea atenţia.

— Ai văzut pictura? întrebă el.

— Desigur, răspunse baroneasa şi zâmbi abia schiţat.

— De ce râzi?

— Se spun o mulţime de lucruri despre ea.

— Ce se spune?

— Oh, prostii, ca de obicei.

— Totuşi te rog să-mi spui.

Vocea gravă şi mai ales tuşea bătrânei marchize erau cea mai bună acoperire pentru ca în spatele lor să poată discuta fără a fi auziţi de ceilalţi.

Ea îi povesti ceea ce se bârfea, lucruri care aveau de-a face mai ales cu preţul piperat, din motive politice, cerut de Suedia sau Islanda, în fine, de ţara care deţinea pictura, şi cum, în cele din urmă, renunţase la tablou pentru a se mulţumi cu o reproducere.

— Ia te uită, ia te uită, zise el şi râse la rândul său. Mai ai tatuajul? o întrebă apoi în şoaptă.

Sprâncenele ei se ridicară subit, ca şi când s-ar fi temut de sclipirea provocatoare pe care el o avea în privire.

— Desigur, răspunse. Ai vrea să-l vezi?

— Fireşte. Chiar în seara asta.

Acum nu numai el, ci şi ea o privi cu recunoştinţă pe bătrâna marchiză, care tuşea din rărunchi.

În timp ce o asculta vorbind, privirea lui luneca involuntar spre peretele pe care se afla pictura. În faţa ei erau mereu oameni. Explicabil, câtă vreme era singura pânză din sală. Şi, în plus, fiecare vedea în călăreţul acela ceva din propria-i persoană. Era invitatul la vânătoare, deci modelul lor, reprezentantul lor comun. Îi dădeau ocol cu tandreţe, se mirau ori doar se prefăceau că se miră de culori, de expresia chipului călăreţului, fără a înţelege poate nimic din nesiguranţa lui dezolantă.

Şi-i imagină pe unii dintre ei în faţa oglinzii, pregătindu-se pentru această călătorie, sigur că nimănui nu-i trecuse prin cap nenorocirea care i-ar fi putut aştepta aici. Erau atât de multe palate şi atât de multe ospeţe la care...

— Galeazzo, tu nu eşti în apele tale, îi spuse cu glas tandru baroneasa.

El dădu din cap în semn că nu, nu are nimic. Apoi îi spuse că o va aştepta la miezul nopţii, atunci când totul se va linişti. Iar paznicul de la uşa lui va fi avertizat.

Ea închise galeş ochii a aprobare. El o privi o clipă fix, aproape mirat de descoperirea pe care o făcuse pe chipul ei, de crâmpeiul acela de duioşie feminină. Dar privirea lui, în loc s-o mângâie, o bagă în sperieţi.

Ştia că somnul e imposibil în vecinătatea mlaştinilor, aşa cum ştia că, pentru insomnia lor, oamenii găsesc mereu o explicație care nu ține de ei.

Turnă pulberea somniferului în pahar, o bău încet, apoi ridică pilota cu care baroneasa se învelise pe jumătate. Ea dormea liniştită. După cum se pare, ceea ce se spunea despre somn şi mlaştini nu li se aplica decât bărbaților.

Pentru că se îngrăşase, tatuajul de pe şoldul femeii era uşor modificat: părea ceva mai umflat, deci puțin mai decolorat şi nu atât de amenințător ca în urmă cu şase luni, când făcuseră dragoste ultima oară. El îşi aminti strălucirea tandră din privirea ei, şi gândul că aşa, fără a şti prea bine de ce, creşte sau scade nivelul adrenalinei la oameni îl bântui o bucată de vreme.

Vina pentru insomnii li se atribuia mlaştinilor, dar, dacă mlaştinile ar avea conştiință, ele ar susține poate contrariul: apropiindu-se de ele, oamenii le aduceau lor nelinişte şi groază.

Îşi imaginä suprafața lor somnoroasă ce tremură de pe acum şi se vălureşte de mila fazanilor ce vor cădea şi-şi vor da sufletul dis-de-dimineață în stufărişul de pe mal.

Şi, ca şi când n-ar fi fost de ajuns toată liota de invitați, el adusese şi pictura aceea misterioasă. Acum era părăsită în salonul rece. Era aproape sigur că în clipa asta, când nu mai era nimeni s-o admire, călărețul îşi azvârlise masca şi se înfățişa cu chipul lui adevărat.

Ar fi vrut să se ridice, să se apropie tiptil de uşă şi de acolo s-o contemple până-i va dezlega enigma... Dacă avea bănuieli, de ce acceptase invitația la vânătoare? Ce speranță de salvare avea? Sau se resemnase şi câştigase ceea ce majoritatea oamenilor nu au: libertatea celui fără speranță?

Jacomoni nu venise... Să-i fi trecut prin cap vreo îndoială nebunească? O, nu, gemu în sinea sa. Nu şi nu. Nicio suspiciune n-ar putea apărea în mintea victimei dacă ea nu

apare mai întâi în cea a ucigaşului. Iar el îl avea martor pe Dumnezeu că niciodată, dar niciodată nu-i trecuse prin cap o asemenea aberaţie.

Că-l invidia se vedea clar. Şi că i-ar fi plăcut titlul de vicerege. Ba chiar nutrea speranţa că i-l va lua într-o bună zi. Dar nu în felul acesta. Galeazzo Ciano, conte de Cortellazzo, vicerege al Albaniei! Era o armonie interioară în fraza aceea. Lucru pe care i-l spusese de câteva ori Eddei, ceea ce era acelaşi lucru cu a i-l spune lui Mussolini. Deci aşteptase din partea lui, şi nu a altcuiva, o lovitură pe la spate, cu puşca de vânătoare, în lătratul câinilor...

În ceea ce se cheamă subconştient, acolo unde domină alte legi, acolo poate da. Dar se ştie că în zonele acelea, aproape toţi, încă din copilărie, suntem ucigaşi.

Visase la titlul de vicerege încă din dimineaţa aceea de aprilie când zburase cu avionul de-a lungul ţărmurilor ţării, cu o oră înaintea debarcării trupelor. Pe vremea aceea, Jacomoni nu fusese încă numit, iar permisiunea dată de Mussolini pentru zborul acela simbolic o luase ca pe o promisiune.

Titlul de vicerege îi amintea în dimineaţa aceea de tristeţea reginei Albaniei care, conform informaţiilor secrete, părăsea în momentul acela ţara împreună cu regele. În seninul crud al dimineţii, când natura respir a liber şi însăşi tristeţea reginei părea ceva înălţător, era dispus să creadă că eşecul reginei fusese necesar pentru ca destinul să-l răsplătească cu acel titlu.

Atracţia lui pentru ea fusese inevitabilă, chiar din prima clipă când se întâlniseră. Totul era strălucitor, luxos, fin şi ambiguu. Contractul de căsătorie între cel mai aspru rege al Europei, albanezul Zogu, şi cea mai frumoasă regină a sa, unguroaica Geraldina. El, ministru de externe al Italiei, principalul martor. Inelele strălucitoare în lăcaşurile de catifea. Gâtul de lebădă al contesei de 22 de ani. Mustaţa

scurtă şi galbenă a regelui şi ochii lui reci, străini, ca de gheaţă, o gheaţă bolnavă, cum îşi spusese mai târziu.

I se păruse naturală apropierea lor erotică, atracţia unuia pentru celălalt. El, ginerele Ducelui şi conte, ea contesă, şi între ei un rege balcanic impenetrabil. Iar dacă în ochii acestuia apărea când şi când o scânteiere periculoasă, care arăta că acest monarh sălbatic, rănit în două atentate, prima dată în parlament, a doua oară în faţa operei din Viena, era din rasa acelora care, în asemenea situaţii, te ucid cu mâna lor, asta făcea şi mai irezistibilă atracţia.

I se părea deci nu doar normal, ci aproape obligatoriu ca el, ginerele Ducelui şi ministrul de externe al Italiei, să-i dea târcoale viitoarei regine a micului stat în care Italia îşi înfigea tot mai mult ghearele. Aproape că făcea parte din îndatoririle lui, o sarcină care, neglijată, i-ar fi adus o grămadă de regrete mai târziu: ai alergat neobosit după tot felul de femei banale şi te-ai dovedit prea indolent ca să-ţi consumi timpul cu o regină?

Nu putuse evita totuşi acest reproş. Doi ani mai târziu, în biroul lui imens, cu o mină dispreţuitoare, Mussolini îi întinsese un ziar englezesc în care regina albanezilor, în cursul unui interviu, lăsa să se înţeleagă ceva despre avansurile vulgare ale „ministrului de externe al unei ţări ce se pretinde prietenă”.

Ciano roşise ca racul. Filfizonule, îi urlase socru-său. Ciano nu a putut pricepe niciodată dacă supărarea Ducelui fusese provocată de faptul că ginerele lui îndrăznise să curteze o altă femeie, sau că o făcuse în stilul acela uşuratic.

Visul de a fi numit viceregе acolo îşi găsise sfârşitul, poate pentru totdeauna. Dar, în dimineaţa aceea de aprilie, când zbura cu avionul, el nu ştia încă nimic despre dispreţul tinerei regine. Era sigur că acum, când îşi părăsea ţara,

printre celelalte lucruri pe care le regreta, era şi o posibilă aventură cu el.

Rața sălbatică îi scăpa din cătarea puştii... Oricum, îi rămâneau regatul şi titlul de vicerege. Nu le putea avea pe amândouă, se consola singur. Şi poate că ideea casei de vânătoare atunci i se născuse, printre celelalte gânduri, când numele de pasăre al regelui Zogu, gâtul de lebădă al reginei şi bubuitul în gol al armei de vânătoare i se înlănțuiau în minte ilogic.

Se învârti în aşternut. Cu o iuțeală stranie, al cărei resort nu-l putea stăpâni, i se îngrămădiră în creier pictura sosită din Nord, chipul viceregelui şi tatuajul femeii, împreună cu acuzațiile vulgare ale baronului când făcea dragoste cu ea, pe la spate: pentru cine ai făcut tatuajul ăsta, curvă, pentru cine...

Toate sunt suportabile pe lumea asta, numai figura lui Jacomoni, nu, îşi zise. Îi disprețuia râsul, frizura cu părul tuns scurt, prostia ce i se citea pe față şi se reflecta în strălucirea cizmelor. Şi totuşi, niciodată nu mersese cu gândul atât de departe... să-l lovească pe la spate... Tabloul din salon... Tocmai pictura asta era dovada nevinovăției sale (acum îşi formula răspunsurile ca într-un birou de poliție). Nimeni care are de gând să facă aşa ceva n-ar putea aduce o pictură ca asta într-un hotel de vânătoare...

Nemernicule!

Dorința de a striga era atât de puternică, încât îşi înfundă capul în pernă. Nemernicule! i se adresă din nou arhitectului. Cine mama naibii te-a împins să-mi faci asta? De unde atâta curaj?

Toate bâiguielile acelea de la început, nu-mi amintesc numele pictorului, nici muzeul, nici țara unde l-am văzut. De unde curajul acela de a-l minți? Şi, mai ales, îndrăzneala imensă de a veni cu explicația nefastă... crima... Poate de la splina bolnavă. Un asemenea curaj nu putea veni decât din

vecinătatea morții. Şi imaginea întregului regat, ca un ținut plin de invitații otrăvite, trimise sau primite de peste tot, tot ea o putea aduce. Grăbeşte-te să fii primul care trimite invitația până n-o trimite celălalt... Toată treaba în încleştarea asta mortală e cine o trimite mai repede, gazda sau invitatul.

Oh, nemernicule, gemu contele. Ar fi vrut să sară din pat, să smulgă tabloul acela de pe perete şi să-l arunce în baltă. Dar picioarele nu-l mai ascultau. Trecuseră între timp de partea cealaltă, a somnului, şi-l lăsaseră singur. În golul acela trist bălteau ape tulburi, fără chip, iar splina bolnavă a arhitectului plutea peste ele.

7

Alte două partide de vânătoare la fazani şi rațe sălbatice, una la mijlocul lui februarie, cealaltă la sfârşitul lui martie, au însuflețit casa izolată de pe malul mlaştinilor. Cea de-a treia, anunțată pentru luna aprilie, a fost amânată din motive necunoscute. S-a comentat că ar fi fost vorba despre o întâlnire secretă cu Ribbentrop. Mai apoi, despre o vacanță a Ducelui după o călătorie extenuantă la granița greco-albaneză. De fapt, niciuna, nici alta n-au avut loc.

În timpul verii s-a lucrat la camuflarea acoperişului cu crengi şi verdeață. Se spunea că englezii ar fi ştiut ceva şi o căutau.

Spre sfârşitul primăverii a murit arhitectul, iar un an după aceea Galeazzo Ciano a fost împuşcat de socrul său. Într-o poiană pustie, legat cu spatele de un scaun, trupul său a înțepenit aşa după primele trei gloanțe. Numai capul îi atârna spre dreapta, ca şi când ar fi căutat ceva pe jos, o insectă, o agrafă pierdută. Apoi, după al patrulea glonț, cel care i-a înfăşurat gâtul cu un şal roşu clocotitor, capul i s-a dus în față şi a rămas aşa.

8

Clădirea rece, care părea şi mai sinistră după ce a fost abandonată, a fost scotocită de anchetatori două săptămâni la rând. Căutau, fotografiau şi adunau orice: arme de vânătoare, alice, oglinjoare uitate cine ştie de când prin camere, flacoane de cocaină, ţigări, pudriere, foi de calendar cu însemnări pe verso, lupe, medicamente – pastile sau prafuri –, seringi, prezervative, cartoane de invitaţii.

Ordinul fusese strict: să nu fie neglijat nimic, percheziţia să fie amănunţită, să nu se uite că într-un amănunt, aparent neimportant, s-ar fi putut ascunde cheia complotului împotriva Ducelui.

Această directivă, însoţită de un reproş anticipat pentru lipsă de zel, cum sunt cele care li se fac copiilor pentru nişte greşeli pe care nu le-au făcut încă, au încălzit atmosfera până la incandescenţă. Astfel că, unul dintre ofiţeri, incitat de o scurtă însemnare a contelui în notesul lui, „astă-seară vine scorpionul”, după ce a reuşit să afle că în spatele poreclei se ascundea baroneasa Scorza, care avea tatuat un scorpion pe coapsa dreaptă, s-a declarat nemulţumit de descoperirea făcută. Convins că tatuajul putea fi un semn secret de recunoaştere a complotiştilor, după câteva călătorii la Roma, a ajuns să-l găsească pe tatuator, care, speriat de arestarea neaşteptată, a reprodus chiar din prima noapte de tortură lista completă a celor pe care i-a tatuat. Şi nu numai asta, căci a început să povestească unele amănunte incredibile chiar şi pentru urechile unui anchetator, cum ar fi, de pildă, cum o convinsese pe baroneasă să se culce cu el, aşa încât să verifice dacă tatuajul este văzut în timpul actului şi stârneşte apetitul sexual al partenerului.

După aceste amănunte demne de luat în seamă, anchetatorul a alergat din nou la baroneasă, abordând-o de

data aceasta cu o vizibilă lipsă de respect, ceea ce a făcut ca femeia să se predea complet, şi aşa, printre lacrimi, să dea alte detalii, nu doar din intimitatea ei şi a contelui, ci şi din cea a soției acestuia, fiica Ducelui. Detalii care nu numai că au întrerupt la jumătate cariera anchetatorului, ci l-au trimis şi în spatele gratiilor, de unde n-a mai ieşit niciodată.

În urma acestei întâmplări a sosit ceea ce aşteptau toți: reproşul de zel exagerat, derutant, în anchetă. Primul dosar care a dat cu oiştea-n gard a fost acela al „violului asupra rațelor sălbatice rănite". Era vorba, într-adevăr, despre doi asemenea violatori, dar procurorul care s-a ocupat de caz a primit ordin să suspende ancheta, calificând faptele drept „un caz patologic rar, fără alte legături".

Noua orientare a anchetei, cea bazată pe fapte precise şi tact, s-ar fi putut impune definitiv dacă unul dintre anchetatori, cel mai tânăr dintre ei, n-ar fi făcut o descoperire şocantă: patru dintre invitații la vânătoare aflați pe lista completată cu mare efort, un bărbat şi trei femei, aveau nume false.

Fusese suficient pentru ca bănuielile, de data aceasta mult mai întemeiate, să izbucnească din nou. Nici cel mai cumplit cataclism n-ar fi putut pune totul la pământ ca aceste noi suspiciuni. Nu patru, cum se crezuse la început, ci mai mult de jumătate trebuie să fi fost cu nume false. Şi nu doar invitații, ci vânătoarea însăşi ar fi putut ascunde cu totul altceva. O primejdioasă sectă mistico-politico-militară. Un comitet secret pentru crearea Albaniei Mari. O societate internațională de petrol, dar nu pentru descoperirea zăcămintelor, ci pentru ascunderea lor. O rețea de prostituție masculină etc.

Toate aceste variante erau urmărite în paralel. Nimănui nu-i trecea prin cap că se anulau reciproc şi că validarea uneia dintre ele ar fi închis celelalte dosare. Dimpotrivă, se crease convingerea că toate erau verigi ale aceluiaşi lanț. Că

se acopereau una pe alta asemenea foilor de ceapă, pentru a disimula cât mai bine drumul spre centrul labirintului: complotul pentru asasinarea Ducelui.

Ei nu puteau fi păcăliți prea ușor. Aveau să scormonească după adevăr, chiar dacă ancheta s-ar fi prelungit o mie de ani.

De la centru, culmea, fuseseră lăsați în pace, nici nu-i grăbeau, nici nu-i frânau. Discuțiile lor erau din ce în ce mai aprinse. Reconstituirea faptelor disparate, la fel. Inflamarea tatuajului de pe coapsa anchetatorului care juca rolul baronesei Scorza nu a descurajat pe nimeni. Cei care-i interpretau pe violatorii rațelor rănite își așteptau cu nerăbdare momentul intrării în scenă. Apoi, până la miezul nopții, erau ocupați cu spălatul sângelui.

Unul dintre anchetatori a venit cu ideea de a crea o dublură a contelui Ciano, cineva care să-i reprezinte conștiința. Așa că au adus un al doilea actor, fără a le trece prin cap că reinventau teatrul antic.

Era septembrie. Toate posturile de radio transmiteau capitularea Italiei, dar asta nu i-a deranjat cu nimic. Convinși că totul este *mise en scène*, adică un înveliș care acoperă sensul ascuns al lucrurilor, au considerat capitularea ca pe o victorie a Italiei.

Tocmai sărbătoreau evenimentul cu șampanie, când auziră cum este spartă poarta exterioară. Voci aspre vorbind în albaneză, amestecate cu behăitul oilor, veneau din încăperea alăturată. Doi țărani albanezi dădură în cele din urmă buzna în sala de mese. O bucată de vreme, cele două tabere se măsurată din priviri într-o confuzie totală. Cu paharele de șampanie în mână, îmbrăcați în ținute ciudate, ca la teatru, anchetatorii priveau curioși spre poartă. La început, se iviră coarnele unui țap, apoi capul, privind curios înăuntru. În urma lui, se bulucira și ceilalți săteni.

9

La două ore după intrarea trupelor germane în Lezha, un triciclu, însoțit de două motociclete, gonea pe drumul îngust care ducea spre hotelul de vânătoare.

În ataşul triciclului, locotenentul Werner Wilms cerceta din când în când, cu o privire neliniştită, harta pe care o avea în mână. Pe ambele laturi ale şoselei, tufişurile îți transmiteau o mare tristețe.

O Poartă, care la prima vedere părea intrarea într-o fermă părăsită, le ieşi brusc în față. Locotenentul îşi privi încă o dată harta, apoi îi ordonă soldatului care conducea triciclul să oprească. Sări primul din ataş, iar în urma lui şi ceilalți, toți cu pistolul în mână.

Tot în aceeaşi seară, locotenentul îşi scrise şi raportul, care luă drumul Tiranei împreună cu celelalte documente.

„Despre situația casei de vânătoare a contelui Ciano din Lezha (Lissus).

Imobilul, deşi prădat de localnici, este încă în picioare. Doi frați din partea locului, care reclamă că sunt proprietarii terenului pe care s-a ridicat clădirea şi că nu au primit decât jumătate din suma promisă pentru el, şi-au băgat turma de oi în incinta distrusă de jefuitori.

Un grup de italieni se află încă în aripa de vest a clădirii. Cu excepția bucătarului şi a doi servitori, ceilalți declară că sunt anchetatori, dar, mai mult decât atât, îți dau impresia că ar fi o trupă 34 de actori nebuni. În majoritatea timpului vorbesc dezlânat şi gândesc haotic.

Tabloul *Călărețul cu şoim*, despre care s-a spus că ar fi semnalul şi avertismentul asupra unui celebru complot împotriva lui Benito Mussolini, a dispărut. Toți afirmă existența lui, ba chiar cunosc şi locul exact în care a fost expus, ceea ce nu este greu de identificat grație urmei uşoare de pe perete.

Sunt toate probabilitățile ca pictura amintită, ca şi serviciile scumpe de argint şi sticlă de Murano să se mai afle acasă la jefuitorii locali şi să fie găsite cu o percheziție urgentă, dacă nu în totalitate, măcar cea mai mare parte a lor."

Puțin nehotărât, locotenentul reciti ultimele rânduri ale raportului, ezitând din nou dacă n-ar fi fost mai bine să înceapă cu ele sau să le lase tot acolo. Aflase întâmplător care era departamentul de la centru interesat de asemenea situații, ceea ce, în afara unui sentiment de vinovăție, îi provoca îndoieli şi teamă. Să pună accentul pe ele ar fi însemnat să trezească suspiciunile pe care le trezeşte omul prea curios. Să se arate indiferent era, de asemenea, riscant.

Parcă dorind să scape o clipă din situația în care se afla, încercă să-şi amintească cele văzute în după-amiaza aceea memorabilă: chipurile nerase ale italienilor nebuni, caprele care-şi priveau uimite coarnele în cioburile de oglindă, doi săteni care se masturbau într-un colt, trecându-şi de la unul la altul o pereche de chiloți fini de mătase, găsită cine ştie pe unde.

Printre toate acestea, până cu puțin timp în urmă, trebuie că se aflase şi tabloul misterios despre care se bănuia că ar fi ascuns secretul unei crime... Cu ochii închişi pe jumătate, locotenentul se mira că, după doi ani petrecuți în mijlocul infernului, îl mai puteau impresiona asemenea lucruri.

Un mesaj venit din Evul Mediu despre un viitor asasinat... Un avertisment venit din trecut... Prostii, îşi spuse. Minți bolnave, precum cele ale anchetatorilor-actori, puseseră la cale toată nebunia aceea.

10

La doi ani după toate acestea, când, pe la mijlocul lui decembrie, două jeepuri opriră în fața porții exterioare a

hotelului, sătenii care locuiau în împrejurimi, după care şi locuitorii oraşelului Lezha au priceput că noul stat comunist îşi intra în drepturi în întreaga ţară. În cele trei cafenele ale oraşului nu se vorbea decât despre asta.

Prezenţa noii puteri fusese simţită până atunci în două locuri: într-unul vizibil, unde, pe o scândură, la intrare, fuseseră scrise negru pe alb cuvintele „Biroul de taxe suplimentare”, şi într-altul, neprecizat, un tăpşan pustiu la ieşirea din oraş, unde se spunea că vor fi împuşcaţi toţi duşmanii regimului. În primul, foştii bogătaşi, şi mai cu seamă cei bănuiţi că se îmbogăţiseră în timpul războiului, erau chemaţi pentru a fi taxaţi suplimentar. Ancheta se făcea pe loc, printre pumni şi ţipete „aoleu, fie-vă milă, v-am dat tot ce-am avut!”, după care omul ori ieşea uşurat, deşi cu spinarea tăbăcită, ori era dus pe tăpşanul pustiu şi executat ca duşman al poporului.

Cât despre cea de-a treia schimbare, care avusese loc pe steagul naţional: o stea mică, galbenă, adăugată în centrul pânzei, asta nu atrăsese încă atenţia nimănui. În ultimii ani, oamenii fuseseră martorii mai multor schimbări pe drapel: ceva se adăuga sau dispărea mereu din acelaşi loc: deasupra acvilei bicefale. Italienii adăugaseră securea Lictorului Romei, iar germanii, odată ajunşi în Albania, eliminaseră imediat securea, anunţând reluarea steagului strămoşesc cu acvila bicefală neagră pe fond roşu.

În fiecare zi, ascultând bătăile clopotului de la mănăstirea franciscană, oamenii îşi făceau semnul crucii, bucuroşi că cerul rămăsese la fel ca înainte şi nicio altă năpastă, cu excepţia schimbărilor bruşte de anotimp, nu-i mai ameninţa.

Ciudat e că intrarea în patrimoniul statului a casei de vânătoare i-a surprins pe localnici. La început nici n-au ştiut de ce, ba chiar au încercat să minimalizeze totul, prefăcându-se indiferenţi: ia te uită, jumătate cazinou,

jumătate bordel. Şi-şi aminteau tot ce văzuseră sau auziseră despre ea. Totuşi, observând ce se aducea din capitală pentru a înlocui lustrele şi mobilele furate, curiozitatea lor, în loc să dispară, creştea. Deşi le-a fost neclar la început, treptat începură să priceapă. Un stat care se pregăteşte pentru serate şi recepţii e un stat puternic. Deposedarea bogătaşilor şi execuţiile le poate face cu forţa, dar recepţiile şi tratativele secrete erau altceva.

Casa de vânătoare a fost inclusă în patrimoniul marelui hotel Dajti din Tirana. Primele recepţii oficiale au avut loc în luna aprilie, imediat după renovare. Tratativele secrete sau semisecrete, tot atunci. Oaspeţii, majoritatea iugoslavi sau ruşi, vizitând imobilul, puneau mai mult sau mai puţin aceleaşi întrebări: Ribbentrop a fost aici? Dar Goring? Aha, a fost nepotul lui. În afară de vânătoare, s-au purtat şi discuţii oficiale?

Îi frământa mult această întrebare, ca şi când ar fi vrut să se convingă că tratativele pentru care se aflau ei acolo erau într-adevăr secrete.

Pe peretele acesta a fost un Rembrandt? Nu cred. Poate o reproducere. *Călăreţul cu şoim*, aşa se numea. Se spune că a fost cheia descoperirii unui complot.

Tovarăşul Rankovici ar putea veni la vânătoare. Poate şi tovarăşul Tito.

Se doarme prost aici. Cuvintele acestea, pe care aveau să le repete toţi cei care şi-au petrecut noaptea acolo, fuseseră rostite prima dată de Milovan Djilas.

La fel de prost dormise şi tânărul albanez Bardh Belto. Fusese, vreme de trei zile, translatorul unei delegaţii iugoslave. Discuţiile au fost dificile, plin e de nervi. Erau amintite înţelegeri mai vechi, secrete, care-ţi îngheţau sângele-n vine. Să mergem la Stalin, să ne judece el. Cuvinte rostite când de una dintre părţi, când de cealaltă. Să mergem, sigur, chiar acum dacă vreţi.

De n-aş mai veni vreodată aici, îşi spusese Bardh Belto în vreme ce se îndrepta spre Tirana, după încheierea tratativelor. Era într-o stare sufletească mizerabilă. Încerca să uite tot ceea ce auzise.

11

Bardh Belto a revenit la casa de vânătoare din Lezha patru luni mai târziu. De data aceasta, nu mai însoţea nicio delegaţie. Venise numai pentru vânătoare, împreună cu doi ofiţeri de la Ministerul de Interne, pe care-i cunoscuse întâmplător la Clubul vânătorilor din capitală. Îi spuseseră că-l pot lua cu ei la vânătoare de raţe, într-un loc interzis pentru public. Când a aflat încotro mergeau, Bardh le spusese zâmbind: am mai fost o dată acolo. Fără să le zică de ce. Dar nici ei nu l-au întrebat.

Era în decembrie. Un cer mohorât, ca de plumb. Şi discuţia lor în maşină era la fel, cu lungi întreruperi.

Hotelul era pustiu. Se înnoptase devreme, aşa că nu le-a fost greu să adoarmă, pentru că a doua zi trebuiau să se trezească cu noaptea-n cap. S-au întors repede. Doi dintre ei îl aduceau târâş pe cel de-al treilea, care murise deja. Responsabilul hotelului privise îngrozit dârele de noroi prin care abia se zărea sângele.

Cei doi au cerut un telefon şi, vorbind aproape monosilabic, au anunţat moartea accidentală a celuilalt.

Anchetatorii au venit chiar în ziua aceea de la Tirana, împreună cu un medic legist şi un fotograf. I-au interogat multă vreme pe cei doi ofiţeri, apoi i-au luat cu ei prin mlaştină pentru reconstituire. S-au întors toţi murdari din cap până-n picioare, au mai făcut câteva măsurători şi fotografii şi au încercat de câteva ori să vorbească la telefon cu Tirana. Toate liniile erau ocupate. Se zvonea că s-ar fi făcut mari schimbări în orientarea politică.

Înainte de căderea serii au plecat cu toții, luând cu ei şi cadavrul.

Responsabilul i-a urmărit cu o privire obosită cum se urcă în maşină.

Omul s-a întors apoi acasă. Stătea foarte aproape de hotel. Soția îl aştepta tremurând de frică. O să mai fie anchete? Sau vreun control... ca atunci?

O Bucată de vreme a privit-o țintă, ca şi cum n-ar fi înțeles ce-l întrebase.

O, nu, a spus cu voce pierită. Ştia că ori de câte ori venea vorba despre asta, ea tremura pentru oglinjoara de damă, singurul obiect pe care-l luase de acolo cu trei ani în urmă, când hotelul fusese jefuit.

Nu, şopti din nou. Nu cred că va mai fi vreo anchetă... Ba chiar şi asta de azi... mi s-a părut aşa... la fel ca atunci... un fel de teatru...

12

Mai mult de jumătate de secol după asta, în decembrie 1999, Bruno Mohr, arhitect ca şi tatăl său, suferind de splină ca şi el, coborî pe aeroportul Tirana dintr-un avion Alitalia. Căzându-se la hotel, ceru informații despre cum putea ajunge la casa de vânătoare de la Lezha. I-au spus tot ce dorise: distanța până acolo, prețurile, condițiile de cazare. Acum, iarna, e frig. Toate cele necesare pentru vânătoare, dacă se ducea pentru asta, le găsea acolo. Plata putea s-o facă în leka sau în dolari. Din motive de securitate ar fi fost bine să meargă cu taxiul.

A ajuns a doua zi. După ce-şi lăsă geanta în cameră, ieşi să vadă locurile. Sclipirile după-amiezii de iarnă erau absorbite de pereții de lemn. Clipi din ochi, asemenea celui care este nemulțumit de ceea ce vede.

Am proiectat multe clădiri, dar aceea e singura cu care am simțit că am o comunicare misterioasă, îi spusese tatăl său cu puțin timp înainte să moară. Lucru care i se întâmplă foarte rar unui arhitect...

Îi povestise îndelung despre hoinărelile lui, în zilele când lucrase la proiect. În momentele de liniște, avea impresia că aude o voce îndepărtată întrebându-l: ce faci tu, o casă de vânătoare, sau o capcană?

Bruno Mohr o porni agale prin curtea interioară, apoi pe sub arcadele de piatră până la poartă, unde felinarele de fier nu fuseseră încă aprinse. Era posibil oare ca o construcție să transmită neliniștea proiectantului, chiar și așa, tulbure, ca într-o ședință de spiritism? Avea impresia că prinde ceva, dar apoi totul dispărea într-o clipă.

Tocmai pentru a scăpa de gândurile acestea își amânase ani de zile călătoria. O să mergi la casa de vânătoare din Lezha, în Albania, și o să afli ce s-a întâmplat, îi spusese taică-său... Eu i-am avertizat... Mi-am salvat sufletul...

În momentele când putea vorbi cu el, își întreba tatăl ce era cu avertismentul acela și cui i se adresa. Arhitectul ezita. Îi spunea că nu vrea să-i încarce memoria cu lucruri neplăcute. Și mai ales primejdioase. Să nu știi e uneori cea mai bună apărare.

Și totuși, ori de câte ori se deschidea discuția aceea, îi mai strecura câte ceva. Se spune că proiectanții piramidelor egiptene ascundeau, undeva în adâncul lor, într-un colț neștiut de nimeni, un mesaj secret. Până azi, nimeni nu a găsit un asemenea mesaj și nici măcar nu se știe sub ce formă e... Casa de vânătoare de la Lezha mi-a trezit încă de la început o asemenea tentație. Pe care o dorea și sufletul meu. Sentiment rămas neclar până la sfârșit, până acum. Și totuși, deși vag, tot am înțeles ceva din el. Într-un tablou adus din Nord... acolo e mesajul meu. O pânză ce reprezintă un călăreț invitat la o partidă de vânătoare... Un călăreț cu

un şoim pe umăr... Care presimte că e ceva necurat cu invitaţia aceea... Şi totuşi, merge în întâmpinarea destinului... Iar acum, lasă-mă în pace.

După moartea tatălui său, Bruno Mohr a început să urmărească atent două rubrici: pe cea de ferpare şi pe cea mondenă, pentru a putea afla ce se întâmplă la casa de vânătoare de la Lezha. Pentru a-i îndeplini dorinţa răposatului, a fost cât pe ce să pornească într-acolo în două rânduri, dar avalanşa evenimentelor nu i-a lăsat timp. La un moment dat, i s-a părut că uciderea contelui a rezolvat misterul. Şi totuşi, nu se simţea liniştit. Era ceva ce nu avansa în sensul dezlegării enigmei.

Lucrurile i-au părut blocate definitiv odată cu instalarea comunismului în Albania. Toate punţile cu trecutul au fost întrerupte şi, odată cu ele, mulţimea prejudecăţilor şi a teoriilor paranormale. Ca şi credinţele în ele. În plus, chiar dacă ar fi vrut, acum i-ar fi fost imposibil să ajungă în Albania.

Când regimul comunist albanez a căzut, taică-său se afla de cincizeci de ani în pământ. Acum se putea călători în Albania, iar el simţea din ce în ce mai tare dorinţa de a merge acolo. Încă n-ai văzut casa de vânătoare de la Lezha...

În salonul de recepţii, Bruno Mohr a rămas minute bune în faţa peretelui unde trebuie că fusese expus cândva celebrul tablou.

Responsabilul hotelului, care ştia deja cine este acest vizitator, îl urmărea emoţionat. Îl rugase să scrie ceva în cartea de onoare. Şi se oferise să-l ajute cu orice ar fi vrut să-i ceară. Să-l lase, de pildă, să doarmă în apartamentul contelui. Toţi musafirii de seamă îi cereau acest lucru. Dar el, mai mult ca oricine, merita această cinste.

Bruno Mohr îi mulţumise pentru toată această amabilitate, apoi îi ceruse un singur lucru: să-i spună câte

ceva despre misterele acestui hotel... de exemplu, despre tabloul care se aflase pe acel perete.

Ah, un tablou, oftase responsabilul. Auzise câte ceva despre el. Dar mai multe despre asta ar fi putut să-i spună altcineva, bătrânul supraveghetor al clădirii.

Bruno Mohr îl privise neliniştit. Ştia, desigur, multe, dar ar fi vrut să povestească? Nu e periculos?

Responsabilul a râs cu poftă. Asta a fost demult, în comunism. Nu-ți spunea nimeni nimic. Dar acum se întâmplă invers: oamenii vorbesc chiar mai mult decât ştiu. Mica noastră Albanie a fost ca un burete, ca o gaură neagră mai bine zis. Tot răul pe care l-a înghițit atunci acum îl dă afară.

Bruno Mohr se întoarse spre locul unde îl aşteptau cei doi. Păşind rar, se apropie şi se aşează pe scaun. Bătrânul responsabil, îmbrăcat într-un costum negru şi cu papion, rămase probabil din vremea vestitelor recepții, aştepta solemn ca înaintea unei ceremonii.

Discuția a ajuns repede acolo unde trebuia. Tabloul acela îl căutaseră mulți. La început nemții, apoi comuniştii. Dar nu l-au găsit. Poate că în timpul marii anchete fusese trimis la Roma, pentru a fi verificat centimetru cu centimetru. Chiar şi pictura cealaltă, cea falsă, dispăruse.

Care altă pictură? Cum adică falsă?

Era o copie făcută la repezeală, din memorie, pentru anchetă. O puneau şi o luau de pe perete ori de câte ori se făcea reconstituirea evenimentelor. Cel puțin aşa se spunea. Eu personal nu le-am văzut nici pe una, nici pe cealaltă.

Dar de unde atâta interes pentru o pictură?

Ah, întrebarea asta şi-au pus-o mulți. De exemplu, soția mea, fie-i țărâna uşoară. De ce? De unde să ştiu? Se spune că în ea ar fi fost un semn. Care era cheia unei enigme. Poate că sunt baliverne, dar aşa se spunea. Că ar fi prevestit moartea cuiva. O nenorocire care trebuia neapărat să se

întâmple, cică asta ar fi fost scris pe ea. Pentru că e cam acelaşi lucru, ajunge ca în locul cuvântului „scris” să spui „pictat”.

Şi, mai departe? întrebă Bruno Mohr cu glas sfârşit. S-a întâmplat nenorocirea, a fost ucis cineva?

Celălalt ridică din umeri. Habar n-avea. Locuiau, într-adevăr, în apropierea hotelului, dar nu ştiau ce se întâmplă acolo. Se vedeau de departe luminile banchetului, uneori chiar şi făcliile din mlaştini, se auzea muzica, dar ce se petrecea înăuntru nici prin cap nu le trecea.

Ce se petrecea înăuntru, repetă cu acelaşi glas stins Bruno Mohr.

Se petreceau, într-adevăr, multe, dar crime în niciun caz. Ar fi vrut să mai spună că studiase în amănunt treaba asta, răsfoise presa vremii, intrase în arhive, dar nici vorbă de vreo crimă. Chiar şi ancheta, ce se prelungise luni de zile, fusese pentru altceva.

Cei doi albanezi ascultau pe gânduri.

Asta se poate să fie adevărat, zise bătrânul. După cum se pare, pe vremea aia, pe vremea dumneavoastră, nu s-a întâmplat, dar mai târziu...

Bruno Mohr, în loc să-l întrerupă pentru a-i spune că vremea aia, pe care celălalt o numise „vremea dumneavoastră”, nu era vremea lui, îi strânse uşor mâinile.

Mai târziu... Aţi spus „mai târziu”... vă rog, continuaţi... E vorba despre ultima dorinţă a tatălui meu... despre liniştea sufletului său. Înţelegea că aceste cuvinte i s-ar fi putut părea fără sens celuilalt, totuşi nu găsea altele, drept pentru care continuă să vorbească fără şir.

O crimă s-a petrecut, zise bătrânul aproape în şoaptă, dar mai târziu, pe vremea noastră.

În cuvinte puţine, ca împrăştiate de un vânt turbat, el povesti despre dimineaţa aceea de decembrie, când cei doi aduseseră târâş cadavrul celui ucis în mlaştini. Era un

tânăr care, cu câteva luni înainte, fusese aici translator în cadrul unor tratative secrete. Îl invitaseră chipurile la o vânătoare de rațe şi acolo, în baltă, l-au masacrat. Îndată ce a văzut trupul plin de noroi, el a simțit că nu a fost accident, ci crimă. Deşi anchetatorii spuneau altceva. Dar şi ancheta a fost măsluită. La marginea asta de mlaştini aşa se întâmplă mereu. Îndată ce ajung aici, anchetatorii par veniți din lumea reală pentru a intra în cealaltă. E ca un teatru... Ce teatru? Pentru cine? De ce?

Bătrânul a clătinat din cap, apoi şi-a ridicat privirea spre tavan. Pentru cine? Pentru Dumnezeu, poate, acela care vede orice, dar se face că nu ştie.

13

În cele din urmă, Bruno Mohr a înțeles că-i va fi imposibil să adoarmă. Se ridică de pe pat, aprinse veioza şi-şi privi ceasul. Era trei dimineața, ora la care, cu jumătate de secol în urmă, cei trei bărbați sosiți din capitală porniseră spre mlaştini.

Fereastra camerei lui dădea spre întunericul bălților. Fixă o vreme bezna, cu o mulțime de gânduri în cap, cu tristețe, ca şi când i-ar fi cerut ajutorul. Şi poate că ea l-ar fi crezut, dacă i-ar fi auzit cuvintele: tu l-ai cunoscut pe tatăl meu poate mai bine decât mine. Ați împărtăşit aceleaşi sentimente când a fost aici. Chiar el, Bruno, fiul lui, fusese prea tânăr atunci pentru a înțelege spusele tatălui în timp ce agoniza. Bezna aceea, mai bătrână decât lumea, ştia poate mai bine ceea ce mintea omului era incapabilă să priceapă. Existase poate un moment de comuniune între ei, o fărâmă de ceas, când semnalul trecuse dintr-o lume într-alta. Şi astfel, planul unei crime învârtite aiurea de vânt încă din Evul Mediu apăruse întâmplător, ca o jivină nomadă, printre desenele şi calculele din proiectul lui.

E inutil, îşi spuse. Inutil să insiste cu întrebările: cum de ajunsese semnalul la tatăl lui şi, cu atât mai puțin, cui îi era adresat avertismentul.

Nu mai insista, îşi auzi vocea interioară poruncindu-i. Mai departe începea groaza celor ce nu trebuiau ştiute. Nu degeaba spun localnicii: cheamă-ți minţile! sau adună-ți minţile! ca şi când ar vrea să pună în lanţ o jivină.

Trebuia să ia această enigmă mai simplu şi mai concret. Acestea sunt vremuri în care crima e stăpână peste tot. Iar dacă fermentul crimei trece dintr-o epocă într-alta ca o frunză dusă de vânt, indestructibil, indiferent de epoci şi de popoare, asta arată că vremurile sunt la fel.

Crima îi dăduse târcoale lui Mussolini, socrul sărmanului conte, apoi viceregelui Jacomoni şi aşa mai departe, regelui detronat al albanezilor, Zogu (invitația la o întâlnire secretă cu el, după detronare, se află încă în arhiva Ministerului de Externe german), dictatorului comunist iugoslav Tito şi, în final, dictatorului albanez, cel care îşi trimisese de două ori sosia la vânătoare, convins că va fi ucis conform unui scenariu imaginat chiar de el.

În mod ciudat, toate acestea îi păreau simple şi inteligibile. La urma urmei, fiecare invitație avusese întotdeauna şi un dram de doliu.

Şi totuşi, când auzi la uşă un foşnet de hârtie rămase calm. Aşa, uşor şi confuz, cum era după somnul târziu, se ridică, se apropie de uşă, luă şi deschise biletul. Era chiar o invitație la vânătoare.

Nu se luminase bine de ziuă şi cuvintele îi tremurau în față. Era o vânătoare organizată cu ocazia unui eveniment important, al Pactului de Stabilitate în Balcani, sau chiar la încheierea războiului din Kosovo. Costumele de vânătoare puteau fi cerute la hotel. La fel ca toate celelalte. Pentru o clipă, se gândi că nu este nevoie nici de şoim. Aveau să-i facă rost de unul chiar acolo.

Dimineaţă, trezindu-se din somn, îşi aminti de visul acela şi privirea i se îndreptă spre uşă, acolo de unde luase invitaţia. Totuşi, ceva alb se zărea într-adevăr acolo. Se apropie încet, luă biletul de jos şi citi textul scris pe el: „Conform înscrisului din registrul hotelului, cel ucis pe 19 decembrie 1947 se numea Bardh Belto."

Înainte de a porni cu taxiul spre Tirana, Bruno Mohr se interesă cum ar fi putut ajunge la mănăstirea franciscană. Ajuns acolo, aprinse două lumânări: una pentru sufletul tatălui său şi alta pentru necunoscutul ucis.

Paris, vara 2000

Povestea Uniunii Scriitorilor din Albania, în faţa oglinzii unei femei

1

Să compari Uniunea Scriitorilor din Albania cu o prostituată mi s-ar părea ceva extrem de vulgar, ceva în genul metaforelor devalorizate, mai cu seamă după căderea comunismului. Şi totuşi, întrebarea despre cum ar putea fi relatată mai exact povestea Uniunii (cel puţin a celei dintre anii 1962 şi 1967) se asocia în mintea mea de multă vreme cu amintirea unei femei pe care o chema Margarita. Îmi părea imposibil să scap de ea, aşa cum se întâmplă de obicei cu amintirile ce au căpătat deja patina timpului.

Margarita era o prostituată. Casa ei se afla pe o străduţă scurtă ce dădea în strada Dibrei, aproape tot acolo unde ieşea şi strada pe care se afla Uniunea Scriitorilor, doar că pe partea opusă.

Auzisem că, după ce un arhitect francez proiectase o clădire modernă, în geamurile căreia se oglindea catedrala

de vizavi, lucrul acesta devenise o modă. Totuşi, ar fi greu de creat o asemenea paralelă, implicând mai ales o instituție, cu o femeie care locuia vizavi, doar pe temeiul acestei coincidențe. Cu atât mai mult cu cât, înainte de a fi mutată în acest imobil, în vila fostului ministru de interne al regelui, Uniunea Scriitorilor îşi avusese sediul pe strada Carnavon, într-o curte mare în care se mai aflau Biblioteca Națională şi fostul palat al prințeselor, surorile monarhului. (Mai târziu, când va fi mutată din nou, de data aceasta pe strada Kavajei, în imobilul unde în 1938 avusese loc nunta regelui Zogu, în mintea multora şi-a făcut loc ideea că o misterioasă aură regală însoțeşte instituția aceasta supercomunistă, idee care a dispărut aşa cum a şi apărut, pentru că nu se sprijinea pe niciun argument rațional.)

Dar că am cunoscut-o pe Margarita pentru că pur şi simplu Uniunea Scriitorilor se afla chiar vizavi de străduța ei, aceasta nu poate fi pusă la îndoială.

Pe trotuarul din dreapta al străzii Dibrei se afla un bufet, unde în zilele caniculare tinerii ziarişti care lucrau la Uniune dădeau pe gât câte o halbă de bere. Lipit de bufet se afla un chioşc privat de fructe. Acolo am văzut-o pentru prima oară pe Margarita. Tocmai ieşeam din bufet, când unul dintre noi a spus în şoaptă: „Aia e Margarita, care locuieşte vizavi."

Auzisem câte ceva despre ea, dar foarte vag, lucruri fără importanță. O „aia" de modă veche, care trăia împreună cu maică-sa într-o casă pe strada alăturată.

Altfel decât mi-o închipuisem, avea în jur de treizeci de ani şi purta o rochie subțire de vară, care o făcea şi mai tânără. Neatinsă de razele soarelui, fără vreun semn de vulgaritate, avea părul castaniu strâns într-un coc ce-i lăsa câțiva cârlionți pe ceafă, un fel de Anna Karenina fără Vronski şi locomotiva ucigaşă, în lipsa cărora viața îi oferise destinul unei femei uşoare într-un stat comunist balcanic, la începutul anilor '60.

În vreme ce ne întorceam la Uniunea Scriitorilor, ascultam cu luare aminte ceea ce ne povestea colegul nostru despre ea. Era prostituata de cea mai înaltă clasă din Tirana şi, după cum se spunea, şi ultima. O adevărată minune cum de putuse rezista în Albania.

Avea clienţi aleşi pe sprânceană, care aflau unul de la altul despre ea. Şi care rămâneau la ea o noapte întreagă. La ora trei dimineaţa, maică-sa le aducea cafele, ei şi lui. Clienţii puneau delicat sub pernă bancnota de 1000 de leka.

Rareori mi se întâmplase să ascult cu atâta atenţie detaliile unei povestiri.

Cu puţin timp în urmă, dacă mi-ar fi spus cineva că voi fi obsedat de o astfel de femeie aparţinând lumii vechi, precum cele din fotografiile din albumele de altădată ale familiilor de la oraş, cu pălărie şi văl cu picăţele, pe un fundal cu palmieri, m-aş fi prăpădit de râs. Ai o imaginaţie de bătrân pervers, mi-aş fi spus, luându-mă singur peste picior, de obsedat sexual ascuns într-un sacou modern. Un obsedat de puloverele cu doi de x, simbol al secolului XX, şi de celelalte farafastâcuri făcute să impresioneze fetele.

Îmi spuneam toate acestea şi totuşi, în niciun ungher al conştiinţei mele nu se ascundea bănuiala unei bătrâneţi precoce. Dimpotrivă, într-un fel nedesluşit, mi se părea că e ceva adevărat, ceva nou şi modern în această nouă pasiune a mea. La Moscova, de unde mă întorsesem în urmă cu un an, trăisem o criză asemănătoare, dar cea de acum era mai profundă. Era legată de o enigmă în spatele căreia se afla poate altceva: tipul femeii de care mă simţeam atras.

Asemenea unei străfulgerări izbăvitoare, în mintea mea s-a produs o adevărată limpezire, care, precum bănuiam, se pregătea de multă vreme: fetele pe care le cunoşteam, trupurile şi abdomenele acelea perfecte în urma sportului, excursiilor şi piscinelor mi s-au părut deodată sterpe şi fără

pic de mister în comparație cu trupul imaginar al Mărgăritei.

După miezul nopții, nu știu cât era ceasul, poate chiar în momentul în care mama ei le ducea celor doi cafeaua la pat, m-am trezit și am încercat să-mi imaginez jartierele ei negre, aruncate la capătul patului, și mătasea leneșă a desuurilor, după ceasul de iubire.

Negrul jartierelor ei din altă lume Căzând ca amurgul peste gândurile mele...

Cuvintele acestea îmi stăruiau în minte de o bună bucată de vreme, sub forma versurilor, a titlurilor sau a unor fraze scrijelite în marmură. Era unul dintre secretele mele, unul dintre acelea pe care nu le puteai explica fără a fi catalogat ca nebun.

Mult mai greu îmi era să clarific asta în conștiința mea, căci această neliniște pulsa de multă vreme acolo. Încercasem de mai multe ori, dar eșuasem de fiecare dată. Aveam impresia că într-unul dintre cimitirele Tiranei văzusem fotografiile unor asemenea femei, în medalioane pe cruci de marmură. În altă zi, la intersecția de la Cafeneaua Ceasului, îl văzusem pe marele lingvist E.Q. Când saluta o femeie scoțându-și pălăria. Era un tablou neobișnuit în capitala albaneză și o bucată de drum l-am urmărit pe omul de știință cu speranța că-și va repeta gestul. Dar erau, probabil, puține doamne pe străzile Tiranei.

Știam că pentru ceva asemănător, când sărutase mâna unei cercetătoare dintr-o țară considerată ostilă, lui E.Q. I se interzisese multă vreme să meargă la congrese internaționale. În vreme ce-l urmăream, îmi spuneam că trebuie să fie o adevărată tortură pentru el să-și uite acel obicei. În vreme ce noi, tinerii intelectuali, aveam avantajul că nu știam cum se sărută mâna unei femei. Exista riscul să devenim caraghioși, ca niște maimuțe, sau chiar mai rău, mozolind cu limba acele mâini fine. Am fi putut urla chiar

aşa la vreo şedinţă: trimiteţi-ne la congrese internaţionale şi veţi vedea cum doamnele vor fugi îngrozite în vreme ce dinţii noştri le vor zdrenţui mănuşile din mătase neagră!

Privindu-l pe celebrul lingvist cum se îndepărta, mi-am zis că tot aşa trebuie să fie şi clienţii ei, deşi nu mi-l puteam imagina pe bătrânul profesor bătând la poarta Mărgăritei. Trebuie că erau alţii... Alţii, dar de unde veneau ei? Sau erau aşa doar în capul meu şi poate în cel al Mărgăritei?

2

Gândul de a ciocăni la poarta ei fremăta dulce în mintea mea, dar acoperit de o ceaţă ostilă. Cum să mă înţeleg cu ea? Unde era reţeaua care îi asigura clienţii?

Uneori îmi ziceam că nu poate fi vorba despre nicio reţea, căci lucrurile acestea erau riscante, în vreme ce nici cealaltă variantă, de a merge la ea aşa, pur şi simplu, fără o înţelegere, n-avea sens. Poate că maică-sa, cu ajutorul unor vechi şi credincioase prietene, din categoria celor care sunt nelipsite de pe străzile Tiranei, îi asigura clienţii.

Şi poate că obsesia pentru Margarita mi-ar fi dispărut încetul cu încetul, ca multe altele, dacă n-aş fi întâlnit-o din nou la chioşcul de fructe. Mă oprisem pe trotuar cu o poetă începătoare, pe care, fără nicio greutate, o „aburem” destul de absent, căci era din categoria aceea de fete care, mai mult ca orice, simulau apatia şi flecăreau fără sens. Îi povesteam ceva despre indienii scopiţi care studiau la Institutul Gorki din Moscova şi altele asemenea, atât de neadevărate, încât le uitam chiar şi eu într-o clipă, când am zărit-o pe Margarita. Traversa intersecţia cu grijă, aproape temătoare, ca oamenii care ies rar din casă.

Explicaţiile mele şi-au pierdut din elan şi s-au transformat într-o bâlbâială penibilă. Studenţii indieni erau castraţi încă din India, conform ordinului dat de Javaharlal Nehru în

urma unei indicații a comisiei ONU pentru reducerea natalității, totul fiind însoțit de muzică patriotică... adică în fața barăcilor în care tinerii aşteptau să le vină rândul, muzica nu se oprea zi şi noapte...

Fata a îndrăznit în cele din urmă să mă întrerupă ca să-mi spună că lucrurile pe care le povesteam erau într-adevăr interesante, numai că nu înțelegea de ce, pe măsură ce vorbeam, deveneam din ce în ce mai nervos şi mai ezitant.

Aş fi vrut să-i spun: cum să nu devin ezitant, prostuțo, când trece Margarita.

În cele din urmă a priceput. A urmărit cu coada ochiului silueta femeii care venea din direcția opusă, apoi a strâmbat din buze ca şi când ar fi vrut să spună: aha, acum înțeleg. Numai că pe mine nu mă interesa părerea ei. Toată atenția mea era concentrată asupra femeii care traversa strada, în vreme ce din cealaltă direcție se apropia urlând din claxon un camion stropit cu var pe care scria „Trăiască planul cincinal! „.

Margarita a grăbit paşii şi a ajuns pe trotuarul unde ne aflam şi noi. Avea aceeaşi rochie de vară şi aceeaşi clipire de rândunică a genelor, care o făcea inabordabilă. Chiar şi părul îl avea pieptănat la fel, strâns pe creştet şi liber la ceafă, o coafură pe care n-aş şti s-o definesc, demodată sau modernă, îmi amintea de Greta Garbo, dar o altfel de Greta Garbo, văzută prin lupa monotoniei provinciale albaneze.

Înainte de a intra în chioşcul de fructe, a simțit că o privesc şi mi-a întors privirea, o privire caldă, ca din spatele unei ferestre, în care nu găseai nicio urmă de vulgaritate. O privire ce ascundea un zâmbet misterios, ca atunci când recunoşti pe cineva, dar nu vrei s-o arăți.

În mintea mea s-a produs atunci un carambol de gânduri dintre cele mai ciudate. Aşa cum auzisem noi despre ea, auzise şi ea câte ceva despre noi, băieții tineri abia întorşi de la studii din străinătate, care lucram la Uniunea Scriitorilor.

Desigur că citea, altfel cum ar fi putut trece peste zilele lungi în aşteptarea nopţii? Şi poate că era curioasă să afle cum sunt tinerii acestor vremuri, străine pentru ea. Scriitori şi artişti dintr-o altă plămadă, care, spre deosebire de cei vechi, nu ştiau franceza şi italiana, ci limbi din răsăritul Europei, polona, mongola, rusa, maghiara... Şi totuşi, nu trebuie uitat că femeile sunt imprevizibile, preferă uneori lucruri care nouă, celorlalţi, ni se par inacceptabile. Cum se spune, de pildă, în ungureşte „te iubesc”? Sau cum se prepară tocana de cobră?

Margarita a ieşit ducând o plasă cu mere. Erau, poate, merele pe care le mânca după miezul nopţii împreună cu clientul, înaintea cafelei de la ora trei...

M-a privit din nou prietenos, dar scurt şi fără acel subînţeles pe care l-ar fi aşteptat oricine de la ea. Cu siguranţă că era curioasă ce se ascunde în mintea noastră întortocheată. Dar îi era teamă de necunoscut, aşa cum ne era şi nouă de jartierele ei negre, din faţa cărora, odată căzut, era greu de ştiut dacă mai puteai pleca sau nu.

Când a depăşit intersecţia şi a intrat pe străduţa ei, uşurat ca şi când aş fi scăpat de o povară, am respirat adânc. Apoi mi-am amintit să-i zâmbesc tinerei poetese, deşi zâmbetul acela a semănat mai degrabă cu un rictus care nu a convins-o deloc. M-a privit aşa cum priveşti un monument cu soclul cel puţin crăpat, dacă nu chiar prăbuşit cu totul. Dar plecarea Mărgăritei mi-a adus din nou siguranţă şi am început să bat câmpii iarăşi despre orchestrele mirosind a iod şi prezenţa lui Tito, a lui Nasser şi a altor caraghioşi înveşmântaţi în cearceafuri la nesfârşita ceremonie a castrării, ca şi despre observatorii chinezi, veniţi acolo în schimb de experienţă.

Ea mă asculta cu atenţie, dar fără convingerea dinainte. Privirea mea luneca din când în când spre intersecţie, unde

culoarea violetă a unghiilor de la picioarele Mărgăritei părea că pluteşte încă în aer.

— Ia ascultă, i-am spus brusc tinerei poete. N-ai auzit vreodată, întâmplător, la bunica ta, de exemplu, sau la vreun unchi, când mergi în vizită, despre femeile alea nu foarte virtuoase, ca să nu spun altfel, deşi acest altfel ar fi mai potrivit, femei care ies mai rar din casă, pe scurt n-ai auzit cum îşi aleg clienţii? Întrebarea este cum se ajunge la ele, cum...

A trebuit să repet de câteva ori întrebarea pentru ca fata să înţeleagă în final ce voiam de la ea. Am văzut-o pentru prima dată încruntându-se, ceea ce i se potrivea de minune, apoi roşind toată.

— Drept cine mă iei? mi-a spus fierbând de furie.

Aş fi vrut s-o rog să nu mă înţeleagă greşit, nu era vorba decât despre nişte obiceiuri banale care mă interesau ca scriitor şi ziarist, dar ea nu mă mai asculta. Mi-a spus „la revedere” şi mi-a întors spatele, în vreme ce camionul stropit cu var, poate acelaşi care trecuse mai devreme, s-a ivit din nou zgomotos, cu sloganul acela despre planul cincinal scris pe caroserie. Tânăra poetesă a plecat fără a mai întoarce capul, cum făcea de obicei.

Curcă a realismului socialist, mi-am zis şi în aceeaşi clipă am şi uitat de ea.

3

Trebuia să merg neapărat la Margarita. Întreaga mea fiinţă voia asta, începând cu creierul şi terminând cu cea mai sensibilă, în situaţia aceea, parte a trupului. Iar atunci când una dintre aceste părţi îşi pierdea entuziasmul, cealaltă o împingea către păcat. Şi, spre uimirea mea, nu carnea era aceea care insista de fiecare dată.

Invers decât în ceea ce se numeşte de regulă o aventură amoroasă, când prima fază – cunoaşterea, mersul împreună la plimbare sau la o cafea, trimiterea unui mesaj – presupunea lucruri banale, iar deznodământul, adică ceea ce în mod vulgar se numea „s-o posezi”, era întotdeauna cu semnul întrebării, în situaţia de faţă finalul era asigurat, şi dificilă, aproape imposibilă, părea prima fază: să ajungi s-o cunoşti pe Margarita. Aveam nevoie de o altă hartă a Tiranei, cu alte adrese şi coduri, pe care nu le cunoşteam.

Într-o seară, după ce am băut câte o halbă de bere la Butoiaşul, împreună cu colegul de redacţie cu care discutasem despre M., cum îi spuneam acum între noi, ne-am îndreptat aproape fără voia noastră către casa ei. Din strada Baricadelor am ieşit în Calea Dibrei şi de acolo am luat-o pe străduţa pe care dispăruse ultima oară, atunci când mă fermecase cu pedichiura ei de culoarea violetelor.

Era o noapte liniştită, cu o fărâmă de lună apărută special pe cer ca să lumineze străduţele ca aceea, care, deşi aflate chiar în centrul capitalei, ai fi jurat că-şi duc viaţa tihnită departe de energia oraşului socialist. Priveam porţile de lemn, cu câte un ornament deasupra, iar în spatele lor, curţile mici cu un pom fructifer în mijloc. Casele erau cu etaj, unele aveau acoperişuri largi, iar la majoritatea ferestrelor, ghivece cu flori. Ori de câte ori vedeam vreo fereastră slab luminată aveam impresia că acolo trebuie să fie locuinţa Mărgăritei.

În noaptea aceea am dormit foarte prost. Frânturi de vis cu un peisaj dominat de tufişuri ţepoase, prin care mergeam cu greu, m-au obosit mai mult ca insomnia. M-am trezit des şi de fiecare dată îmi imaginam acelaşi lucru: umbletul meu pe străduţa întunecată, fiind client al Mărgăritei, căutându-i poarta.

În realitate, eram nelinişti. Nelinişte provocată de întrebarea dacă străduţa era într-adevăr liniştită sau

impresia asta era falsă. Era oare posibil ca ochiului Securității albaneze, despre care se spunea că e omniprezentă, să-i fi scăpat Margarita şi musafirii ei? Sau poate că Margarita însăşi făcea parte din rețea?

Pentru câteva momente, mi s-a părut că nici nu putea să fie altfel şi că trebuie să fii într-adevăr naiv ca să-ți închipui altceva. Asta era de ajuns pentru ca, într-o clipă, dorința de a o avea să mi se stingă, iar pedichiura ei minunată, jartierele negre, împreună cu cafeaua şi apelativul „domnule" să-mi pară ridicole. Eliberat oarecum de obsesia ei, am adormit din nou, pentru a mă trezi peste o oră lovit parcă de un trăsnet. Mi-am amintit brusc cuvintele unui văr de-al meu, care lucra la Ministerul de Interne: „Tu crezi că putem supraveghea chiar totul?

Ți-o spun eu că este exact invers. Supraveghem un rahat... Chiar noi am creat legenda aceasta pentru a-i speria pe oameni. Şi culmea e că merge. Ehei, de-ai şti tu ce se petrece în țara asta..."

Repetam întruna cuvintele lui şi simțeam cum mi se încălzeşte inima. De-ai şti tu ce se petrece în țara asta... Eram sigur acum că problema cea mai gravă a acestei țări era ceea ce se petrece între picioarele Mărgăritei...

Mă convingeam singur că teama de Securitate e falsă. La urma urmei, chiar dacă ar descoperi-o, statul ar fi mult mai deranjat de faptul că Margarita e vizitată de vreun ministru sau general, decât de un tânăr scriitor ca mine. Cu atât mai mult cu cât acest scriitor, dacă ar fi să-l judecăm după poeziile publicate, nu e prea serios şi a fost criticat pentru concepții imorale. Pe scurt, nu era cine ştie ce nenorocire dacă s-ar fi dus să se culce cu o curvă.

Aproape încrâncenat, mi-am amintit de manuscrisul romanului pe care-l scrisesem cât am fost student la Moscova şi am continuat să mă apăr, între vis şi trezie, în fața unei adunări ostile: nu, nu ascund că sunt atras de

curve, ba chiar primul meu roman, care nu poate fi publicat din cauza voastră, este plin de la un capăt la altul de pornografie. Aşadar, voi mergeţi cu cine vreţi, cu şefele Uniunii Femeilor Comuniste, cu utecistele de la Congres etc., eu am tot dreptul să mă duc acolo unde vreau, la curve...

A doua zi, în vreme ce luam micul dejun cu colegul de birou, i-am povestit toate astea şi am râs amândoi o bucată de vreme. Apoi, el mi-a spus că, dacă lăsam gluma la o parte, aveam dreptate şi în altă privinţă: în ultima vreme avusese loc un dezgheţ şi lucrurile acestea nu mai erau văzute în aceeaşi lumină ca până atunci.

Era adevărat. Ba chiar, cu două săptămâni în urmă, însuşi Conducătorul făcuse pe neaşteptate un gest care nu se mai făcea de multă vreme în ţara noastră: sărutase mâna unei femei. Şi o făcuse în public, în faţa camerelor TV, chiar în Adunarea Populară.

Gestul acela, făcut faţă de reprezentanta minorităţii greceşti în parlament, provocase un mare entuziasm în rândul intelectualilor: mare gentleman tovarăşul Enver! Nu era de mirare că în faţa lui nu doar Hruşciov şi Gottwald[1], ci şi Thorez[2], care venea de la Paris, părea un mojic.

Când am văzut asta, la ştirile serii, mi-am amintit de cunoscutul lingvist E.Q., care tocmai pentru aşa ceva avusese o grămadă de belele. Apoi, imediat mi-a trecut prin cap că era posibil ca însuşi E.Q. Să-i fi amintit şefului Partidului gestul acela. La prima vedere, părea o legătură improbabilă, dar dacă te gândeai mai bine vedeai că nu e

---

[1] Klement Gottwald (1896-1953), om politic comunist cehoslovac, prim-ministru (1946-1948) şi preşedinte al Cehoslovaciei (1948-1953). (N. Tr.)

[2] Maurice Thorez (1900-1964), om politic francez, secretar-general al Partidului Comunist Francez în perioada 1930-1964). (N. Tr.)

aşa. Cu puţin timp în urmă, la o şedinţă cu intelectualii, şeful Partidului spusese, după 17 ani de tăcere, câteva cuvinte laudative despre E.Q. Din câte părea, în zilele acelea în care căutase exemple pentru a da un semnal de liberalizare, şeful ceruse informaţii, printre altele, şi din dosarul lui E.Q., în care celebrul sărut al mâinii trebuie că era des pomenit. Invidia ascunsă, spiritul de imitaţie, melancolia anilor petrecuţi în Franţa, condensate toate într-un amestec imposibil de analizat, făcuseră ca gestul acela să fie copiat atunci când a trebuit dat semnalul dezgheţului.

Eram convins că aşa e, la fel pe cât eram de sigur că vizita la Margarita nu mai prezenta vreun pericol.

Liberalizarea climatului politic era însoţită, culmea, de închiderea graniţelor. Pe aeroportul Rinas avioanele deveneau tot mai rare. Dar, pentru că aceste avioane aparţineau unor companii din Est, oamenilor nu li s-a părut cine ştie ce. Ia te uită, nu mai vin avioane sovietice sau est-germane, pagubă-n ciuperci!

Deşi nu o spuneau cu voce tare, mulţi dintre ei aşteptau alte avioane, pe cele venite din direcţia opusă.

Între timp, odată cu avioanele, cetăţenii din ţările socialiste erau şi ei din ce în ce mai puţini, încă nu ştiam cum să-i numim. Până atunci făcuserăm parte din aceeaşi familie, acum ne simţeam puţin înstrăinaţi.

Margarita rămânea în afara acestei babilonii. Trupul ei fusese şi rămânea mereu mai străin decât cel al unguroaicelor, rusoaicelor, letonelor sau evreicelor cu care generaţia noastră avusese de-a face. Aparţinea unei alte galaxii şi îl visam cu teamă, aşa cum visezi trecerea unui prag.

Redacția revistei literare la care lucram ocupa două birouri la etajul întâi al Uniunii Scriitorilor. Într-unul, cel mai mic, era redactorul-şef. În celălalt, noi, ziarişti. De la cele trei ferestre ale biroului nostru se zăreau curtea şi poarta cu canaturi de fier. Curtea era frumoasă în orice anotimp, şi în zilele însorite, şi în cele ploioase, după cum şi fereastra părea indiferentă atât la bucuriile, cât şi la supărările noastre.

De aici îi puteam vedea pe cei care intrau şi ieşeau din clădire. Văzuți de sus, majoritatea păreau strâmbi, cu nişte mişcări mecanice, aproape comice, şi cu o grabă sau lentoare din care nu se înțelegea dacă plecau bucuroşi sau dezamăgiți. Asta se întâmpla mai ales toamna, care, precum se ştie, e vremea delegațiilor „afară". Dar şi acestea, în comparație cu ce fusese înainte, se răriseră simțitor. Au rămas doar China şi Coreea, Vietnamul şi, firește, Cuba sau vreo țară africană. Delegațiile arbăreşilor din Italia erau rare precum apariția unei comete.

În vreme ce priveam plictisit curtea desfrunzită şi rece, m-am întrebat de câteva ori, nedumerit ca în anii copilăriei, cu cartea de poveşti în față, ce aş prefera dacă mi s-ar oferi ocazia să aleg între două lucruri la care țin. Adică, dacă aş fi fost pus să aleg între o delegație în străinătate şi o noapte petrecută cu Margarita. Aş fi ales-o, normal, pe prima, nu fără un strop de regret pentru cealaltă.

N-o mai văzusem nici eu, nici colegul meu. Era clar acum că nu fusesem în stare să găsim modalitatea de a ajunge la ea. Sau subconştientul nostru ne îndepărta viclean de momentul acesta.

După sărbătorile din noiembrie, iarna era plicticoasă peste tot, dar mai ales la Uniunea Scriitorilor.

Totul era amorțit sau ni se părea nouă aşa, pentru că nu se întâmpla nimic din ceea ce am fi vrut.

Începusem să scriu un roman cu un titlu care-mi plăcea mult: *Țiganul bolnav*. Partea proastă este că, în afară de titlu şi de o găselniță pentru care-mi pierdusem o noapte întreagă, atât de tare mi se părea, habar n-aveam ce trebuie să scriu.

Găselnița avea legătură cu ritmul romanului, care trebuia să corespundă cu boala personajului. Cu alte cuvinte, când temperatura sau pulsul creşteau, ritmul trebuia să crească şi el. Iar în partea în care țiganul intra în comă, urma să se întâmple contrariul. Şi tot aşa când era vorba despre bâiguielile datorate febrei, crizelor de rinichi etc.

Scrisesem doar primul capitol, cel în care țiganul mergea la medic, şi începutul capitolului al doilea, când aştepta rezultatul analizelor. Aici mă împotmolisem, căci nu prea ştiam ce boală să-i dau. Colegul meu, singurul căruia îi vorbisem despre asta, mi-a spus că boala este elementul esențial, de ea depinzând numărul paginilor. Dacă aş fi avut în vedere un roman-fluviu, să spunem în două volume, cum se obişnuia în ultima vreme, şi boala trebuia să fie pe măsură. În vreme ce pentru un roman scurt ar fi trebuit să-l ucid repede pe țigan.

Nehotărât cum eram, am întrerupt scrisul, deşi asta îmi provoca un stres în plus.

Într-o zi, colegul meu mi-a spus că o regăsise pe M. Metoda prin care dăduse de ea a fost mai mult sau mai puțin cea imaginată de noi, doar că ceva mai firească. Trebuia să te duci la o vecină care tricota sau făcea dantele la comandă. Acolo aduceai vorba despre împletiturile din lână pe care le lucrau doar Margarita şi maică-sa. Ei, şi aici se făcea „lipeala”: vecina se ducea la ele pentru a le prezenta clientul sau îl ducea pe acesta la ele.

Acolo căzeai la învoială cu cele două: stabileai data, de pildă, şi celelalte condiții.

Uite ce uşor era! Margarita avea posibilitatea să-şi aleagă singură clienții. Asta ne convenea, deoarece eram siguri că aveam toate atuurile pentru a primi, cum se spune, viza ei. Ba chiar ne bucuram la gândul că vom avea câte un pulover tricotat de mâna ei, unul cu două x-uri simbolizând secolul XX pentru mine, şi altul, cu ce modele ar fi vrut el, pentru prietenul meu.

Şi, pentru că zilele în redacție erau foarte monotone, nu ne era greu să facem planuri şi să ne pregătim pentru „seara tricotajelor", cum numeam între noi vizita la vecina Mărgăritei. Pentru a da impresia unor oameni serioşi ar fi fost bine să ne punem cămaşă albă şi cravată, ceea ce ne-a amintit de problema vârstei. Ne era teamă să nu fim luați drept nişte tinerei imberbi, aşa că ne-am sfătuit cum să ne pieptănăm pentru a părea mai maturi. Şi, de ce nu, poate ar fi trebuit să ne punem pălărie sau să ne aprindem aşa, demonstrativ, câte o țigară de foi, din acelea care se vindeau în ultimul timp la hotelul Dajti. Mie mi-a venit ideea să-i arăt, ca din întâmplare, volumul de versuri publicat la Moscova, în prefața căruia scria negru pe alb că aveam influențe din literatura decadentă. Chestia asta, deşi periculoasă, ar fi făcut impresie într-o asemenea situație. Dar, după entuziasmul de la început, am fost cuprinşi de îndoieli şi am hotărât că nu era locul potrivit. Era într-un fel ca în povestea aia cu funia din casa spânzuratului. Nici discuțiile despre Greta Garbo, Kafka cel cumplit sau Benedetto Croce, care la început ne-au părut potrivite, acum nu ni se mai păreau la fel. I-am fi putut da impresia că suntem doi provocatori sau şi mai rău: candidați la puşcărie. Trebuia să lăsăm lucrurile să decurgă firesc.

Era într-o zi rece de martie când redactorul-şef, întors de la o şedinţă la Comitetul Central, ne-a convocat la el în birou. Era roşu la faţă de furie. Şi cuvintele pe care ni le-a adresat erau la fel: necruţătoare, pline de venin. Partidul avea multe de reproşat presei, în special revistei Uniunii Scriitorilor. Şi Uniunii, dar chestia asta avea să fie analizată într-o şedinţă specială. De la un timp, în revistă se simţea un spirit liberal, o slăbire a vigilenţei revoluţionare, un curent care n-avea nicio legătură cu optimismul vieţii socialiste. El ne-a dat câteva exemple, după care mi s-a adresat mie: „Uite, în sectorul extern, de care te ocupi tu, articolele despre succesele literaturii şi artei în China, în Vietnam şi în Cuba, sau ştirile despre arta progresistă din lume nu sunt atât de frecvente cum ar trebui, în vreme ce alte ştiri sau materiale, cum ar fi cel despre moartea scriitorului american Hemingway ori bârfele despre sinuciderea lui Marilyn Monroe, ocupă prea mult spaţiu. Vorbind despre asta, aş vrea să-mi spui: de unde preferinţa asta, ca să nu spun atracţie morbidă, pentru sinucidere? Chiar şi poemul *Nori cu pantaloni*, de Maiakovski, e însoţit de o notă: «În pragul comemorării sinuciderii poetului» „.

N-am ştiut ce să-i răspund. Cu o altă ocazie aş fi îngăimat că noi interpretăm sinuciderile scriitorilor din Occident ca pe un semn al crizei spirituale care însoţeşte prăbuşirea sistemului capitalist etc., etc., dar acum mă încurca sinuciderea lui Maiakovski, cu atât mai mult cu cât se petrecuse pe vremea lui Stalin.

Am ridicat din nou din umeri pentru a-i arăta că nu ştiu ce să spun.

Celelalte secţii ale revistei au fost şi ele criticate: se publicau versuri ermetice, povestiri de doi bani, articole de critică fără o orientare politică clară.

După şedinţă, ne-am întors în birou cu un imens sentiment de vinovăţie.

Tot în ziua aceea am aflat că şedinţe asemănătoare avuseseră loc peste tot: la Teatrul de Operă, care era vecin cu noi, la Kinostudio, la Teatrul Popular şi, fireşte, la edituri. O plenară urgentă a Uniunii Scriitorilor urma să aibă loc săptămâna viitoare.

Cu două zile înaintea acesteia am fost chemat de şeful cadrelor de la Uniune ca să-mi impute ceva în legătură cu o deplasare de serviciu, făcută în urmă cu ceva vreme la Shkodra. Conform informaţiilor sosite de acolo, aş fi participat la unele evenimente în medii decadente. Am sărit în sus spunându-i că astea sunt calomnii, că nu cunosc nicio curvă la Shkodra, lucru perfect adevărat, de altfel, care m-a făcut ca la hotel, deşi era foarte frig, să mă masturbez.

Şeful cadrelor mă asculta cu un zâmbet ironic.

— Ia stai niţeluş, m-a întrerupt la un moment dat. Nu te mai da fată mare. Medii decadente nu înseamnă doar prostituate. Iar pentru că ai început discuţia, uite că ţi-o spun de-a dreptul: ai participat la un aşa-numit „salon literar" la Shkodra, o adunătură de boşorogi catolici cu nostalgia trecutului.

De mi-ar fi dat o palmă peste faţă şi tot nu m-ar fi blocat aşa. Mi-am pierdut imediat siguranţa. Fusesem, într-adevăr, la un aşa-numit salon, ba chiar poetul umorist Pashk Tr., cel care mă dusese acolo, mă avertizase înainte: „În seara asta vom merge la un salon literar, unul dintre acelea care amintesc de vechile tradiţii ale Shkodrei."

Intrasem plin de curiozitate în vechea casă shkodrană, unde orice lucru din jur amintea de vremurile de altădată: covorul din salonul cel mare, vatra de tip otoman, un mangal turcesc, o icoană a Sfintei Maria într-un colţ şi, desigur, oamenii, în afară de gazdă, pe care toţi o strigau „domnişoara Bimbli", ce se apropia de şaptezeci de ani şi pe care şmecherul de Pashk Tr. Se încăpăţâna s-o prezinte drept iubita lui, mai era Pashk însuşi, apoi o bătrână

mărunțică, doamna Pituke, care n-a deschis gura întreaga seară, şi poetul orb Llesh Huța.

După ce am băut ceai şi coniac, Pashk Tr. Şi-a citit ultimul sonet, intitulat *Primăvară în plină toamnă*, dedicat, firește, regenerării domnişoarei Bimbli, deşi niciun semn de regenerare nu se putea vedea pe trupul ei dolofan. Gazda noastră, foarte emoționată, i-a mulțumit lui Pashk pentru sonet, apoi poetul orb a citit şi el un poem, diametral opus ca mesaj față de sonetul anterior, căci nu conținea decât un blestem adresat femeii care nu-i răspunsese avansurilor şi se încheia cu cuvintele: „Tu, fecioară fără suflet, orbire-ai mai rău ca mine!"

Toate acestea mi-au trecut fulgerător prin cap şi probabil că am şi roşit puțin, pentru că şeful cadrelor mi-a spus:

— Vezi că şi ție ți-e ruşine?

Am încercat să-mi revin ca să-i spun că, deşi atmosfera aşa fusese, mucegăită, nu observasem niciun regret pentru trecut şi nici măcar vreo aluzie la societatea de azi.

Şeful cadrelor a dat din cap, căutând ceva în dosarul pe care-l avea dinainte.

— Aşa pare la prima vedere, mi-a spus, dar nu poți să ştii ce vorbesc între ei. Şi, în afară de asta, n-are importanță ce s-a spus sau nu s-a spus în ziua aceea acolo, importanță are atmosfera generală. Înțelegi unde bat, nu? Partidul ne semnalează că există o slăbire a spiritului revoluționar. Iar duşmanul atâta aşteaptă: o ezitare, un comportament... Hai să-i spunem... omenesc, pe care-l ia drept slăbiciune, pentru a câştiga teren acolo unde noi ne-am lăsat pe tânjală. Pentru că duşmanul, acolo unde vede că nu are spor la lumina zilei, foloseşte metode diabolice: băutură, femei, muzică, religie, poezie ermetică, pantaloni evazați. Iar el v-a luat la țintă pe voi, tinerii care tocmai v-ați întors de la studii din străinătate.

Ochii i se aprinseseră ca două felinare şi mi-am zis în sinea mea: stai să vezi acum când o să-mi spună despre cuvântul înainte la ediția sovietică, în care e vorba despre influențele decadente din poezia mea. Dar, slavă Domnului, n-a pomenit nimic despre asta. După cum se vede, critica sovieticilor n-avea nicio valoare câtă vreme ei spuseseră tot felul de baliverne chiar şi despre conducerea albaneză: vândută Occidentului pentru 30 de aspri, cu alte cuvinte decadentă, superdecadentă.

Nici despre *Țiganul bolnav* nu ştia nimic. Eram convins că reuşisem să păstrez secretul, deşi într-o seară, la birtul din colt, într-o discuție cu câțiva tineri poeți, mă lăudasem prosteşte că se vor îngrozi citind un fragment din romanul meu, în care țiganul îşi râcâie spinarea ca turbat, iar frazele sunt atât de încâlcite, încât nici dermatologii n-ar înțelege nimic.

— Nu există alte saloane literare decât acelea ale Partidului, a continuat el. Şedințele, întâlnirile cu clasa muncitoare, plenarele, acestea sunt marile saloane ale artei şi nu cine ştie ce cotloane pline de mucegai. Cred că m-ai înțeles, tinere.

Ridicându-se din fotoliu pentru a-mi da de înțeles că întâlnirea se sfârşise, mi-a făcut cu ochiul, cum făcea de obicei când voia să spună ceva important:

— Şi mai multă atenție pentru scrierile şi sfaturile tovarăşilor chinezi. E clar?

Am dat din cap că da, pe jumătate amețit de puhoiul acela de cuvinte şi mai ales de ultimul lui gest.

— Mâine, la şedință, tovarăşii vor vorbi despre toate acestea, mi-a spus în vreme ce ieşeam. Cred că şi voi, tinerii, o să luați cuvântul.

Plenara a avut loc într-una dintre sălile Palatului Culturii. Spre deosebire de alte dăți, chipurile şefilor care luau parte la ea erau încruntate. Mi-am amintit cum glumisem pe socoteala optimismului şi veseliei afişate de sovietici. Vrei fețe posace? mi-am zis. Iată, le ai aici chiar în cea mai pură formă.

Afirmațiile din referatul principal erau dure. În condițiile unui asediu sălbatic, în vreme ce poporul albanez, în frunte cu comuniştii, munceşte şi luptă pentru a sparge blocada, scriitorii şi artiştii Albaniei dau un exemplu contrar.

Una după alta au fost pronunțate expresii ca: ruptură de mase, izolare în turnul de fildeş şi îmburghezire.

— Un spirit bolnav, care nu are nimic în comun cu idealurile comuniste, se răspândeşte printre noi, a spus preşedintele Uniunii. Aşteptam cu toții să dea exemple, iar liniştea din sală a devenit insuportabilă. Cum se părea, înainte de a ajunge la nume, trecea în revistă lipsurile şi păcatele noastre. Beți, curvari, homosexuali la Teatrul de Operă, imorali, şarlatani politici, cartofori, nostalgici ai trecutului, ermetici etc. Nu numai că se găseau printre noi, dar acționau, evident, pentru a răspândi acest spirit maladiv despre care s-a pomenit mai sus.

Am simțit cum inima îşi răreşte bătăile. Aveam cel puțin trei dintre păcatele enumerate. Ca să nu mai vorbesc şi despre „obsesia pentru sinucideri”, pe care mi-o descoperise redactorul-şef, sau pentru jartierele negre, despre care nu ştia decât colegul meu de birou.

Acesta asculta şi el ca buimac, iar un ochi, cel stâng, mi s-a părut că i se zbate periculos. Trădează-mă, dacă vrei, l-am îndemnat în sinea mea. Nu eşti nici primul, nici ultimul.

Vorbitorul se apropiase, probabil, prea mult de microfon, căci cuvântul „dezmeticire”, pe care l-a pronunțat de două ori, a produs rumoare în sală.

— Partidul face un apel la scriitori şi artişti să se dezmeticească, a spus el pentru a treia oară. Pentru asta ne-am adunat la această plenară. Şi despre asta trebuie să vorbim.

Am ieşit din sală înghesuindu-ne ca nişte orbi.

Şedinţa de după-amiază părea să fie la fel de apăsătoare. Şi aşa a şi fost. Vorbitorii au fost unul mai aspru decât celălalt. Erau amintite orgoliul intelectualist bolnav, egoismul, setea de laude, dorinţa de câştig, de lux. Înainte de a pronunţa cuvintele „să ne dezmeticim!", unul dintre vorbitori a rostit de trei ori „ruşine!", iar altul, pentru că probabil n-a găsit altceva, a strigat, la rândul lui: „Să ne dezmeticim din nou!"

Nici cei care au luat cuvântul după aceştia n-au fost mai paşnici. Clasa muncitoare, de fapt tot poporul albanez e supărat pe scriitori.

Niciun cuvânt pozitiv, din cele folosite la plenarele triumfale.

Realizările măreţe, puritatea ideologică, atât de invidiate de duşman, optimismul revoluţionar, poemele-bombă şi stindardele, toate fuseseră uitate acum.

„Cum de ne-am schimbat aşa?" Cu aceste cuvinte şi cu o voce tremurătoare şi-a început discursul unul dintre scriitorii veterani, care scria încă de pe vremea Primului Război Mondial drame pentru copii, acceptate de fiecare regim pentru că în ele binele ieşea mereu biruitor. „Suntem scursura societăţii. Ruşine să ne fie!"

La uşa sălii şi la prezidiu s-a produs o mică busculadă. Soţia şefului cel mare sosise şi ea să asiste la plenară. Am schimbat o scurtă privire cu colegul meu.

După veteran, i s-a dat cuvântul unui critic literar, iar după el, tinerei poetese căreia numai cu două luni în urmă îi făcusem capul mare vorbindu-i despre castrarea indienilor.

În vibrațiile vocii ei şi privirile scânteietoare am citit o sinceritate periculoasă.

— Noi, tânăra generație, intrând în literatură cu cele mai curate sentimente, suntem într-adevăr nemulțumiți de comportamentul burghez al înaintaşilor noştri. Eram dezamăgiți şi totuşi nu înțelegeam de unde vine acest spirit bolnav. Plenara aceasta ne deschide ochii!

Am simțit cum mi se opreşte inima. Să vezi acum când voi fi demascat, mi-am zis, în vreme ce mă admonestam singur: idiot lăudăros, uite cui i-ai povestit tu verzi şi uscate.

Tânăra poetesă continua să vorbească la fel de critic. Tinerii ce se angajează pe drumul literaturii sunt într-adevăr naivi, şi mai ales fetele, dar să fii naiv nu e o crimă. Crimă e când cineva încearcă să-ți exploateze naivitatea.

Simțeam cum cade cerul pe mine. În sală, liniştea devenise şi mai adâncă pentru că fata lăsase impresia că va aduce exemple de depravare. Toți erau convinşi că vor fi rostite numele acelora care, pentru a o publica, îi ceruseră să se culce cu ei. Eu nu-i pretinsesem încă aşa ceva, dar, dacă aducea vorba despre ultima noastră discuție, oricine şi-ar fi închipuit că, după asta, invitația în pat ar fi fost inevitabilă.

Fata a vorbit despre buna-credință a tineretului, şi chiar cu o nuanță autocritică, fără a se scuza nici pe sine în situații în care fusese nepermis de naivă, cum i se întâmplase în compania unui scriitor tânăr care încercase s-o convingă că avea să apară cât de curând un parfum care va purta numele banditului Hadji Qamili şi altul numit „Sudoarea colectivistei”. La plenara de azi, ea a înțeles că glumele acestea nu sunt ceva nevinovat, cum crezuse la început, ci bat departe.

Un murmur surd, cu câteva chicoteli discrete, a străbătut sala. Chipul încruntat al soției şefului cel mare a risipit imediat rumoarea. Totuşi, o veselie ciudată îmi dădea

târcoale. În tristețea posomorâtă a zilelor acelea era pentru prima dată când vedeam o geană de lumină. Împreună cu recunoştința pentru acel necunoscut care glumise genial cu parfumurile, gândul că mai există oameni inteligenți în țara asta, care văd şi înțeleg ce se întâmplă, mi-a stăruit o vreme în minte.

Luările de cuvânt erau din ce în ce mai aspre.

— Unde am ajuns noi, tovarăşi? striga cineva de la tribună. Oamenii muncesc cu eroism, degeră în zăpadă, se aruncă în foc pentru a-şi salva colegii, în vreme ce noi stăm bine mersi la gura sobei fără a ne păsa de nimic. Mi-a plăcut mult discursul tinerei poetese. După cum a spus şi ea, noi n-avem nevoie de dulcegăriile de la Hollywood şi nici de Coca-Cola. Eu aş vrea ca filfizonul acela care râde de colectivistele noastre să fie trimis într-o cooperativă sau în mină pentru a vedea pe spinarea lui ce înseamnă sudoarea muncii.

Soția Conducătorului şi, imediat după ea, câțiva dintre membrii prezidiului au aprobat din cap cuvintele oratorului.

Un adânc sentiment de vinovăție se aşternuse peste întreaga sală. Câțiva dintre cei prezenți aveau ochii roşii. Vreo doi dintre ei suspinau încetişor.

Cum să ne spălăm de aceste păcate grave, oare o exista vreo soluție?

Preşedintele Uniunii, cu asentimentul majorității, înainte de a închide şedința, s-a exprimat chiar în felul acesta.

— Nu e totul doar să ne plângem, trebuie găsite căi de rezolvare. Şedința de azi se încheie, a spus el. Sesiunea următoare va fi mâine, la şapte dimineața.

Comentariile nu aveau rost.

Când, cu ochii umflați de somn, am ajuns în fața Palatului Culturii, majoritatea scriitorilor şi artiştilor erau deja acolo. Era şase şi jumătate, dar uşile de sticlă nu fuseseră încă deschise.

L-am căutat din priviri pe colegul meu, care fuma în spatele unui stâlp.

— Am ajuns pe la şase, mi-a zis încet. M-am trezit cu noaptea-n cap. Şi totuşi, unii au venit înaintea mea.

Ora şapte, care ieri mi se păruse o idioțenie, acum mi se părea prea târzie.

În cele din urmă, uşile s-au deschis şi oamenii s-au îmbulzit în linişte, cu fețe posomorâte.

În aceeaşi linişte au luat loc la prezidiu şi cei din conducerea Uniunii. Nu era nimic diferit față de şedința de ieri, cu excepția vazei cu flori, care-mi părea mai mare acum.

Preşedintele a deschis lucrările, dând cuvântul secretarului de Partid al Uniunii. În cuvintele lui se simțea o nuanță de optimism, dar fără vreo fărâmă de speranță şi la fel de amenințătoare. Mi-am zis că devenisem prea pesimist, că văd doar partea întunecată a lucrurilor, dar din expresia posomorâtă a colegului meu am înțeles că şi el gândea la fel. Când următorul vorbitor, aducând vorba despre căile de ieşire din impas, a pomenit în trecere onorariile, mi-am dat singur dreptate. Fusese, într-adevăr, un fals optimism. Sala, la auzul cuvintelor „micşorarea onorariilor", a înghețat, dar imediat după aceea s-a simțit un freamăt de uşurare. Uite deci ce s-a urmărit. Dacă e pe-aşa, la naiba cu onorariile astea! N-au decât să le micşoreze mai mult decât până acum, să le interzică de tot, doar-doar vom scăpa de balamucul ăsta.

Mai erau şi alții care gândeau ca mine, pentru că un soi de bună dispoziție, la început prudentă, apoi din ce în ce mai vizibilă, a cuprins asistența. Ne despărțeam de ceva ce

era şi satisfacţie, şi viciu, cu alte cuvinte ne despărţeam de onorarii ca de o prostituată.

În entuziasmul general, un scriitor afirmat recent s-a apropiat de tribună şi, cu un glas adânc, plin de dăruire, a spus că, indiferent de hotărârea pe care o va lua plenara, va dona statului onorariul pentru viitorul său roman, aflat deja în tipar.

Sala a aplaudat, în vreme ce chipurile membrilor prezidiului au rămas la fel de impenetrabile.

Acum, că presiunea scăzuse, am început să simt din nou neliniştea de la început. Apoi, cine ştie de ce, în mod ciudat, mi-am amintit de Margarita. Probabil că încă dormea, obosită după noaptea de dragoste, în vreme ce sub perna albă clientul plecat îi lăsase o bancnotă de 1000 de leka. Da, era perna sub care îmi imaginasem că-i voi lăsa onorariile mele, ce-mi aminteau acum de ea.

În sală se lăsase din nou liniştea. Un poet militant vorbea cu multă hotărâre în glas. Şi, pentru că se bâlbâia, cuvintele lui păreau şi mai dure.

— Noi am vorbit aici despre romanele şi poemele noastre, dar eu n-am auzit niciun cuvânt despre poemul măreţ care se naşte acum în Albania!

Ne-a trebuit o bucată de vreme pentru a pricepe că se referea la ultima cuvântare rostită de Conducător într-un oraş din nord.

Sala încremenise din nou. Abia ce ne dezmorţisem puţin şi sentimentul culpabilităţii plutea din nou deasupra noastră, chiar mai sumbru ca înainte.

Privirea soţiei Conducătorului, rece, acuzatoare, scruta adunarea. Nu înţelegeam ce se voia de la noi.

Un romancier cu obrajii bucălaţi, care cuvânta rar prin şedinţe, a cerut cuvântul imediat după poet. Înainte de a se apropia de microfon, a lăsat să-i scape câteva cuvinte care i-au uimit pe toţi: „Acum ori niciodată! „

Nu puteam să ne credem urechilor. Îl ştiam un om liniştit, criticat uneori chiar pentru rezerva lui intelectualistă. Acum susținea în gura mare „reeducarea”, dar cu un asemenea vocabular, pe care nu-l mai auzisem până atunci. Printre altele, surprinzător, vindicativ, pronunțase cuvântul „rotație”.

Ah, ia uite despre ce era vorba. Şi discursul Conducătorului, numit „poem”, vorbea tot despre rotație.

Privirea soției Conducătorului continua să scruteze sala. Liniştit, cu atenție.

Rotația, pe care în chip naiv ne-o închipuisem legată de cadrele şi funcționarii birocrați, ne era adresată chiar nouă. Ea, şi nu onorariile sau celelalte bazaconii, era metoda de reeducare.

Încetul cu încetul, lucrurile deveneau clare pentru toți.

8

Săptămâna aceea a fost de neimaginat. Niciodată în istoria Uniunii Scriitorilor şi Artiştilor n-a fost o asemenea vânzoleală.

De la fereastra biroului nostru vedeam umbrelele ude, date peste cap de vânt.

Preşedintele Uniunii, împreună cu secretarul de Partid, îi primea pe membri pentru a-i întreba în ce loc ar fi vrut să fie trimişi. Erau convinşi că, indiferent de ceea ce spuneau dispozițiile superioare, doar o parte dintre aceştia aveau să plece din capitală. Celorlalți urma să li se spună: vă mulțumim pentru disponibilitate, dar avem nevoie de voi aici, la Tirana.

În biroul preşedintelui, după ce spuneau în ce cătun sau orăşel voiau să meargă pentru a lua contact cu viața, oamenii îşi expuneau necazurile care îi împiedicau să plece

în momentul acesta de lângă familie, cu speranța ca Partidul, în marea lui generozitate, avea să-i înțeleagă.

Problemele şi nenorocirile secrete care reclamau prezența scriitorilor şi artiştilor acasă erau dintre cele mai ciudate. Părea greu de crezut că opere atât de viguroase şi pline de soare primăvăratic, constituind mândria realismului socialist albanez, erau create de oameni atât de bolnavi şi de neputincioşi fizic. Prostata, hemoroizii, hernia, incontinența urinară păreau boli onorabile în comparație cu altele, precum scrofuloza sau râia, boli nemaiauzite de pe vremea monarhiei.

De regulă, cei care veneau o dată cereau voie să fie primiți şi a doua oară. Iar de data aceasta povesteau despre nenorociri şi mai cumplite, pe care, „datorită unui blestemat orgoliu mic-burghez", le-au ascuns prima oară. Erau unii care-şi dădeau jos pantalonii pentru a arăta răni şi eczeme înfricoşătoare, testicule atârnând oribil şi alte grozăvii. Unul îşi începea povestirea cu supărarea soției, care nu rămânea gravidă, pentru a o da apoi în plâns şi a mărturisi că-l trăda cu vecinul, altul se plângea că fiul lui îl bate, iar un al treilea adusese un certificat medical în care era declarat nebun.

Zvonul că presa occidentală a scris despre gonirea scriitorilor albanezi din capitală a trezit speranța că vor fi rotiți doar o treime dintre creatori. Un al doilea zvon, că nu presa occidentală relatase despre asta, ci un ziar al diasporei, a mai redus din speranțe. Chiar şi aşa, se credea că în cel mai rău caz vor fi trimişi la bază doar jumătate dintre scriitori.

Imediat s-a răspândit vorba că nici presa occidentală, nici cea a diasporei nu scriseseră nicio vorbuliță despre necazul ce se abătuse asupra scriitorilor şi artiştilor albanezi, ba chiar că un ziar al diasporei, fără a-şi ascunde satisfacția,

lăsase să se înțeleagă că aşa le trebuie scriitorilor albanezi. Asta voiau, asta aveau.

La sfârşitul săptămânii, toată lumea a înțeles că n-avea niciun rost să-şi facă iluzii: aveau să fie trimişi în provincie toți, în frunte cu preşedintele, fără nicio excepție, consacrați sau neconsacrați, comunişti sau necomunişti, cei care au făcut greşeli şi cei care n-au făcut, împreună cu cei care aveau să le facă în viitor, cu cei care n-ar fi putut să le facă şi aşa mai departe.

Tot oraşul vorbea numai despre plecarea scriitorilor. Unii ne plângeau de milă, alții spuneau: bine le face acestor burghezi. Erau unii care credeau că după această lovitură furia statului se va potoli pentru o vreme. Alții se temeau de contrariu.

Ultimii chemați la preşedintele Uniunii am fost noi, cei care lucram acolo. Părea calm, deşi pungile de sub ochi îi atârnau mai tare ca oricând.

Ne-a invitat să luăm loc pe canapea.

— Acum ne-a venit rândul şi nouă, ne-a spus cu un glas indiferent. Cred că ați aflat: eu însumi voi merge la Rubik, printre mineri.

Eu şi colegul meu am dat din cap în semn că ştiam. În timp ce-l ascultam vorbind, mă chinuiam să-mi amintesc de ce ezitasem să mă apropii de el. Omul îşi terminase studiile în Franța în anii ’30, se îmbrăca elegant şi, în afară de bereta gasconă pe care o purta des, se afişa cu o pipă după moda scriitorilor francezi pe care-i văzusem în fotografii. Toate acestea îmi plăceau la el, ba chiar în urmă cu două săptămâni, într-una dintre secvențele imaginare cu Margarita, mă gândisem să-i cer cu împrumut bereta şi pipa pentru prima noapte, atunci când aveam să fac cunoştință cu ea.

Că în calea apropierii noastre exista o barieră simțisem chiar de la prima întâlnire, când m-a invitat la o cafea, aşa

cum făcea adesea cu novicii care începeau munca la Uniunea Scriitorilor. Avea şi bereta, şi pipa, şi totuşi discuţia nu se lega. Simţeam că vina e a mea, dar asta, în loc să mă elibereze, făcea exact contrariul. Cuvintele, care de regulă erau puţine, parcă se răreau şi mai mult. Muţenia mea l-a făcut să-şi piardă siguranţa. Pipa i s-a stins de câteva ori şi o bună bucată de vreme n-a făcut altceva decât să schimbe tutunul. Apoi, pentru a doua oară, m-a întrebat despre studiile mele la Institutul Gorki şi mi-a povestit din nou câte ceva din anii tinereţii lui în Franţa.

Celor cu care stătea de vorbă le făcea impresia că, invers decât în cazul altor intelectuali de vârsta lui, el ezita să pomenească de Franţa. Credeam că ştiu explicaţia acestei ezitări. Cu ceva ani înainte, până să venim noi, cei tineri, la Uniunea Scriitorilor, acolo avuseseră loc mari confruntări. De câteva ori fusese pus cu spatele la zid. Inamicii lui, care cereau să fie debarcat din funcţie, se simţeau puternici, pentru că o parte dintre ei fuseseră partizani şi nu aveau probleme sau rămăşiţe burgheze în biografie. Ştiind că acesta era era punctul lui slab, aici îşi concentraseră atacul. S-ar fi părut că Franţa, cea care-l formase ca scriitor, avea să-l şi doboare. Numai că, spre mirarea tuturor, s-a petrecut exact contrariul: Franţa însăşi l-a salvat.

La una dintre şedinţe, unul dintre contestatari, un poet abia întors de la studii din Leningrad, renunţând la orice prudenţă, a pus problema direct: era normal ca Uniunea Scriitorilor din Albania să aibă ca preşedinte pe cineva care studiase în Franţa burgheză?

Întrebarea acestuia fusese fatală pentru detractorii lui. Cineva a amintit că a pune problema în felul acesta nu e corect, ba chiar primejdios, dacă nu de-a dreptul ostil. Nu cumva şi conducerea Partidului fusese acuzată, cu puţin timp în urmă, de lucruri asemănătoare, de către aripa

chipurile proletară a Biroului Politic? Şi atunci, ca şi acum, se amintiseră în mod josnic studiile în Franța...

Asta fusese de ajuns pentru ca lucrurile să se întoarcă la 180 de grade, iar la sfârşitul acelei toamne el să se simtă mai puternic ca oricând.

Eu ştiam toate acestea, drept pentru care acolo, în cafenea, mi-am zis că probabil îi aminteam de poetul întors de la Leningrad şi că-şi spunea că şi eu, proaspăt revenit de la Moscova, îl invidiam şi l-aş fi vrut debarcat din funcție.

Culmea era că aceste gânduri nu mă îngrijorau prea tare.

Trebuia ca omul să fie tare ciudat pentru a-şi închipui aşa ceva.

În ziua aceea, la cafenea, sau mai târziu, vag, foarte vag, am realizat că acesta e motivul răcelii dintre noi. Omul din fața mea venise dintr-o țară occidentală, la care renunțase pentru a se adapta noii ideologii venite de la Răsărit. În vreme ce eu veneam din Estul înfricoşător şi mă uitam cu admirație în direcția contrară. Şi ne intersectaserăm într-o țară numită Albania. Având amândoi amintiri şi orientări diferite. Aflându-ne la această răscruce, păream că ne adresăm unul altuia: încotro te duci, nefericitule?

Eu îi distrugeam lui un vis, iar el îmi făcea, pesemne, acelaşi lucru. Şi acesta era motivul neînțelegerii dintre noi.

— Aşa, deci, băieți, ni s-a adresat punându-şi coatele pe masa grea de stejar.

I-am căutat din priviri bereta şi pipa în colțul unde şi le punea de obicei. Se pare că nu credea nici chiar el că ele două îl vor salva, aşa cum se întâmplase cu ani în urmă.

— Aşa, deci, băieți, a repetat şi ne-a întins mâna. Să aveți baftă acolo unde o să mergeți!

Eram de o săptămână în orăşelul B. Aveam o situaţie neclară: ca tânăr scriitor, eram obligat să merg zilnic la fabrica de textile pentru a cunoaşte viaţa în producţie. Ca ziarist, continuam să fac cronica săptămânalului literar la care lucram.

Dimineţile la fabrică se desfăşurau de minune. Erau mulţi ingineri şi economişti veniţi de la Tirana, care-şi făcuseră studiile în ţări din Răsărit. O parte din timp şi-o petreceau la clubul fabricii, dând peste cap nenumărate păhărele de coniac. Chiar din prima zi mi-a plăcut mult anturajul lor. Erau haioşi şi indiferenţi la orice. Îmi plăcea mai ales când se adresau unul-altuia cu fel de fel de porecle care desemnau locul în care studiaseră. Pe Tadj Paholli, sufletul grupului, îl strigau „pane", pentru că terminase în Polonia, iar Liko Ibrahimi era „Herr", căci studiase în Germania de Est.

Eram singurul cu studii la Moscova, dar în ochii lor, nu ştiu de ce, Moscova era considerată oarecum înapoiată. Fericit în acest anturaj neaşteptat, n-am făcut nimic pentru a apăra Moscova, ba chiar n-am negat că aparţineam unui domeniu în general înapoiat, cum e literatura. Singura dificultate pentru mine era să le ţin companie la băutură, ceea ce i-a convins definitiv că literatura rămăsese într-adevăr în urma vremurilor.

În a treia zi am avut ocazia să-l cunosc pe secretarul de Partid din fabrică. Era ora unsprezece, ne beam a doua sau a treia cafea la club, când băieţii s-au înviorat.

— Vine, vine, şi-au şoptit unul altuia, iar Herr mi-a spus la ureche:

— O să-ţi facem cunoştinţă cu secretarul.

Mă aşteptasem să văd o figură cunoscută: cască pe cap, fălci agresive, privire cutezătoare. Dar omul care se apropia nu avea nimic din toate astea. Era un băiat tânăr, încruntat, dar cu expresia aceea pe care o au cei care disimulează.

— Ochiul stâng îl are pe jumătate închis, mi-a şoptit Tadj, uită-te la ochiul lui.

Groaznic, pe cuvântul meu, a adăugat el.

Omul avea, într-adevăr, ochiul stâng pe jumătate închis. S-a apropiat şi mi-a întins mâna indiferent. Apoi s-a întors către ceilalţi:

— E, măi rahaţilor, ce faceţi?

Inginerii au izbucnit în râs. Eu am rămas cu gura căscată. Ei îi spuneau ceva la ureche, îl tachinau cu un secret numai de ei ştiut, ceea ce l-a făcut să se înmoaie.

A dat peste cap un păhărel de coniac, apoi încă unul, după care a plecat.

— Aşa un secretar de Partid nu găseşti în tot lagărul socialist, a zis Herr.

N-am priceput nici acum la ce se refereau. Că omul era niţeluş diferit, asta se vedea de la o poştă. Venise de la Erseka pentru a-l înlocui pe vechiul secretar, un gjirokastrit considerat prea liberal, care, la rândul lui, luase locul altuia, prea conservator. Dar asta nu ajungea pentru a-l califica drept cel mai ciudat din tot lagărul socialist. Inginerii se priveau unul pe altul întrebător, dacă să-mi spună sau nu secretul cel mare. În cele din urmă, au decis că pot s-o facă, eu fiind deja integrat în „familia" lor.

Ceea ce am auzit m-a lăsat mut. Cu o zi în urmă, secretarul de Partid îşi ţinuse făgăduiala de a se culca cu o chinezoaică. Doar Dumnezeu ştie cum de reuşise s-o convingă pe această mândră exponentă a Chinei revoluţionare, una dintre cele patru specialiste venite acolo pentru a le instrui pe fetele albaneze cum să folosească războaiele de ţesut. În final, el le povestise un singur amănunt: în vreme ce făceau dragoste, chinezoaica, îngrozită că ar fi putut rămâne gravidă, îi arătase partea de jos a pântecului spunând: „Tovarăşu' Kristaqe, rog nu acolo, tovarăşu' Kristaqe."

În după-amiaza aia n-am putut să-mi scot din cap cele auzite.

Ciudatul secretar de Partid voise să-şi trimită sperma într-un alt spațiu geografic, străin, necunoscut. Brusc, mi-a trecut prin minte că treaba asta semăna cu obsesia mea pentru jartierele negre ale Mărgăritei, dar imediat m-am trezit la realitate. Şi mi-am spus că era exact invers.

În zilele cu ploaie, după-amiezile erau extrem de monotone. Iar serile şi mai şi, mai cu seamă în zilele în care prietenii mei ingineri stăteau până târziu în şedințe interminabile. De scris n-aveam niciun chef. Manuscrisul *Țiganului bolnav*, pe care-l luasem cu mine, zăcea neatins pe fundul valizei.

Mă învârteam pe strada principală, în jurul hotelului, apoi ajungeam la cinematograf, cu speranța deşartă că se schimbase filmul săptămânii, după care mă trezeam din nou pe bulevard.

Trecătorii erau puțini. Restaurantul sărăcăcios la care mâncam nu deschisese încă. Cele două surori considerate depravate, căci îi preferau pe cei sosiți de curând din capitală, treceau ținându-se de braț şi legănându-şi şoldurile. Aspectul lor, aşa cum se întâmplase şi cu o zi în urmă, mi-a sporit sentimentul de tristețe. „Hm, strâmbele dracului”, le-a ocărât cineva de pe trotuar.

În fine, s-a deschis restaurantul. M-am aşezat într-un colț şi am comandat unul dintre cele două feluri de mâncare din meniu: fasole cu carne. Alături a luat loc un tip care vorbea singur.

— Ia du-te la naiba, i se adresa din când în când cuiva, poate chiar lui însuşi. A comandat un rachiu dublu, pe care l-a dat imediat peste cap.

— Fasole ai comandat şi tu? m-a întrebat. Am dat din cap că da şi el a continuat:

— Ştii vorba aia despre vestita fasole de la cooperativa din Bushat? Am auzit-o anul trecut la Shkodra: „S-o afle şi tovarăşa Tale, s-o afle şi tovarăşul Tish, fasolea era aşa mare, că mi-a făcut curul afiş.”

A râs o bucată de vreme, în timp ce eu mi-am zis ironic: ce noroc pe capul meu!

Ieşind în stradă m-am simţit uşurat. Cădea o ploaie măruntă. Se făcuse ora nouă, dar inginerii erau tot la şedinţă. Speranţa că mi-aş fi putut înviora seara cu un joc de cărţi devenea tot mai iluzorie. Sâmbăta trecută, şedinţa lor se terminase la miezul nopţii.

Cele două surori îşi făceau, probabil, ultima tură. În vreme ce treceam pe lângă ele, simţind parcă şi eu aceeaşi atracţie faţă de capitală, am avut un sentiment de mândrie că proveneam de acolo. De-aţi şti voi, provinciale amărâte, ce am lăsat eu acolo. În suflet aveam un soi de gol ameţitor.

De-aţi şti voi... Ce să ştie?... Ce lăsasem eu acolo?

Precum omul acela care, în mijlocul unei taverne îmbâcsite şi a unor tovarăşi gălăgioşi, încearcă să se îmbete cu apă rece amintindu-şi de originea lui aristocrată, conştiinţa mea căuta, pare-se, o asemenea consolare şi mângâiere. Dar, spre stupoarea mea, nu mi-am amintit nici de mimozele de pe bulevardul mare, nici de cafeneaua Flora, unde-mi întâlneam prietenii, nici de galeria de artă a Uniunii Scriitorilor sau de vreo poveste de dragoste. În locul lor m-am lăsat cuprins de o senzaţie iluzorie, de un eveniment închipuit, mai exact de întâlnirea imaginară cu o prostituată de lux pe nume Margarita. Probabil comparaţia dintre ele (cele două, nişte fete depravate, ea, asemenea), sau golul sufletesc pe care, după cum se ştie, îl poate umple mai bine ca orice o poveste imaginară, sau poate vreun alt motiv, enigmatic, intangibil, era cel care mi-a sugerat paralela aceea.

Nu puteam să-mi analizez ultimele trăiri. O prostituată, mai mult ca orice altceva, mă făcea să mă simt superior în orăşelul acela. Nu ştiam ce să fac, să plâng, sau să râd.

10

La Tirana ajungeam rar. Dar şi atunci când ajungeam încercam să fim cât mai puțin vizibili.

De câteva ori, în cuvântările conducerii, publicate în presă, li se atrăgea atenția celor „rotiți” să se apropie organic de bază, adică de popor, şi să nu se mai gândească la capitală. Amenințarea că vor fi urmați de familie, singurul lucru care-i mai lega de Tirana, îi speria pe toți.

În toamnă am fost anunțați despre o şedință la centru. Era pentru prima oară când ne întâlneam cu toții. Ne priveam unul pe altul mirați, ca şi când ne-am fi văzut propriul chip în oglindă. Eram slabi şi păream îmbătrâniți prematur. Hainele stăteau rău pe noi, în priviri aveam o notă umilă, iar vocea nu mai răsuna ca odinioară, de parcă am fi avut gâtul înfundat.

Veniserăm cu un fir de speranță la şedința aceasta (tovarăşi scriitori şi artişti, ați trecut cu succes proba, ați suferit mai mult decât trebuie acolo, în provincie, acum o să vă întoarceți cu fruntea sus). Dar vedeam cu disperare că atmosfera era aceeaşi. Parcă am fi fost nişte fii vitregi. Nu doar că nu exista niciun pic de înțelegere pentru noi, ci dimpotrivă, lucrurile arătau mai rău.

Cei care-şi pregătiseră câteva discursuri cu nemulțumiri le-au strecurat în buzunar şi au spus cu totul altceva. Îi mulțumeau Partidului că le deschisese ochii şi povesteau proiectele de viitoare opere. Am observat cu groază că două dintre acestea semănau cu ceva la care mă gândisem şi eu: o nuvelă cu personaje muncitori, plină de optimism şi cu un

cer albastru primăvăratic, fără norii şi ploaia care mă tot obsedau.

Cu toate promisiunile vorbitorilor pentru o literatură şi mai socialistă, chipurile celor de la prezidiu erau la fel de încruntate. Când unul dintre ei, secretarul Comitetului de Partid din Tirana, a luat cuvântul, am înţeles motivul acestei supărări. El a spus că Partidul continua să fie nemulţumit de creatori. Le întinsese o mână, dar ei n-au ştiu să aprecieze căldura acestui gest. Doi dramaturgi scriseseră din nou opere pline de greşeli ideologice. Un romancier înnegrise iar realitatea în ultima sa carte. Culorile unor pictori rămăseseră la fel de decadente. Asta arăta că lupta de clasă în literatură trebuia să continue. Aşa cum continua şi presiunea imperialismului şi revizionismului mondial. Printre exemplele care ilustrau acest ultim adevăr era şi cel al lingvistului E.Q. Fără a aprecia deloc generozitatea Partidului şi a Conducătorului, care, iertându-i abaterile anterioare, îl lăsaseră să participe din nou la un congres de lingvistică, acolo, cu încăpăţânare, el repetase o mai veche greşeală şi sărutase mâna unei femei din tabăra adversă.

Sala se afunda într-o linişte mormântală, ca atunci când te simţi vinovat. Linişte care a devenit generală.

În pauză, ne-am năpustit toţi spre WC-uri. În rândul format, siluetele oamenilor se distingeau clar. Ca şi gulerele largi ale cămăşilor. O vreme am privit la cravatele lor, ce le înconjurau anemic gâtul. Era ceva insuportabil în relaţia aceea dintre gât şi cravată. Mi se părea că toată prăbuşirea noastră se vede mai clar ca oriunde în acest amănunt.

La cafeneaua de vizavi de sală, pe unde am bântuit în căutarea colegului meu de birou, am făcut o descoperire neaşteptată. Nu toate chipurile erau încruntate, cum îmi imaginasem mai devreme. Erau şi oameni veseli acolo, ba chiar şi gălăgioşi. De unde răsăriseră feţele acestea

necunoscute? m-am întrebat. Aşa de repede au apărut tinere talente, scriitori ieşiţi din clasa muncitoare, cum se afirmase mereu în ultima vreme? Auzisem că, în asemenea situaţii, Securitatea se grăbea să recruteze noi agenţi dintre scriitori. Le spuneau, cu siguranţă: „Voi sunteţi speranţa literaturii. Voi o să-i înlocuiţi pe filfizonii ăştia, pe care Partidul i-a trimis la studii în afara ţării şi care s-au întors de acolo plini de ei şi deviaţi ideologic. „

Cu cât îi priveam mai mult, cu atât mai sigur eram că le citesc zâmbetul ascuns, zeflemitor. Pentru o clipă, mi s-a părut că printre ei o zăresc pe tânăra poetesă, dar, în clipa aceea, s-a dat semnalul reînceperii şedinţei, iar oamenii s-au îmbulzit spre uşi.

Şedinţa a ţinut până spre miezul nopţii. A doua zi, înainte să plec spre B., m-am învârtit vreo două ceasuri prin Tirana. În aer stăruia o ceaţă subţire. Frunzele uscate cădeau legănându-se pe asfalt. Terasele se închiseseră, dar şi aşa, închise, păreau frumoase şi triste. Mi-am amintit restaurantul sărăcăcios din B., unde-mi mâncam cina singur ca un câine şi m-am întrebat: ce-i cu nebunia asta?

Toată construcţia aceasta inutilă, a cărei umbră şi greutate mă apăsau din când în când, se năruia cu un huruit teribil. De unde nebunia asta, supunerea şi muţenia care ne înconjoară? Nicio voce împotrivă, niciun gest disperat. Mai tăcuţi ca frunzele ce cad pe bulevard. Mai lipsiţi de speranţă.

În vreme ce păşeam cu mintea aiurea pe strada Elbasan, am auzit o voce de femeie strigându-mă. Era tânăra poetesă, care-mi făcea semne de pe trotuarul celălalt.

Ne-am întâlnit. Spre deosebire de ultima dată, am văzut că acum e mai sigură pe ea, avea alt mers, alte cuvinte, alt râs. Ba chiar, referitor la felul cum râdea, mi s-a părut că avea şi ironia pe care i-o observasem la şedinţă. Se simţea superioară, desigur, căci eu nu eram decât un „rotit”. Iar

acum putea să-mi amintească, cu un uşor reproş, balivernele pe care i le spusesem înainte vreme.

Mi-au trecut toate acestea prin cap, împreună cu o umbră de răutate. Vrăbiuța greşea crezând că poate fi ironică cu unul trimis în rotație. Eram descalificat, într-adevăr, dar aveam şi un mare avantaj asupra ei: nu intenționam deloc să o conving.

— Am crezut că o să iei cuvântul la şedință, i-am spus. Cuvântul tău, la şedința cealaltă, când ai povestit despre parfumul „Sudoarea colectivistei", a fost foarte, foarte apreciat.

— Chiar aşa? a spus ea clipind nedumerită.

Simțeam că tot ceea ce câştigase în ultima vreme, stăpânirea de sine, dorința de a nu mai crede tot ce-i spunea orice derbedeu, se duce pe apa sâmbetei, lăsând locul naivității de mai-nainte.

— Oamenii fără conştiință nu renunță uşor la porcării, i-am zis. Tu ai povestit despre cele două mărci de parfum, dar ştii ce am auzit eu zilele astea? O pramatie de inginer, care construieşte prima fabrică de prezervative, s-a exprimat cum că prezervativele albaneze ar trebui să se numească „Skanderbeg".

Ea s-a înroşit la față şi mi-a evitat privirea.

— De unde ai scos prostiile astea? m-a întrebat. Cum îndrăznesc oamenii să gândească aşa? Cum de nu se învață minte?

— Chiar aşa i-am zis şi eu când l-am auzit. Doar că el a venit cu argumentul că un prezervativ trebuie să fie tare, rezistent şi... pentru că Skanderbeg e simbolul rezistenței... Roşeața de pe față îi dispărea greu. Aşa uluită cum era, mi-a întins mâna şi ne-am despărțit. Am urmărit-o o vreme cu privirea, apoi mi-am regretat răzbunarea aceea meschină şi am plecat furios în direcția opusă.

După-amiază am plecat cu trenul spre B. Pe câmp cădeau primii fulgi de zăpadă. Încercam să nu mă gândesc la nimic. Tocmai când începusem să mă obişnuiesc cu asta, mi-a revenit brusc în minte fraza amară a unui înalt funcţionar de Partid: „Vina e a noastră, noi v-am făcut scriitori!" Frază rostită la o şedinţă secretă cu scriitorii militanţi, acolo unde de multe ori li se spuneau lucrurilor pe nume.

Deci ei, la supărare, voiau să lase impresia că în fundul sufletului se gândesc la noi. Culmea era că eu, în loc să fiu deranjat de asta, simţeam o oboseală liniştită. Poate că într-adevăr noi nu eram scriitori, ci un surogat de scriitori, aşa cum surogatul de cafea înlocuia cafeaua în timpul războiului. La fel ca şi sutele de imagini din jur.

Zgomotul monoton al roţilor de tren mă ispitea la somn. O ceaşcă de cafea, la ora trei din noapte, încerca să se insinueze în visul meu şi nu reuşea defel. Era ceva ce-o împiedica.

11

Era o iarnă mai cenuşie ca altele. În cameră era frig. Dar nu doar umezeala şi frigul mă chinuiau. Nuvela la care lucram îmi părea chiar mai lipsită de suflet ca ele. Ca omul care-şi schimbă dumnezeul, înlocuisem şi eu clima de iarnă cu lumina şi dulceaţa primăverii. Şi iarna-stăpână, ofensată, se răzbuna. Aveam guturai şi tuşeam fără întrerupere.

După-amiezile treceau anevoie şi încă şi mai greu treceau serile, cu plimbarea neschimbată a celor două surori, restaurantul friguros şi bănuiala că după cină nu mai era niciun joc de cărţi. Inginerilor li se atrăsese atenţia să nu se mai adune seara la unul sau la altul.

Veştile care veneau din capitală erau groaznice. Rotaţia cadrelor, în loc să se mai atenueze, era tot mai intensă. Niciun cuvânt în presa internaţională despre scriitorii

albanezi. În presa diasporei, la fel. La Tirana fusese închisă şi ultima cafenea particulară. Un nou val de „rotiţi" era aşteptat la sfârşitul lui decembrie.

Într-o noapte, m-am trezit brusc. Am avut impresia că se auzise ceva, dar apoi m-am convins că nu era vorba nici de un ciocănit la uşă şi nici despre vreun alt zgomot. Era luna la fereastră, cu strălucirea ei îngheţată, străină, ca de sticlă, ca şi când, după mii de ani de tăcere, prinsese în sfârşit viaţă. M-am apropiat de geam şi am privit cerul. E lună nouă, mi-am zis.

Era ora trei noaptea. Fără niciun gând, am început să mă îmbrac. Am deschis uşa încet şi am coborât pe scară. Era prima oară când coboram singur la ora aceasta. Oraşul părea un mort pudrat cu praf scânteietor. Strălucirea lunii, deşi tulburătoare, nu-mi mai părea ostilă, ca adineauri.

Mergeam pe marginea şoselei spre podul mic de piatră, care strălucea şi el uluitor, de parcă n-ar fi aparţinut acestei lumi. Uşurinţa aceea, venită cine ştie de unde, era însoţită de un sentiment de beţie cum nu mai avusesem vreodată. Era un soi de plutire reală, a cărei cauză continua să-mi fie necunoscută. Şi care mi se învârtea prin cotloanele creierului, pentru a dispărea imediat ca o căprioară speriată. Cu toate acestea, speranţa pe care o lăsa în urmă ca pe o boare de vânt îmi umplea pieptul. Nenorocirea care ne lovise avea să se sfârşească, cu siguranţă. Fusese închisă, într-adevăr, şi ultima cafenea particulară, dar alte catarge şi embleme rămăseseră cu siguranţă în picioare.

M-am oprit fără voia mea o clipă şi m-am întrebat: ce vârfuri, ce embleme?

Erau departe şi ele, dar eu le simţeam acolo, ascunse în ceaţă, aşteptându-şi rândul. Imaginile şi oamenii din jurul nostru puteau fi într-adevăr nişte umbre, dar în spatele lor erau neapărat alte imagini, ale căror forme şi coduri erau altele, diferite... Închiseseră şi ultima cafenea, dar, la ora

trei noaptea, cafeaua, însoțită de cuvântul „domnule”, era servită din nou la căpătâiul patului Mărgăritei.

Fulgerător, ca sub un trăsnet teribil, în creierul meu s-au amestecat catargul de pe palatul prezidențial cu o mulțime de embleme în jurul lui, acvile şi jartiere negre de damă. După primul şoc, ghemul acela de impresii a început să se desfacă şi să se limpezească încetul cu încetul. Acolo, la Tirana, în capitala statului al cărui cetățean eram, în absența palatului prezidențial, pe al cărui catarg e steagul care arată dacă preşedintele e acolo, în absența celorlalte embleme, acelea ale dukagjinilor, kastrioților, angevinilor, cu fel de fel de acvile, albe, negre, albastre, cu un cap, cu două, cu un şarpe în cioc, cu o cunună de lauri sau cu o cruce, găsisem o emblemă nouă, cea pe care soarta mi-a scos-o în față: jartierele negre ale Mărgăritei.

Am simțit că după efortul acela groaznic totul se năruie în mine şi m-am întors să mă întind din nou pe pat. N-am avut puterea nici să trag perdeaua, aşa încât, cufundându-mă în somn, am simțit cum strălucirea de marmură albă a lunii îmi cădea pe față, ca şi când mi-ar fi pus o mască mortuară.

12

Cu două zile înaintea Anului Nou m-am întors la Tirana.

Oraşul mi s-a părut străin, ostil. Încercând să nu întâlnesc niciun cunoscut, am umblat pe câteva străduțe de periferie, unde n-am întâlnit pe nimeni. Cu siguranță că şi ceilalți se ascundeau.

De la un oficiu poştal unde nu intrasem niciodată i-am telefonat colegului de redacție, cu speranța că se întorsese şi el ca să petreacă Anul Nou în familie. Am recunoscut vocea maică-sii, care la început mi-a spus că nu-i acasă, după care, când a aflat cine e, mi l-a dat.

Peste puțin timp eram amândoi pe stradă, înfăşurări în paltoane ca nişte momâi, strănutând şi fornăind pe nas. Răguşiți, am început să facem schimb de noutăți, în special cu veştile legate de rotație. Niciun semn bun, a spus el, dimpotrivă.

În vreme ce-mi aprindeam a doua țigară, m-a întrebat:

— Ai auzit de Margarita?

— Nu, i-am zis eu. Ce să aud?

Trecuse un timp de când nu mai vorbisem despre ea şi am bănuit că e ceva rău.

— Le-au trimis de aici, mamă şi fiică, a urmat el.

Întrebările: dar de ce, din ce motiv, nu am avut timp să i le pun pentru că el mi-a răspuns singur. Erau îndepărtați din Tirana cei considerați vicioşi: prostituatele, cartoforii, homosexualii.

— Aha, am făcut eu.

— Dar asta nu e tot, a continuat el. Cu ele s-a petrecut o tragedie.

— Tragedie? l-am întrebat. Ce tragedie? Fii mai explicit.

— Margarita şi maică-sa, a zis el. S-au sinucis amândouă.

Am rămas fără aer. N-am mai putut să scot o vorbă. Fără a aştepta să-l mai întreb, el mi-a povestit, cu un glas obosit, tot ce se întâmplase.

Le-au urcat pe amândouă în camion, împreună cu lucrurile lor, şi le-au trimis într-un sat izolat din câmpia Lushnjei. Acolo, după ce le-au spus că va trebui să fie reeducate muncind la cooperativă, le-au dat şi o locuință: o baracă minusculă.

Ele nu au protestat. Şi-au aranjat lucrurile în baracă, apoi, în aceeaşi după-amiază, s-au dus la magazinul din sat pentru a cumpăra câte ceva. Se pare că acolo au cumpărat funia şi săpunul.

Seara, după ce au mâncat şi au băut o cafea, s-au spânzurat în linişte una după alta.

Se pare că Margarita a ajutat-o pe maică-sa, apoi s-a spânzurat şi ea.

În vreme ce el povestea, eu am încercat să socotesc zilele ca să aflu când avusese loc tragedia. Ca într-un coşmar, creierul nu-mi dădea ascultare. Eram convins că fusese în noaptea aceea a delirului meu. Oricum, fusese aceeaşi lună plină care luminase Albania de pe o latură pe alta, de la apus la răsărit.

Gâturile subțiri ale scriitorilor, cu cravatele lor înnodate larg, în ultima zi a plenarei, mi-au revenit în memorie odată cu gândul că niciunul dintre ei nu-şi curmase zilele.

O femeie făcuse asta pentru noi toți.

De la cravatele noastre până la gâtul ei de marmură se întindea un fir misterios, cel care, în imaginația mea, a făcut posibilă mai apoi punerea față în față a Uniunii Scriitorilor şi Artiştilor din Albania cu femeia aceea, aşa cum se reflectă trupul în oglindă.

Şi, ca şi când n-ar fi putut suporta acea confruntare, Uniunea s-a mutat nu peste mult timp pe strada Kavajei, acolo unde se află şi astăzi.

13

În fața clădirii moderne, în ferestrele căreia se reflectă Catedrala din Amiens, a fost firesc să-mi amintesc de femeia de demult din Tirana.

Conştiința mea era pregătită de ani şi ani pentru asta.

Ca orice altceva din lumea noastră, care simte nevoia unui suflet, uriaşul bloc ia o fărâmă de suflet din imaginea catedralei. Aceasta se schimbă dimineața şi seara, la fel toamna şi primăvara, în miezul iernii e mohorâtă, iar vara se deschide ca orice flintă vie.

Imaginată în fața unui palat al scriitorilor şi artiştilor, orice altă clădire ar părea că ia de la palatul acela lumină şi viață.

În cazul clădirii Uniunii, nu acela, sediul scriitorilor, ci căsuța neînsemnată a Mărgăritei ar putea fi în rolul catedralei.

E greu de crezut că singuratica Margarita, în momentele ei de plictiseală, a fost consolată de literatura albaneză. Dimpotrivă, ca o femeie care a trebuit doar să ofere până la sfârşitul vieții, ea a fost cea care i-a dăruit ceva literaturii.

Pentru tine, acest omagiu târziu, Margarita!

Paris, septembrie 2000

Iarna la cafeneaua Riviera

Ca de obicei, am sărit din autobuz şi am traversat aproape în goană intersecția plină de lume, îmi place momentul în care şoferul deschide uşile puțin înainte ca autobuzul să oprească şi să poți sări din mers, iar apoi, cu acelaşi avânt, să mergi mai departe. Ceasul din centru arăta şapte fără patru minute. Oamenii se grăbeau care-ncotro. Mi-am ridicat gulerul paltonului. În aer era multă umezeală şi ceața coborâse la nivelul acoperişurilor. Traversând cealaltă intersecție, l-am salutat cu mâna, ca de obicei, pe polițist, am depăşit din zece paşi atelierul de reparații frigidere, patru paşi la stânga, brusc după colț, stop, în fața mea cafeneaua Riviera, locul meu de muncă. Eram bucuros. O bucurie fără motiv, una care-mi vine aşa, pur şi simplu, dimineața. Pe care ți-o provocă un lucru simplu şi care-ți dispare tot aşa de uşor. Poate că motivul bucuriei mele era gestul şoferului acela care a deschis uşa autobuzului cu trei secunde înainte de a frâna. Oricum, eram bucuros şi nici nu-mi trecea prin cap că ziua aceea de decembrie, care

începea atât de firesc, avea să fie o zi neobişnuită pentru mine, la sfârşitul căreia aveam să devin din nou şomer şi va trebui să mă duc la Comitetul de Partid pentru a clarifica situaţia.

Am împins uşa de sticlă a cafenelei şi am intrat în local. Cele două îngrijitoare aranjau scaunele şi puneau scrumierele pe mese. La radio se dădeau ştiri. La bar, automatul de cafea scotea un zgomot plăcut. Barmaniţa număra pachetele de ţigări.

— Bună dimineaţa! am salutat-o.

— Bună dimineaţa!

La bucătărie era aprinsă lumina. Dintr-acolo venea o aromă de pişcoturi abia scoase din cuptor. Mi-am pus palmele pe suprafaţa nichelată a barului şi am început să fluier.

— Eşti vesel, a observat barmaniţa.

— Asta e.

— Tinereţe, ce să-i faci.

S-a deschis uşa şi a intrat, grăbită ca de obicei, cealaltă chelneriţă, înfăşurată într-o pelerină subţire, dintr-un material căruia în ultima vreme i se spunea „fâş-fâş”.

— La naiba, ce-am mai alergat! N-a vrut fi-miu să meargă la grădiniţă. M-a umplut de draci!

După care s-a dus la bucătărie să se dezbrace. M-am ridicat în picioare şi m-am dus după ea.

— Bună dimineaţa, tanti Naja! ’Neaţa, Diri!

— Bună dimineaţa, copile!

— Bună dimineaţa! a răspuns şi Diri.

Diri e cea mai tânără şi cea mai frumuşică fată din colectivul nostru. Abia a împlinit şaisprezece ani şi totuşi face o cafea excelentă.

— Cum a fost filmul aseară? m-a întrebat.

— De nota zece.

— Mergem împreună diseară?

Diri a râs. Aşa cum râde mereu când îi fac asemenea propuneri.

— Lasă fata în pace, panglicarule! m-a repezit tanti Naja.

Când suntem schimbul doi, pe Diri vine s-o ia fratele ei mai mare sau maică-sa.

Mi-am pus bluza de serviciu şi am ieşit la bar. Mai erau vreo zece minute până să deschidem, îngrijitoarele puneau ultimele scrumiere pe mese. Automatul de cafea se încălzise... Radioul dădea muzică uşoară ritmată.

De regulă, la ora asta îmi place să-mi sprijin bărbia în palme şi să privesc prin sală. Faptul că e goală nu mă-ntristează. Dimpotrivă. Şi asta pentru că ştiu că-n scurt timp vor da buzna aici fel de fel de oameni.

În urmă cu trei luni, când am venit la Riviera nu ca un client obişnuit, ci ca un tânăr dornic să muncească şi având, în plus, în buzunar o repartiție de la forțele de muncă, m-au impresionat scaunele. Erau nişte scaune de terasă, aşezate afară, pe trotuar. Tocmai începuse să plouă, o ploaie măruntă, şi chelnerul, împreună cu îngrijitoarele, le strângea. Mă uitam cum adunau scaunele uşoare din aluminiu şi plastic, cum le aşezau unele peste altele, galbene, roşii, albastre, crem şi pe urmă le duceau în local.

— Uite că a venit şi toamna, mi-a zis chelnerul când m-a văzut. Eu mă adăpostisem de ploaie sub copertina de pânză. Am ridicat din umeri, neştiind ce să-i răspund. Lângă mine a mai venit în fugă cineva.

— E, te-a prins ploaia? l-a întrebat chelnerul, părând că-l cunoaşte.

— Păi, da.

— Ți-a stricat tabloul?

— Nu, l-am învelit înainte.

Abia acum am observat că nou-venitul ținea sub un braț şevaletul, iar în mâna cealaltă o cutie, probabil cea cu vopselurile.

— Găsesc un loc înăuntru unde să-mi las şevaletul? a întrebat el.

— Cum să nu, i-a răspuns chelnerul.

— Poate mâine se îndreaptă vremea şi o să vin să continui.

— Lasă-l cât vrei, a mai zis chelnerul, la noi e în siguranță.

— Ce pictați? l-am întrebat pe pictor.

— Intersecția, mi-a răspuns el. Şi blocurile din spate, care se construiesc. Dacă săptămâna asta o să fie vreme frumoasă, aş putea să termin.

Pictorul a intrat în local.

— De vreo zece zile pictează aici, mi s-a adresat chelnerul, ridicând şi ultimele scaune. Stă acolo, uite, acolo, şi pictează toată dimineața. Nici nu-i pasă de oamenii care trec şi se opresc să privească. Un om tare ciudat.

— Responsabilul e înăuntru? l-am întrebat eu.

— Responsabilul? Da, este. Ce treabă ai cu el?

— Vreau să mă angajez aici.

— A, tu eşti chelnerul ăla nou care o să ne vină?

Şi a făcut ochii mari, ca şi când n-ar fi crezut că aş fi putut fi „chelnerul ăla nou care o să ne vină”, după care şi-a strâns buzele a mirare.

Grimasa aceea a lui îmi era cunoscută. Din ziua în care, terminând liceul, mi-am exprimat dorința să ocup un post de chelner într-o cafenea până când voi primi aprobarea pentru facultate, gestul acesta mă urmărea peste tot. Băgasem de seamă că oamenii îl fac aproape la fel, ca şi când ar fi instruiți de acelaşi regizor. Primul care l-a făcut a fost taică-meu.

Chelner?! Fiecare pronunța în felul lui cuvântul acesta. Chelner? Culmea! Chelner? Aşa? Chelner? Nu se poate! Chelner? Stop. Chelner. E decizia mea, aşa rămâne. Şi, ca

să fiu sincer, dacă n-aş fi întâmpinat atâta împotrivire, poate că n-aş fi fost atât de hotărât.

— Chelner? a continuat să urle taică-meu ca scos din minţi. Vasăzică de asta am luptat noi, ca fiii noştri să fie chelneri, în vreme ce odraslele de burghezi să se facă ingineri şi doctori? (Tata, când se înfierbânta, îşi pierdea controlul.) Pentru ca fiul meu să-i servească pe ăştia la masă, să le ducă coniac, cafele, prăjituri. Cum o vrei, cu puţin zahăr, espresso, turcească? Hai, du-te şi serveşte-i pe burjui.

— Eu o să servesc poporul, nu pe burghezi, am spus pe un ton declamativ. Munca nu-i ruşinoasă.

— Aha, ai învăţat şi citate! Bravo! Bravo!

Din ziua aceea, tata nu a mai călcat în cafeneaua Riviera. Iar când aude că i se pronunţă numele, se enervează. Dacă vrei să-l vezi nervos, spune-i că la Riviera se face cafea bună sau că ai cumpărat ţigări de la Riviera. Şi cu atât mai mult, dacă-i spui că după-amiază te-ai întâlnit cu un prieten şi v-aţi dus la o cafea la Riviera. În cazul ăsta chiar ţi-l faci duşman.

Numai că mie munca de aici mi-a plăcut de la început. Cafeneaua asta e chiar în centrul oraşului. Clienţii noştri sunt fel de fel de oameni. Nu e ca la Park, unde, de regulă, intră numai şoferii, lăsându-şi afară maşinile cu motorul pornit, sau ca la *Cafeneaua familială*, unde vin de obicei femei nervoase, care urlă la copiii lor, ce masacrează fără milă bucăţile de tort, şi bărbaţi calmi, care îi admonestează blând pe cei mici. Şi nici ca la Bar Crimeea, unde noaptea se strâng beţivii şi vânzătorii de ziare. La noi în cafenea intră orişicine, începând cu măturătorii, care golesc câte un păhărel de fernet înainte de a începe munca, şi până la domnişoarele din ultimul an de liceu. Vin muncitori de pe şantier, studenţi cu cărţile în mână, perechi de tineri şi de bătrâni, microbişti, scriitori debutanţi, membri ai

Comitetului Central, săteni cu fes şi şalvari, medici, poliţişti, actori la teatru şi câte un ministru. Într-o asemenea situaţie, responsabilul nostru devine tăcut, gânditor. Nu-i un slugarnic, dar nici nu suportă critica. Minutele cât timp ministrul îşi bea cafeaua i se par, cu siguranţă, ore.

Cafeneaua este ca marea, are fluxul şi refluxul ei. Mie îmi place când este plină. Îmi place să stau la bar şi să ascult zarva din sală, în care se amestecă vocile clienţilor, hohotele lor înăbuşite, emisiunile de la radio, clinchetul paharelor, şuierul discret al espressorului. Geamurile mari de sticlă sunt aburite. În spatele lor se zăresc vag intersecţia, luminile difuze ale marelui hotel de vizavi, roşii şi verzi, care se aprind şi se sting pe rând, firma atelierului de „Reparaţii frigidere" şi, mai încolo, cea de la mobilă. Uneori, aburul de pe geam devine atât de dens, încât hotelul, atelierul, intersecţia şi maşinile se topesc într-o singură imagine, alcătuind un peisaj fantastic.

Dar şi dimineţile au frumuseţea lor. Îndrăgostiţii vin, de obicei, dimineaţa. Ei ocupă mereu locurile cele mai discrete, în separeu, şi stau acolo cu orele. Când le duci lichiorul sau limonada, ridică, de regulă, doar unul capul, iar celălalt îl pleacă.

Îmi plac dimineţile de iarnă când nu plouă, iar oraşul este învăluit în ceaţă. În asemenea dimineţi nu-ţi place să vorbeşti prea mult şi nici să te enervezi.

În dimineaţa aceea nu aveam de gând să mă cert cu nimeni. Cafeneaua s-a deschis la ora obişnuită. Automatul de cafea era fierbinte. Sala era în regulă. La ora nouă şi jumătate a venit, conform obiceiului, şi responsabilul. Ne-am salutat rece, ca de fiecare dată. A dat o tură prin sală, a intrat în bucătărie, s-a ocupat ceva vreme cu nişte hârtii, apoi a plecat fără o vorbă.

Relațiile mele cu responsabilul s-au răcit cu o lună în urmă, când am cerut la şedința cu salariații să analizăm mai bine problema sărbătoririi căsătoriilor în localul nostru.

În a treia zi de la angajare, am servit pentru prima dată la o asemenea petrecere.

Când dimineață, pe la ora unsprezece, cineva a rezervat prin telefon câteva mese pentru „o distracție", eu, care îi răspunsesem necunoscutului, n-am înțeles ce voia să zică şi l-am întrebat: „Ce fel de distracție, măi tovarăşe?". El, după cum se pare, a fost surprins şi, în loc să mă lămurească, a bălmăjit-o şi mai rău. „Alo, am repetat eu, ce fel de distracție, măi tovarăşe?" Dacă n-ar fi fost acolo barmanița ar fi ieşit rău de tot, dar ea a înțeles imediat despre ce era vorba şi mi-a luat telefonul din mână.

— E o logodnă, mi-a zis. Nu ştii ce-i aia distracție?

— Distracția poate fi de multe feluri, i-am răspuns.

Ea a zâmbit, dar mie nu-mi plăcea femeia asta, în tonul şi în cuvintele ei avea mereu un arțag, care de multe ori nu era greu de observat.

— S-a întâmplat ca tu să vii la noi taman în sezonul căsătoriilor, mi-a spus. De acum încolo vom avea petreceri ca asta aproape zilnic.

— Şi cum se fac? am întrebat-o.

— Uite, o să vezi, mi-a răspuns şi a zâmbit din nou, cu un zâmbet adresat mai mult barului decât celui cu care vorbea.

O oră mai târziu au venit şi clienții. Primul a intrat un tânăr scund, plinuț şi cu părul creț, îmbrăcat elegant. S-a apropiat repede de bar.

— Tovarăşe, am rezervat câteva mese, acum câteva ore, pentru o... ocazie.

— Sigur că da, i-am răspuns. Acelea sunt.

El le-a făcut un semn celorlalți, care au intrat unul după altul. Am simțit acea curiozitate pe care o simte oricine în preajma unei nunți. De pildă, cum arată mireasa şi unde o

să stea la masă. Însă ei au dat năvală în sală şi s-au aşezat la întâmplare, aşa încât eu n-am înţeles care dintre femei e sărbătorita. Două tipe rujate abundent nu aveau nimic în comun cu o mireasă. Iar altele două, chiar dacă nu erau bătrâne, nici departe nu erau.

— Unde e mireasa? am întrebat-o pe barmaniţă. Ea a râs.

— De obicei, mireasa şi mirele nu vin, a zis. Uneori se întâmplă să vină doar el, sunt cazuri în care vin amândoi, dar de regulă nu vin.

Am făcut un gest de mirare.

— Depinde de familii, a continuat ea. De exemplu, ăştia...

Creţul acela scund, pe care l-am confundat la început cu ginerele, mi-a făcu un semn.

M-am dus la masa lui şi am aşteptat comanda.

— Patru lichioruri, şase coniacuri, prăjituri, limonadă, iar la sfârşit cafea pentru toată lumea.

Am dat din cap şi am plecat cu comanda.

Priveam cu atenţie de la bar grupul acela de oameni care cu puţin timp în urmă făcuseră un aranjament de căsătorie, iar acum sărbătoreau încheierea cu succes a negocierilor. Era greu să deosebeşti oamenii miresei de cei ai mirelui. În fruntea mesei puseseră un bătrân uscăţiv, cu un fes alb, micuţ pe cap. Bătrânul nu scotea o vorbă şi părea că încearcă din greu să nu adoarmă. Cele două femei rujate întreţineau atmosfera. Erau răguşite şi nervoase. Creţul, care, după toate probabilităţile, era cel mai descurcăreţ dintre ei, le întindea din când în când pachetul cu ţigări celor doi bărbaţi încruntaţi, îmbrăcaţi în costume la două rânduri, cum se purta cu ani în urmă. Un alt bărbat muncea, probabil, la o fermă, căci sacoul de catifea îi era decolorat de soare. Cele două femei mai în vârstă, plinuţe, cu broboade albe pe cap, aşa cum poartă femeile din Tirana, şedeau nemişcate, cu o expresie enigmatică pe chip, la fel ca

indiencele din ultima scenă a filmului *Viva, Zapata!*, atunci când eroului i se pregătea ambuscada fatală.

Nu ştiu de ce, dar în ziua aceea am fost obsedat de această întâmplare, care, pentru toți ceilalți, a părut ceva obişnuit.

Dar acesta nu a fost decât începutul. Barmanița avusese dreptate. Acum, în cafeneaua noastră aveam zilnic petreceri de logodnă. Lucrurile se desfăşurau identic. Era ceva asemănător în felul cum aceşti oameni intrau în local, cum se aşezau la mese, cum comandau. Printre ei era mereu câte un bătrân, care părea că e gata să adoarmă, câteva femei cu chipuri enigmatice, ori câte unul mai descurcăreț, cel care făcea rezervarea la telefon şi întindea pachetul cu țigări. Aveai impresia că toate aceste grupuri nu erau altceva decât trupa unui teatru mic, care juca mereu aceeaşi piesă amărâtă, cu singura diferență că actorii îşi schimbau mereu costumele. Era ceva identic în comportamentul acelui grup de oameni care se întâlniseră să logodească doi necunoscuți. Ai fi putut crede că sunt acolo pentru orice altceva în afară de un eveniment fericit. Păreau mai curând un complet de judecat ă. Mi-am spus la un moment dat că poate asta e doar impresia mea, dar nu era aşa. Şi alții gândeau ca mine. Oamenii întorceau capul să-i privească, unii cu părere de rău, alții curioşi ori cu indiferență.

Doi electricieni, clienți mai vechi, intrând în cafenea ca să bea un păhărel de fernet, au izbucnit în râs văzându-i.

— Uite că sunt şi aici din ăştia, a spus unul. Credeam că aşa ceva se întâmplă doar în zonele înapoiate, dar uite că sunt şi aici!

— Ce să-i faci, sunt peste tot, i-am răspuns eu.

Cei doi şi-au luat sculele şi colacii de sârmă de pe scaun şi, în vreme ce ieşeau, unul dintre ei mi-a zis:

— Noi ducem lumina electrică în cele mai îndepărtate sate. Să întâlneşti aşa ceva acolo, mai înţeleg, dar aici... Ruşine, zău aşa!

— Ce să-i faci, am repetat eu.

Au trecut câteva zile şi, spre uimirea mea, într-o dimineaţă spectacolul s-a schimbat brusc. Surpriza a fost totală. Nu numai că petrecăreţii erau alţii – bărbaţi şi femei, îmbrăcaţi modern, cu părul geluit şi cămăşi apretate, vorbind şi glumind plini de veselie, nu doar că din capul mesei lipsea bătrânul adormit cu fes şi femeile acelea scoase parcă din filmul cu Zapata, dar, spre nedumerirea mea totală, printre ei şi-au făcut apariţia, în final, mireasa şi mirele. Un singur lucru nu s-a schimbat, comanda, care a fost aceeaşi: lichioruri, prăjituri, coniac, limonadă, iar la sfârşit cafea pentru toată lumea.

Era, într-adevăr, o plăcere să serveşti la o aşa petrecere. Dar, nu peste mult timp, bucuria mea s-a topit. Ducându-mă şi întorcându-mă de câteva ori de la masa lor, am înţeles totul. Nu doar comanda era identică. Totul era identic. Schimbate erau doar costumele şi manierele. Când le-am dus tortul, mi-a apărut primul semn de întrebare, dar, ducând şi cafelele, m-am convins sută la sută: fata şi băiatul nu se cunoscuseră până atunci. Era clar. Deci ei fuseseră logodiţi prin peţitori, la fel ca-n zonele înapoiate de munte, aşa cum făceau şi orăşenii demodaţi. Erau aceiaşi, doar că bărbaţii, în locul hainelor grosolane de catifea, îşi puseseră pălării şi costume din stofa poloneză, iar femeile nu mai purtau broboade albe, ci-şi vopsiseră părul. Am simţit că-i disprețuiesc profund. Când, la sfârşit, după ce au plătit, au vrut să-mi dea bacşiş, i-am refuzat şi i-am privit cu ostilitate.

Zile la rând a continuat povestea asta. Era pentru prima dată când mă confruntam direct cu vechiul kanun. Până atunci citisem despre el în cărţi, ziare şi reviste, văzusem

filme şi fusesem la conferinţe, mai ales după cuvântarea din 6 februarie a tovarăşului Enver, dar niciodată nu-mi închipuisem că mă voi lovi de el atât de direct, îmi părea că vechile obiceiuri, mai ales kanunul, aveau de-a face cu munţii şi aşezările izolate de acolo, şi hai, în cel mai rău caz, cu orăşenii înapoiaţi, dar nu mi-aş fi putut închipui că vechiul cod va veni să se tolănească la cafeneaua Riviera, chiar în centrul capitalei noastre. Logodnele astea aranjate mi-au stricat tot cheful. Nu mă impresiona atunci când le făceau familiile burgheze sau sărăcite în noul regim. (Şi era foarte uşor să le recunoşti.) Dimpotrivă. În zilele acelea eram foarte calm. Ei asta făcuseră toată viaţa şi aşa vor face până la sfârşitul zilelor. Îmi era ciudă de oamenii noştri.

Într-o zi, ne-a venit un grup foarte vesel. Doi dintre bărbaţi îşi puseseră medaliile din război, iar femeile păreau că provin din sud, cu chipuri ascuţite, triste, şi baticuri negre pe cap.

— Hai, până la fund, pentru Partid! a strigat unul dintre bărbaţi ridicând paharul.

Eu eram la bar. Când a strigat „pentru Partid!”, eu am clătinat din cap.

— Ce chestie, i-am spus barmaniţei. Ea a clipit cu subînţeles.

Ce chestie, mi-am zis. Oamenii ăştia îi sunt devotaţi Partidului, sunt gata să se arunce în foc pentru el, deşi, închinând pentru Partid, nici prin cap nu le trece că ceea ce fac aici e contrar liniei lui.

Zilele treceau, iar eu nu mă obişnuiam deloc cu genul acesta de petreceri. Nu mi-ar fi trecut niciodată prin cap că la Tirana există băieţi şi fete care se căsătoresc pe nevăzute. Stai aşa, mi-am spus în sinea mea, să nu-ţi apară într-o zi şi vreo colegă de clasă.

Cu o lună în urmă, în grupul care sărbătorea o logodnă, am recunoscut un bărbat din cartierul nostru. Nici până în

ziua de azi n-am aflat unde lucrează. Ştiu doar că în cartier e considerat drept activist de Partid. Poate că lucrează la vreun minister sau într-un alt loc important, pentru că participă la toate şedinţele şi uneori ia şi cuvântul. Cu ceva timp în urmă, a ţinut o conferinţă despre emanciparea femeii. Îmi amintesc cu câtă înflăcărare critica obiceiurile înapoiate, cât de priceput era în folosirea citatelor, pomenind, de zeci de ori, Congresul V al Partidului, Scrisoarea deschisă a tovarăşului Enver, Cuvântarea din 6 februarie, revoluţia din educaţie. Şi uite că omul acesta venise aici să bea cafea la această logodnă. Poate că-şi logodea fata sau băiatul, poate că era rudă apropiată cu tinerii sau prieten cu una sau cu cealaltă familie, asta nu ştiu. Ştiu doar că se afla şi el aici, că sorbea cu poftă din ceaşcă şi că nici prin cap nu i-ar fi trecut să se opună sau pur şi simplu să întrebe de ce tinerii logodiţi, sărbătoriţii, nu se află şi ei printre cei prezenţi.

În ziua aceea am cerut să facem şedinţă. Şi pentru că eram un ghem de nervi, m-am exprimat haotic, deşi ceea ce am vrut să spun am spus:

— Cum se explică faptul că acum, când în toată ţara „sunt aruncate în foc obiceiurile înapoiate”, aici, la cafeneaua Riviera, în centrul Tiranei, kanun-ul este prezent la fel ca-n creierii munţilor? Am observat că responsabilul mă privea zâmbind batjocoritor.

— Şi ce ar trebui făcut, după tine? m-a întrerupt el.

— Nu ştiu ce trebuie făcut, am zis. Ştiu doar că trebuie făcut ceva. Cu siguranţă trebuie făcut ceva.

— Cum ar fi?

— Să oprim lucrurile astea, am spus gâfâind, să nu-i mai servim. Să punem un anunţ în care să scriem că în cafeneaua noastră nu se mai permit petrecerile pentru logodne aranjate. Sau...

— Hm, a făcut responsabilul, şi cum vom şti care sunt aranjate şi care nu? Există cumva un barometru?

Era clar că voia să mă ia peste picior. Găsise ceva cu care să mă înfunde, iar eu nu eram destul de calm ca să-i răspund cum trebuia.

— Păi uite, am spus, nu e greu de aflat. Adică, se vede imediat, clar, ca să spun aşa.

— Astea sunt prostii, a zis el pe un ton rece. Nouă ni se cere să facem orice ca să servim cât mai bine clienţii, în vreme ce băiatul ăsta ne cere să facem orice ca să-i nemulţumim. Tu ai vrea să ne punem pe fugă jumătate din clienţi. Dar planul? Cine o să-l realizeze, Marika?

— Dacă privim lucrurile sub aspectul ăsta înseamnă să dăm în consumism, i-am replicat eu.

Adevărul este că acest cuvânt îl auzisem cu o zi în urmă de la doi prieteni care lucrau la uzina Tirana şi care mi l-au spus întâmplător, aşa cum îl auziseră şi ei la o şedinţă de-a lor.

Responsabilul a clătinat din cap.

— A, până aici, a zis. Nu încerca să mă prosteşti. N-am eu treabă cu consumisme şi impresionisme de-astea.

Ne-am ciondănit aşa o bucată de vreme.

— În fond, sunt şi colegii aici, a spus în cele din urmă. Să-i lăsăm să vorbească şi ei.

Ceilalţi stăteau tăcuţi jur împrejur. Tanti Naja, cu privirea ei blândă, părea că spune: Ce-s cuvintele astea, măi copii? Ea îl privea cu duioşie pe oricare lua cuvântul la şedinţe. Chiar şi când doi inşi se certau şi aveau opinii complet diferite, ea îi învăluia în aceeaşi privire blândă. Barmaniţa privea în podea. Cealaltă chelneriţă părea că n-are nicio treabă cu ceea ce se spunea şi că aşteaptă cu nerăbdare să se termine şedinţa ca să meargă să-şi ia copilul de la grădiniţă. Cele două femei de serviciu stăteau ca plouate în fundul sălii. Doar Diri mă privea cu înţelegere şi părea că-mi

dă dreptate, dar nu avea curaj să ia cuvântul. După cum mi-a explicat mai târziu, nu-i era frică de responsabil, ci îi era teamă să n-o considere lumea o depravată dacă s-ar exprima împotriva căsătoriilor aranjate.

— Responsabilul are dreptate, a spus barmanița. Noi trebuie să servim poporul cât mai bine, nu să-l supărăm. Dacă am pune un anunț aşa cum a spus tovarăşul ăsta aici, o să ne facem de ruşine şi noi, şi localul.

— Cine mai vrea cuvântul? a întrebat responsabilul. Nu mai voia nimeni.

— Spuneți-vă părerea, i-a încurajat responsabilul. Fiecare e liber să se exprime. Este şedința întregului colectiv. Colectivul decide în orice problemă. Chiar dacă tovarăşul a avut o idee greşită, colectivul poate s-o corecteze. Tu ce spui, tanti Naja?

Tanti Naja îşi pusese în poală mâinile albe şi moi.

— Să se facă ce-i mai bine, a zis ea cu o voce blândă. Să ne străduim să fie toată lumea mulțumită, măi copii. Să fie bine, şi ne-a privit pe amândoi cu duioşie.

— Dar voi? le-a întrebat responsabilul pe îngrijitoare.

— Vorbiți mai tare, a spus responsabilul.

— Poporul să fie cât mai mulțumit. Să facem totul. Noi, ca femei de serviciu, ne străduim să mulțumim poporul. Ne luăm angajamentul...

Şi cu asta, şedința s-a terminat. O şedință mai ciudată ca asta n-am văzut în viața mea. Mi-am scos bluza de serviciu, am numărat banii, mi-am pus paltonul şi am plecat. După ploile neîntrerupte, acum ieşise soarele. Trotuarele erau pline de lume. În stații erau grupuri mari de oameni care aşteptau autobuzele. Păşind repede pe trotuar simțeam că mă liniştesc.

— Dă ştiu că eşti pe fugă, mi s-a adresat cineva. M-am întors. Era polițistul care păzeşte intersecția. Uneori se întâmplă să avem acelaşi program.

— Încotro te grăbeşti?

— Acasă, i-am răspuns.

— Mergem împreună, a zis el.

Cum am făcut o bucată de drum alături, el m-a întrebat zâmbind:

— Pari cam supărat azi.

La început n-am vrut să-i pomenesc deloc de şedinţă, apoi, deodată, am vrut să scap de apăsare şi i-am povestit totul. M-a ascultat cu multă atenţie. Avea o privire serioasă, totuşi în ochii lui cenuşii n-am putut să citesc nimic.

— Ia zi, tu cum vezi asta? Eu nu suport aşa ceva. Dacă ar fi să decid eu, le-aş interzice prin lege, cu poliţia sau, cum spune la carte, prin violenţă.

Poliţistul s-a oprit.

— Aici ai greşit, a spus pe un ton neutru. Statul, măi băiete, are reguli, are legi. Poliţia e pusă să aplice legile statului şi nu să intervină în chestiile personale ale individului, cum sunt logodnele.

— Păi vezi, eu n-am spus-o în înţelesul direct, i-am răspuns.

Voiam să zic că în probleme cum e asta nu trebuie să stăm cu mâinile încrucişate. Ceva trebuie făcut. Nu-i aşa?

— Ce vrei să spui cu vorbele „ceva trebuie făcut”? m-a întrebat el pe un ton şi mai impersonal. Scandal?

— Ce vreau să spun? Păi, după tine, este normal ca la cafeneaua Riviera, din centrul capitalei Republicii Populare Albania, să se sărbătorească logodne aranjate de părinţi, ca pe vremuri?

— N-am spus că e normal, a zis poliţistul, dar statul are legi. În cazurile astea, există fete care nu au împlinit vârsta legală pentru căsătorie? Sunt fete răpite, căsătorii cu forţa, prin ameninţare, după cum prevede Codul Penal? Sunt asemenea cazuri la voi în cafenea? Atunci, vino fuguţa la mine – şi şi-a înfipt degetul în mijlocul pieptului.

— Şi o să vezi ce o să fac. Despre celelalte, gândeşte-te bine înainte de a face vreun pas greşit. Treburile astea nu se rezolvă cu scandal.

Din câte vedeam, n-aveam să mă înţeleg cu el. Poate că nu m-am exprimat eu clar şi o fi crezut că mă pregăteam să fac scandal. Sau poate că nu a înţeles el bine, căci, nervos cum eram, nu i-am replicat atunci când a pronunţat de câteva ori cuvântul „scandal".

În zilele care au urmat n-am mai pomenit nimănui despre asta. La urma urmei, ce treabă am eu? mi-am zis. Poate că exageram.

Pentru că ploile încetaseră, a început să vină din nou pictorul acela care-şi lăsase şevaletul la noi. După ce bea o cafea, îşi fixa şevaletul pe trotuar şi începea să picteze strada. Într-o zi, l-a prins din nou ploaia şi a venit cu şevaletul în cafenea. Nu mai avea mult până să-şi termine tabloul.

— Ce o să pictezi când vei termina aici? l-am întrebat. Pictorul a ridicat din umeri.

— Vrei, i-am spus, vrei să-ţi dau eu o temă? E foarte... foarte...

— Păi, a făcut el sorbind din ceaşca de cafea, chiar am nevoie de o temă pentru viitoarea expoziţie.

— Ia ascultă, am început, de multe ori, aici, în localul nostru, vin ca să bea „cafeaua de logodnă" cei care-şi logodesc fetele şi băieţii cu peţitori.

Încetul cu încetul, vorbind, m-am încălzit şi am început să ridic tonul. I-am spus cum ar fi putut să le picteze chipurile pline de fanatism, cum să-i reprezinte în şir, unul lângă altul, ca pe un tribunal medieval sau ca pe un stol de corbi. I-am spus că ar putea face un tablou pe care să i-l invidieze însuşi El Greco, dacă ar mai trăi.

El m-a ascultat indiferent.

— Nu e aşa de simplu, a zis în cele din urmă, când am terminat ce aveam de spus.

— De ce? am întrebat eu.

Toată înflăcărarea mi-a pierit după cuvintele lui dezamăgitoare.

— Dă-mi un Lux albastru, mi-a cerut, şi o bucată de vreme s-a chinuit cu bricheta care nu i se aprindea. Mă întrebi „de ce?”, a făcut, învârtind ţigara dintr-un colţ al gurii într-altul.

Aşteptam să văd ce va spune. În fine, şi-a aprins ţigara şi a tras zdravăn din ea.

— Înainte de a răspunde la întrebarea ta, îţi pun eu o întrebare, a spus el. Uite, să zicem că fac un tablou după ideea ta şi figurile vor ieşi aşa cum vrei tu, un grup de corbi, sau de ciocli, ia-o cum îţi place. Deci, să spunem că o să pictez toate aceste ruine ale lumii vechi, aşa cum le spui tu, şi o să prezint tabloul la expoziţie. Vizitatorii o să mă întrebe pe bună dreptate: Unde este aici aspectul pozitiv, noul care s-a născut şi care se opune vechiului care trage să moară? În ce proporţie sunt ele? Ia spune-mi, te rog, ia explică-mi.

— Noul? Pozitivul?

Ca să fiu sincer, întrebarea lui m-a lăsat perplex şi am repetat de două-trei ori aceste cuvinte.

— Păi, vezi, iubitule? a zâmbit el satisfăcut. Asta-i o treabă încurcată. Nu-i ca în cazul cafelei, o faci espresso sau turcească, mai dulce sau mai puţin. Asta e artă. Te apucă năbădăile. Ptiu, a naibii brichetă! Iar s-a stricat. Ai o ţâră de benzină?

— Nu.

Eu încercam să-mi amintesc ce învăţasem la şcoală despre realismul socialist, dar nu-mi aminteam cum era teoria despre pozitiv şi negativ.

— Ia ascultă, i-am spus, eu sunt chelner şi nu ştiu ce reguli ai tu, dar ştiu un lucru: dacă tu o să faci un

asemenea tablou şi el o să fie pus chiar aici, pe perete, atunci nimeni n-o să mai vină să sărbătorească logodne cum am zis, aranjate după vechile reguli. Am sau nu dreptate?

— S-ar putea să ai.

— Atunci, dacă suntem de acord, putem spune că acest tablou serveşte poporului, iar dacă pictura ta serveşte poporului şi Partidului, ce nevoie mai am de regulile pe care le-ai învăţat tu la şcoală?

Pictorul a zâmbit şi a clătinat din cap:

— Aici greşeşti tu, drăguţule. Sunt de acord cu tine că, dacă pui un asemenea tablou în cafenea, aici nu se vor mai face petrecerile despre care spui, dar asta nu e totul. Asta e partea utilă, ca să-i spun aşa, a problemei. Nu putem încălca principiile pentru asta.

— Cine spune să le încâlci? m-am opus cât am putut de tare.

— Ba le încalci de nu se văd, a urmat el. Eu îţi mai pun o întrebare: ce reprezintă grupul acela de oameni care vine şi face logodne în cafenea la voi? Nimic important în comparaţie cu viaţa tumultuoasă a sute de mii de oameni ai muncii din ţara noastră. Iar tu îmi spui să-i pun în centrul operei mele. Şi de ce? Pentru ca aici să nu se mai facă asemenea logodne. Dar trebuie să înţelegi că arta este oglinda generală a vieţii, şi nu tăbliţa cu „Nu scuipaţi în local”, care se pune pe pereţi.

Ca să fiu cinstit, simţeam că are dreptate, deşi nu în întregime. Îmi era tare necaz că nu puteam să-i contrazic cu nimic argumentele, deşi mi se părea că nici el nu explica lucrurile aşa cum trebuie.

Discuţia ne-a întrerupt-o un grup de clienţi care au intrat împreună, gălăgioşi şi veseli.

Mi s-a părut că sunt şoferi.

— Chelner, şase ferneturi duble!

Le-am dus băutura şi m-am întors la bar. Pictorul plecase. Poate că are dreptate, mi-am spus preţ de-o clipă. Poate că exagerez eu lucrurile, pentru că sunt coleric şi pripit. Am acordat prea multă atenţie petrecerilor de logodnă. Treaba asta trebuie tratată cu mai mult calm. Adevărul e că în jurul meu viaţa se scurgea năvalnic. Mii de tineri şi tinere se iubeau fără să-i intereseze nimic. Şi ce dacă unor înapoiaţi le era drag kanunul? Se împiedică oare socialismul de ei? În curând, în cafenea vor da buzna din nou clienţii. Îşi vor bea cafeaua de dimineaţă ziarişştii presei centrale. Ei povestesc tot felul de întâmplări. Apoi, muncitorii din schimbul unu. Studenţii cu „fereastră" între cursuri. În comparaţie cu toţi ăştia, cei cu logodnele sunt o minoritate nesemnificativă. În plus, în ultima vreme parcă se mai răriseră puţin. Uite, sezonul rece se va sfârşi, iar ei vor fi şi mai puţini. Şi, la urma urmei, ce treabă am eu? Nu sunt suficiente conferinţele, articolele din ziar şi cărţile de popularizare pentru a-i educa pe înapoiaţi?

În general, în ultimele zile fusesem într-o stare sufletească bună. Iar responsabilul chiar m-a lăudat discret la ultima şedinţă. „Avem printre noi un tovarăş care la început a avut câteva concepţii greşite în legătură cu serviciile pe care le oferim poporului", a zis el, „dar colectivul l-a ajutat atrăgându-i atenţia şi acum acest tovarăş se îndreaptă". Deşi nu mi-a pronunţat numele, era clar ca apa de izvor la cine făcea aluzie.

Aşadar, rebeliunea mea contra kanunului se dezumflase de tot şi, în ziua aceea de decembrie în care eram atât de binedispus, nici prin gând nu-mi trecea să mă cert cu cineva.

Şi nu mi-am pierdut buna dispoziţie nici la ora unsprezece, când ne-a anunţat cineva la telefon să ne pregătim pentru o petrecere de logodnă. Tocmai aranjam în liniştе mesele şi scaunele. Nu mă gândeam deloc la ceea ce

făceam, căci gândul îmi zbura la meciul din după-amiaza aceea, în care echipa 17 Nentori avea să înfrunte Shkodra. Nu-mi terminasem bine treaba, când uite că responsabilul intră furtunos în local.

— Te-au anunțat de o petrecere? a întrebat-o pe barmaniță.

— Da. Uite, aranjăm mesele.

El a aruncat o privire grăbită spre mese, mi-a arătat ceva, apoi a intrat în bucătărie.

Era neliniştit.

I-am făcut un semn cu ochiul barmaniței, adică „ce-i cu ăsta?", dar ea s-a prefăcut că nu pricepe.

Responsabilul nu a mai plecat, cum făcea de obicei după ce vedea cum stau lucrurile. S-a oprit la bar gânditor şi şi-a aprins o țigară. Din când în când îşi lipea palma pe automatul de cafea ca şi când i-ar fi fost teamă că s-ar putea răci.

La ora douăsprezece, la uşa cafenelei am zărit, prin aburul de pe geam, un grup de oameni care se pregăteau să intre. Responsabilul le-a ieşit imediat înainte şi le-a deschis uşa.

— Poftiți, i-a invitat, poftiți, tovarăşe Jani!

Oamenii au intrat unul după altul, zâmbind şi invitându-se unul pe altul. Am înțeles de ce era neliniştit responsabilul nostru. Tovarăşul Jani lucra la Ministerul Comerțului, unde, pare-se, conducea un sector important. Eu îl cunoscusem cu o lună înainte, când venise împreună cu un coleg să bea o cafea. M-a întrebat atunci ceva despre gramaj, adică ce cantitate de cafea puneam la o ceaşcă, iar când eu, complet buimăcit de întrebarea lui, i-am povestit despre asta barmaniței, ea mi-a zis că omul e şef în minister şi cunoaşte toate astea.

Grupul s-a aşezat la mese. Erau şi fata cu băiatul. Ea stătea cu capul plecat şi părea o fată obişnuită din capitală. Pe tovarăşul Jani l-au pus în fruntea mesei. În vreme ce

luau loc, eu m-am tot întrebat care să fie familia fetei şi care a băiatului şi ce legătură avea tovarăşul Jani cu ei.

Responsabilul, care-i însoţise până la mese, mi-a făcut semn să mă apropii. Acum îi vedeam mai bine. Tovarăşul Jani părea foarte nonşalant. După cum mi-am dat seama, nu făcea parte dintre rudele apropiate ale mirilor. Lângă el se aşezase un tip slab, cu ochelari mari, care vorbea şi dădea din mâini plin de însufleţire. Apoi, veneau câteva femei mai trecute, câţiva bărbaţi tineri cu costume la modă şi doi tineri cam de vârsta mea. Uite-o şi pe mireasă. Părea frumuşică, cu părul despărţit de o cărare pe mijloc, dar stătea cu privirea plecată şi nu am văzut-o prea bine. Când am pus obişnuita întrebare „cu ce vă servesc?", ea a ridicat fruntea, iar eu, uluit, am dat s-o salut, dar ea şi-a lăsat imediat privirea în jos.

— Cu ce vă servesc? am repetat întrebarea.

O cunoşteam pe fata aceea. În vreme ce aşteptam în picioare, i-am aruncat o privire rapidă celui de lângă ea. Băiatul era destul de trecut. Avea părul ondulat, un început de chelie şi cărare pe stânga, aşa cum poartă, de regulă, generaţia de dinaintea noastră.

— Scrie: şapte coniacuri, patru lichioruri. Sau vreţi vermut? Stai. Pe mire îl vedeam pentru prima dată. Dar pe fată o cunoşteam.

Ea stătea cu ochii în jos, iar eu i-am privit insistent părul drept, castaniu deschis, cu o nuanţă de bronz care părea când mai întunecată, când mai strălucitoare, după cum bătea lumina.

— Atunci, două lichioruri, două vermuturi.

Aş fi vrut ca ea să ridice capul. Nu ca să ne salutăm. Nici vorbă. Dorinţa de a-i spune „bună!" mi s-a evaporat pe loc. Aş fi vrut să ştiu de ce făcea lucrul acesta.

— Unsprezece prăjituri. Patru, cinci, şase... şase limonade şi cinci sucuri de portocale.

Fata continua să stea cu capul plecat. Slăbănogul cu ochelari mari îl servea cu o țigară pe tovarăşul Jani. Fata ştergea cu palma ceva inexistent pe muşamaua cu care era acoperită masa. Am simțit că unul dintre tinerii din grup mă privea insistent şi m-am uitat în altă parte.

— Cafea pentru toată lumea? am întrebat cu o politețe exagerată.

— Da. Patru cu zahăr puțin. Celelalte, normale. Nu. Pardon.

Două cu mai mult zahăr.

Pentru cei tineri. Şi tu o vrei mai dulce? Trei, atunci.

Am plecat.

— Ceva mai vioi, mi-a şoptit responsabilul, arborând un zâmbet fals şi apucându-mă de braț. Şi nu mai sta încruntat.

Nu i-am răspuns şi i-am dat barmaniței comanda.

Fata aceea fusese ultima dată la noi în cafenea în urmă cu două săptămâni. Venea mereu împreună cu un student. Şi atunci fusese cu el.

În toată perioada în care am lucrat la cafeneaua Riviera, aceştia au fost clienții de care m-am ataşat cel mai mult. Veneau de obicei dimineața, când, probabil, nu aveau cursuri. Se aşezau mereu în partea dreaptă a sălii, în cel mai îndepărtat colț, întorşi cu spatele la ceilalți clienți. Doar ei ştiu ce vorbeau acolo. Când mă duceam să-i întreb ce comandă, mă salutau cu un zâmbet special. Zâmbetul acela îmi arăta că sunt unul dintre cei care le ştie, fără prea multe amănunte, secretul. Ea îmi cerea mereu înghețată. Băiatul, fernet. El fuma. Ea privea cum iese fumul. O dată am văzut-o cum trăgea pe furiş din țigara lui. Era evident că se iubeau.

Ultima dată, în urmă cu două săptămâni, îndată ce au intrat, am înțeles că se întâmplase ceva. Erau uzi leoarcă amândoi de la ploaie. Băiatul m-a salutat rece şi au mers şi

s-au aşezat la locul lor obişnuit. Nu şi-au scos paltoanele. Când m-am dus să le cer comanda, ea privea în pământ, iar el fuma cu privirea în gol. Tăceau amândoi.

— Ca de obicei, mi-a spus el fără să se uite la mine. Se vedea că au probleme. Când m-am dus cu comanda i-am găsit la fel. Ea părea zdrobită, extenuată. El era încruntat.

O oră mai târziu, băiatul a venit la bar să plătească, în vreme ce ea ieşea pe uşă. El a ieşit în urma ei. Eu m-am dus să curăț masa. Scrumiera era plină cu mucuri de țigară. Nu mi-ar fi trecut prin cap că cineva ar fi putut fuma atât doar într-o oră. Tăblia mesei era plină de scrum, de arsuri şi de apă scursă din părul ei. Am înțeles că el îşi stinsese țigările direct pe masă. Ea nu se atinsese de înghețată şi acum înghețata începuse să se topească, lăsând în farfurie o pată tulbure, cafenie.

Am curățat masa cu o cârpă şi, când plasticul a sclipit de curățenie ca înainte, am simțit un junghi în piept, ca şi când aş fi şters ceva definitiv din viața mea.

Şi, într-adevăr, din ziua aceea ei nu au mai venit. Astăzi era prima oară când o vedeam din nou pe fată.

— Puțin mai vioi, mi-a spus din nou responsabilul, ajutând-o pe barmaniță să pună pe tavă păhărelele de băutură. Eşti tânăr, cum a spus poetul ăla? „Râzi, tinerețe, râzi, lumea e a ta!” Ce tâmpit! mi-am zis.

Cu tava în mână m-am apropiat de masă. Una dintre femei îi spunea ceva fetei şi ea zâmbea, cu o grimasă tristă. Îndată ce m-a văzut apropiindu-mă, a lăsat capul în jos. Ceilalți discutau la grămadă, doi câte doi, trei câte trei. Am simțit din nou cum unul dintre tineri mă fixa în vreme ce puneam paharele pe masă. Am privit în altă parte şi am încercat să rămân calm.

— Țigări Arberia aveți? m-a întrebat slăbănogul cu ochelari.

Am dat din cap că da. Unul dintre ei i-a aprins mirelui o țigară.

Din felul cum ținea capul în vreme ce dădea fumul afară am înțeles că nu e fumător.

Asta, cu siguranță, are o situație bună, mi-am zis. Un post bun în Tirana, apartament, televizor Orion, mașină de spălat Candy, un salariu baban. Celălalt nu avea decât țigările, pe care le aprindea una după alta, ceva mărunțiș din bursă în buzunar... Familia ei și-a făcut bine socotelile. Cine știe cât au presat-o să renunțe la el.

Când m-am dus cu prăjiturile, la masă vorbeau toți odată. Femeile își aprinseseră câte o țigară. Ea părea că-și revenise. Cineva glumea pe seama proaspeților logodnici și cei doi zâmbeau. El o privea cu tandrețe, iar ea ștergea întruna masa cu degetul. Când i-am pus prăjitura în față, ea și-a ridicat privirea pentru o clipă, apoi și-a coborât-o din nou. Zâmbetul i s-a topit. Tânărul acela care m-a fixat de la început i-a spus ceva prietenului de alături și acum amândoi priveau cu insistență când la mine, când la ea.

Slăbănogul cu ochelari povestea ceva, însoțindu-și cuvintele cu gesturi din mâini, iar cei din jur se prăpădeau de râs. Tovarășul Jani râdea și el, dar hohotele lui erau mai reținute.

— Știți, tovarășu' Jani, ce ne-a făcut Djaferr la ședința consiliului tehnic? După ce am lăsat ultima prăjitură, am plecat.

La bar, responsabilul și barmanița, care, după cum se pare, discutaseră ceva între ei, m ă fixau cu privirea. Nu suport atunci când oamenii, după ce te bârfesc, se uită fix la tine. Mai ales atunci când nu-i simpatizezi prea tare. Plesneam de furie și responsabilul a încercat să-mi spună ceva, dar apoi a renunțat. Barmanița a început să pregătească limonadele și sucurile. Am încercat să mă gândesc la altceva. Radioul transmitea știri din țară.

Încercam să înțeleg cuvintele spicherului. Spunea ceva despre electrificarea zonelor de munte. O cooperativă agricolă construise un nou tip de staul pentru vaci. Se înmulțiseră căminele culturale din raionul Fier. Povestea despre eradicarea obiceiurilor înapoiate din ținutul Dukagjin-Kelmendi. Frumos, pe cuvânt. Ziariştii şi reporterii străbat sute de kilometri, pe drumuri de munte, pentru a da de urma tradițiilor retrograde prin cătune uitate de Dumnezeu. În vreme ce aici, în locul unde-şi beau cafeaua, habar n-au ce se întâmplă.

— Sunt gata limonadele, mi-a spus barmanița.

Am pus paharele pe tavă şi le-am dus la masă. Secundele mi se păreau foarte lungi. Abia aşteptam să se termine. După limonade au fost cafelele, apoi nota de plată. Trecuse de ora unu. Cafeneaua era aproape pustie. Chelnerița cealaltă şedea gânditoare în spatele barului. Diri a ieşit şi ea de două-trei ori din bucătărie ca să vadă mireasa. La radio se transmitea muzică uşoară. A intrat un bărbat burtos care a băut în picioare un pahar cu apă minerală. Acum, aburul gros de pe geamuri se risipise şi prin golurile rămase din loc în loc se zăreau intersecția, trecătorii şi taxiurile gonind spre gară. Urmăream forfota de afară încercând să uit ceea ce se petrecea în cafenea. Dar liniştea nu a ținut prea mult.

— Hei, chelner! m-au strigat câteva voci de la masă.

— Te cheamă, mi-a spus barmanița.

— Ia du-te şi vezi ce vor, a zis şi responsabilul.

Păşind rar, m-am apropiat de masă.

— Ce doriți?

— Schimbă-ne astea două limonade cu suc de portocale, a spus unul dintre bărbați. Am tăcut o clipă.

— Nu-i nimic, au intervenit cele două femei ale căror băuturi trebuiau schimbate.

Nu-i nimic, bem limonadă.

— De ce? s-a opus bărbatul care m-a chemat, încercați sucul de portocale, poate o să vă placă.

— E foarte bun, a zis altul.

— Atunci, schimbă-le.

— Eu v-am adus ce mi-ați comandat, am ripostat indiferent. Pot să vă aduc două sucuri de portocale în plus.

— Ce înseamnă asta?

— Asta înseamnă că o să le plătiți.

Am priceput şi eu că exagerasem, dar n-aveam ce să fac. Eram un pachet de nervi.

Cum stăteam în picioare, am avut senzația că mă prăbuşesc. Logodnica a ridicat o dată privirea spre mine, apoi şi-a lăsat-o imediat în jos. În ochii ei am văzut ceva între teamă şi rugăminte. Mi s-a părut că nu doar cei doi tineri i-au văzut privirea, ci şi altcineva, femeia de lângă ei. Acum, cei mai mulți dintre petrecăreți îmi urmăreau fiecare gest. Chiar şi tovarăşul Jani.

— Ei, bine, bine, le plătim, a spus cineva.

— Două sucuri de portocale, i-am cerut barmaniței. Responsabilul ar fi vrut din nou să-mi spună ceva, dar s-a stăpânit. Avea o privire neliniştită.

Nu puteam să uit ochii viitoarei mirese. La naiba, fata aceea îmi plăcea. Era clar că şi ei îi plăcuse de mine chiar de pe vremea când venea cu celălalt, dar acest sentiment îmi era atunci atât de străin, încât nu-l recunoşteam nici eu, pentru că ea avea un prieten şi acesta o iubea, iar ceea ce simțeam eu era atât de vag, încât nu puteam fi gelos pe student, ci, dimpotrivă, îi admiram că se iubeau atât. Dar acum, când ea se desprinsese atât de uşor de el, când îi aparținea deja altuia, unui necunoscut, sentimentele mele pentru ea au ieşit brusc la lumină, asemenea vitrinelor de pe care ştergi aburii.

Barmanița a pus paharele cu suc de portocale pe bar şi eu le-am aşezat pe tavă. Când le-am dus, la masă s-a făcut

linişte. Punându-le dinaintea lor, de data aceasta fără intenție, din dorința de a termina mai repede treaba şi de a pleca de acolo, am lovit fără să vreau două pahare şi sucul mi s-a scurs pe mână.

— Măi tovărăşele, ce naiba e cu tine? a făcut una dintre femei. Am murmurat ceva printre dinți şi am simțit privirile tuturor ațintite asupra mea.

Logodnica s-a albit la față. Privirile lor erau nemulțumite şi bănuitoare.

Îndepărtându-mă, i-am auzit bombănind în spatele meu.

Spuneau ceva despre proastă servire, despre cât de rău îi tratasem, „de parcă l-am fi omorât pe taică-său" şi altceva, ce n-am mai înțeles pentru că eram deja departe.

— Ce s-a întâmplat? m-a întrebat responsabilul, care văzuse totul de la bar.

— Nimic, i-am răspuns.

— Dar de ce eşti furios?

Am ridicat din umeri.

În timpul acesta, unul dintre tinerii de la masă, care mă privise suspicios, s-a apropiat de bar.

— Dumneavoastră sunteți responsabilul cafenelei? l-a întrebat calm pe şeful meu.

— Da.

— Vă rog, un minut.

Cei doi s-au retras la o parte şi, preț de câteva minute, au discutat acolo. La sfârşit, tânărul a plecat fără să privească deloc spre mine. L-am urmărit cu coada ochiului. S-a aşezat la masă şi a început să-i spună ceva celui de alături. Acum am observat că şi mirele se uita lung la mine. Era încruntat.

— Ia ascultă, mi-a spus responsabilul, am două vorbe să-ți spun. Ne-am retras într-un colț ca să nu audă barmanița şi chelnerița, pe care o vedeam pentru prima dată atât de curioasă. Responsabilul m-a străpuns cu privirea.

— O cunoşti pe fata aia care se căsătoreşte? Eu nu i-am răspuns.

— Te mai întreb o dată, a repetat el. O cunoşti sau nu?

— După cum se vede, prietenii mirelui sunt geloşi, am spus ironic.

Asta îmi venise chiar atunci în minte. Cu siguranţă că bănuiau ceva. Desigur, ştiau că fata aceea avusese relaţii cu un băiat şi totuşi se prefăcuseră că e în regulă, cum se întâmplă de obicei în asemenea situaţii. Numai că acum, văzând comportamentul meu ciudat, ca şi nesiguranţa ei la masă, şi-au închipuit probabil că băiatul acela sunt eu sau, cel puţin, că aş fi un prieten apropiat al aceluia. Ce comedie!

Responsabilul n-a mai lungit-o mult. Între timp, barmaniţa pregătea cafelele, iar eu îmi spuneam ce greu va fi pentru mine să le duc cafelele oamenilor acelora care-mi deveniseră dintr-o dată duşmani. Din situaţia asta m-a scos responsabilul.

— Cafelele le duc eu, a spus când barmaniţa le aşeza pe tavă.

L-am urmărit cu privirea apropiindu-se de ei şi începând să le pună ceştile pe masă, tot un zâmbet. Apoi, au început să vorbească toţi odată şi mi-a fost imposibil să aud ce spun. Era clar că se plângeau de mine, pentru că ginerele ridica din când în când ochii şi privea cu ostilitate în direcţia mea. Am auzit doar cuvântul „vagabond”, repetat de câteva ori. Înainte ca responsabilul să plece de acolo, tovarăşul Jani i-a spus ceva şi, spre uimirea mea, am văzut cum responsabilul îl contrazice.

Când s-a întors la bar, era roşu la faţă şi m-a ignorat complet.

— Anunţă oamenii că după program avem şedinţă, i-a zis barmaniţei.

— La naiba, iar şedinţă! a spus cealaltă chelneriţă. Ce mă fac cu fi-miu? Nu i-a răspuns nimeni.

Grupul de nuntaşi şi-a băut cafeaua aproape în tăcere, apoi au cerut nota de plată. Tot responsabilul s-a dus să le ia banii. Apoi au ieşit împreună, majoritatea supărați, aruncându-mi priviri pline de otravă. Responsabilul i-a condus până la uşă repetând întruna: „Scuze, scuze!” Ieşind pe uşă, tovarăşul Jani i-a spus din nou ceva. Fără să vreau, l-am auzit: „N-o luați în tragic, sunt lucruri care se întâmplă.”

Iar responsabilul l-a contrazis din nou.

După plecarea lor, în cafenea s-a făcut linişte deplină. Nu se auzea nici bâzâit de muscă. Brusc, a bubuit vocea responsabilului:

— Şedință.

Cealaltă chelneriță a oftat. Din bucătărie au ieşit Diri şi tanti Naja. Cele două îngrijitoare şi-au lăsat treaba, atunci începută, şi s-au oprit în fundul sălii. Responsabilul stătea încruntat, mai încruntat ca niciodată. Barmanița, la fel. Doar Diri era senină, dar şi ea, când i-a văzut pe ceilalți atât de posomorâți, şi-a luat o expresie mirată. În privirea lui tanti Naja, care mă privea când pe mine, când pe responsabil, se puteau citi primele semne de tandrețe pentru amândoi.

Responsabilul a vorbit primul. M-a criticat mult, dar culmea, acum, după tot ce se întâmplase, eu eram liniştit. Iar cuvintele lui nu m-au mai rănit ca de obicei. Mi-a spus că-s primitiv, nepoliticos, lipsit de respect pentru popor. A prezentat plângerile oamenilor la adresa mea. Când m-a văzut că-l ascult atât de calm, şi-a întețit criticile. A făcut aluzie la moralitatea mea, la abuzul de funcție (chipurile, eram foarte important ca salariat al statului!) pentru a-mi satisface pornirile personale. M-a definit drept cuib de obiceiuri retrograde şi îmbibat de influențe străine decadente, un om care disprețuieşte poporul şi munca

fizică, într-un cuvânt, cât pe ce să mă eticheteze drept agent al burgheziei strecurat în rândurile clasei muncitoare.

Eu îl ascultam liniştit.

— În afară de asta, a continuat responsabilul, mai sunt şi altele. Cele săvârşite de omul acesta nu sunt întâmplătoare. Sunt urmarea prostiilor pe care le are în cap. Am un semnal – şi aici, vocea lui a luat o notă specială – că acest individ, auzind într-o zi câţiva oameni simpli din popor ridicând paharul pentru Partid, şi-a exprimat deschis nemulţumirea.

— Asta e o calomnie! am strigat şi m-am uitat în treacăt la barmaniţă.

Ea şi-a ferit imediat privirea. Barmaniţa nu mă simpatizase niciodată, dar, în momentul acela, mi-a părut cea mai urâtă femeie din lume.

— Ba e adevărat, a spus responsabilul şi a privit spre ea.

— O calomnie murdară, am repetat. Dacă cineva crede că-şi poate albi biografia în felul ăsta, greşeşte grav.

S-a făcut linişte. Nervoasă, barmaniţa a vrut să spună ceva, dar n-a reuşit. Un timp nu s-a mai înscris nimeni la cuvânt. Un trecător se agita în faţa vitrinei încercând să vadă ce se petrece înăuntru. Aparatul de cafea, care se răcea, a scos un oftat prelung.

— Aoleu, s-a făcut târziu, a murmurat cealaltă chelneriţă.

— Cine mai ia cuvântul? a întrebat responsabilul.

— Vorbiţi, i-a îndemnat responsabilul, hai, să-şi exprime fiecare liber opinia. Tu ce spui, tanti Naja?

Tanti Naja s-a ridicat în picioare. Faţa îi strălucea de bunătate.

— Tinereţea-i vijelioasă, fiule, a spus. Nu-l băgaţi în seamă. Cine ştie ce-a fost în sufletul lui. Dar are suflet bun. Se străduieşte.

— Tanti Naja, ce naiba tot spui? a întrerupt-o responsabilul. Zi-ne clar, cum ţi se pare comportamentul lui

cu clienții de azi? Ce crezi despre faptul că a trântit paharele pe masă şi le-a vorbit urât?

— Şi tu, fiule, ai dreptate, şi-a continuat tanti Naja tirada, adresându-i-se responsabilului. Ai dreptate să te superi uneori. Îți fierbe capul de atâtea hârtii şi socoteli. Da' or trece toate. Să se facă cum e mai bine.

— De unde atâta oportunism? a sărit responsabilul furios.

Tanti Naja a clocit o vreme acest cuvânt, care cine ştie ce înțeles lua în capul ei, după care a privit jur-împrejur şi s-a aşezat la loc.

— Mai mare ruşinea, un cuvânt ca ăsta nu mi-a spus nimeni, a oftat supărată şi gata-gata să dea în plâns.

După ea, a vorbit barmanița. Normal, împotriva mea, cu vorbe jignitoare, repetând aproape tot ce spusese şi responsabilul. Treaba cu Partidul a făcut-o uitată. La sfârşit, a spus că un colectiv sănătos, cum era cel al cafenelei Riviera, nu trebuie să aibă în mijlocul lui un individ ca mine.

— Îmi dați voie? a intervenit şi Diri, după ce barmanița a terminat.

— Spune, a zis responsabilul. Diri se îmbujorase toată.

— Eu nu sunt de acord să se ia măsuri, a zis. Pentru mine nu e destul de clar ce a făcut rău. În afară de asta, cred că trebuie avut în vedere faptul că l-au reclamat nişte oameni care vin să sărbătorească la cafenea o logodnă pusă la cale de familie, după vechile obiceiuri, adică elemente înapoiate ale societății. De ce trebuie să dăm atâta importanță cuvintelor acestor oameni retrograzi?

— Clienții de azi n-au fost nişte elemente retrograde ale societății, i-a spus, ironic, responsabilul. Dimpotrivă. Permite-mi să-ți amintesc, tovarăşă Diri, că printre ei au fost oameni care exercită funcții importante în aparatul de stat.

— Pot avea funcții importante, şi totuşi la fel de bine pot fi şi elemente retrograde, l-a contrazis Diri cu hotărâre.

— Aha, aşa gândeşti tu?

— Da.

— Ciudat, a spus responsabilul. Aş fi vrut să fie aici şi tovarăşul Jani ca să audă cum vorbesc despre el oamenii pe care i-a apărat în urmă cu cinci minute.

— Mai am ceva de spus, a zis Diri şi s-a ridicat de pe scaun. Nu am înțeles bine chestia aia cu Partidul.

Responsabilul a privit spre barmaniță.

— O lămuresc eu, a spus femeia. Şi a început să povestească treaba cu închinatul pentru Partid, răstălmăcindu-mi complet vorbele.

De data asta mi-am pierdut cumpătul de tot.

— E o calomnie murdară! am strigat din nou cât am putut de tare.

Ea a vrut să continuie, dar am întrerupt-o din nou. Responsabilul a vrut să facă linişte. Atunci, eu am început să le strig tot ce mi-a trecut prin cap. Şi nici ei nu s-au lăsat mai prejos.

Înfierbântat la culme, le-am spus că nu vreau să mai lucrez într-un local „căzut la pace cu feudalismul". Responsabilul a spus că va ține minte şi această nouă acuză şi că uşa e deschisă chiar din acest moment. Eu am urlat că plec fără discuție, iar el mi-a urat:

„Drum bun, cale bătută!"

Au vorbit şi ceilalți, cu excepția lui tanti Naja, care continua să rămână profund ofensată. Nu erau de părere că trebuia să demisionez, dar eu eram aşa de furios, încât, fără să înțeleg nici eu de ce, am repetat de câteva ori: „Plec imediat!" După care, responsabilul a scos de undeva carnetul meu de muncă şi mi l-a fluturat prin fața ochilor, iar eu am întins mâna şi i l-am smuls. Şi uite aşa, treaba a luat sfârşit.

Era ora patru şi jumătate, când, după ce am predat încasările zilei, am ieşit din cafenea. Se înnsera. Pe stradă se aprindeau luminile. Străzile erau pline de lume. Începuse să se simtă atmosfera de Anul Nou. Vânzătorii lipeau ghemotoace de vată în vitrine.

Şomer. Brusc, lucrul acesta mi s-a părut atât de ciudat, încât am râs cât am putut de tare. Era ceva supranatural. Mi se părea c-aş fi un personaj de film sau unul scos de pe ultima pagină a ziarelor. Nu aveam niciun prieten şomer şi acum, când mergeam printre oameni, aveam impresia că am o calitate rară şi originală, ce merita toată atenţia, îmi imaginam ce băşcălie vor face prietenii. Culmea e că mă simţeam vesel. I-am zâmbit unei liceence. Mi-a zâmbit şi ea. La intersecţie, l-am salutat de la distanţă pe poliţist, iar el mi-a răspuns ducându-şi mâna la chipiu.

Dintr-o dată, am simţit o foame de şomer. De dimineaţă nu băgasem nimic în gură. Am intrat la barul Peza. Am aşteptat să ajung în faţă şi am cerut două sendvişuri şi o bere. La radio se dădeau ştiri externe. Mi-era greu să disting cuvintele spicherului, pentru că în bar era gălăgie. Se auzeau din când în când cuvintele „Cehoslovacia” şi „trupe sovietice”.

Am ieşit din bar şi am mers fără vreo ţintă pe bulevard. Deşi entuziasmul de adineauri nu mă părăsise, mi-am spus că, orice ar fi, trebuia să fac ceva. Gândul de a merge la Comitetul de Partid, mai degrabă pentru a clarifica din punct de vedere politic evenimentele decât să mă plâng de responsabilul meu, îmi trecuse de câteva ori prin cap până atunci. Acum, când clădirea Comitetului de Partid se zărea în apropiere, cu luminile aprinse la toate etajele, am observat că paşii mei se îndreptau singuri într-acolo.

Tirana, 1968

Zborul cocorului

1

Era o după-amiază gri, una dintre acele după-amiezi pline de plictiseală şi, ca şi când asta n-ar fi fost de ajuns, în vreme ce păşeam pe strada Pinului, din direcția opusă l-am zărit venind pe R.P., cel mai banal om din câți cunosc. Era prea târziu ca să-l mai evit, făcându-mă că nu-l văd. Strada era atât de îngustă, încât nu era posibil. Ar fi fost mai bine să-i strig de la distanță: te urăsc, nesuferitule! decât să mă prefac că nu-l văd.

Dar nu era timp pentru speculații. Cu acelaşi zâmbet strâmb ca de fiecare dată, el a coborât de pe trotuar şi s-a îndreptat direct spre mine.

N-o să fie mare lucru, mi-am zis. O să ne spunem „ce mai faci, cum o mai duci" mecanic, stupid, până ce chinul se va sfârşi şi va pleca fiecare la treaba lui.

— Ce mai faci, cum o mai duci? m-a întrebat el întinzându-mi mâna.

Cretinule, l-am gratulat în sinea mea. Cum de nu înțelegi cât eşti de nesuferit? Când te ştii aşa, de ce mai ieşi pe stradă? Iar dacă nu ştii, cu atât mai rău pentru tine.

— Ce mai faci, cum o mai duci? i-am repetat cuvintele, fără să-mi pese dacă o să-mi observe ironia.

— În regulă, tu?

— Ce să fac? Ca de obicei.

Criminalule! am vrut să-i strig. Într-o zi ca asta, atât de monotonă, când aveam nevoie chiar de altceva, tocmai într-o asemenea zi te-ai găsit să-mi ieşi în cale?

— Păi, hai la revedere, i-am spus cu aceeaşi voce uniformă, uimit şi eu că îi spuneam altceva decât gândeam în clipa aceea.

— La revedere, mi-a răspuns el şi mi-a întins mâna şi, după ce i-am strâns-o, am fost cât pe ce să-i arunc chiar în față un oftat de uşurare.

Am apucat să mă îndepărtez abia doi-trei paşi când l-am auzit strigându-mă. Aproape că nu-mi credeam urechilor; era posibil oare ca răul să fie atât de stăruitor?

M-am întors ca fulgerat. Trebuie că aveam o privire atât de cumplită, încât el s-a grăbit să mă întrebe:

— Ce ai?

— Ce ai tu? aproape că am strigat.

Dar el, zâmbitor ca întotdeauna, a continuat:

— Am uitat să-ți spun. Ai auzit? Lasgush Poradeci[3] a avut în vara asta o aventură amoroasă.

— Cum?!

Aveam o voce atât de răguşită, încât el a făcut „ce?

— Cum ce? l-am întrebat.

Am repetat de câteva ori „ce?", ca trecătorii care se încurcă unul pe altul pe stradă, până ce el a reuşit să iasă din buimăceală.

— Ce-i greu de priceput în asta? O poveste de dragoste, cum se spune. Cu o femeie.

O poveste de dragoste. Cu o femeie, am repetat în sinea mea. Aş fi vrut să-l întreb: ia stai puțin, cum îndrăzneşti tu, cel mai banal dintre oameni, să vii cu asemenea veşti? Şi într-o iarnă ca asta...

Între timp, simțeam cum supărarea mă părăseşte. Era la fel ca atunci când scoți dintr-o construcție armătura de fier. Cel mai uşor vânt, chiar şi o adiere, mă putea lăsa la cheremul lui.

---

[3] Lasgush Poradeci (1899-1987) – clasic al poeziei albaneze, marginalizat de regimul comunist pentru opțiunile sale filosofice contrare ideologiei oficiale. (N. Tr.)

Iar el stătea în faţa mea şi zâmbea cu gura până la urechi, conştient poate de această victorie târzie a lui.

— Te-am făcut curios, aşa e? Fireşte că te-am făcut. La optzeci de ani ai lui...

Îl priveam ţintă. Oare aştepta să-l lovesc sau să-i cad în genunchi şi să-i cer iertare pentru dispreţul cu care-l tratasem atâta amar de vreme, ori să le fac pe amândouă, după care să mergem amândoi la poliţie sau la psihiatru?

Nu s-a întâmplat niciuna, nici alta, ci cu totul altceva, cea mai incredibilă dintre toate nebuniile pe care creierul meu le putea născoci în cele mai groaznice momente ale lui.

Cu o voce caldă, aproape prietenoasă, i-am spus:

— Nu vii să bem o cafea?

El a clipit nedumerit. Mi-am ferit privirea ca să nu-i văd uimirea din ochi. Mai mult ca sigur că de ani de zile nu-l mai invitase nimeni la o cafea. Îi evitau nu numai colegii de serviciu, ci şi cei de facultate, cei care-i fuseseră aproape când îl părăsise iubita, cei pe care-i împrumutase cu bani şi cei cărora le dusese flori la spital, beţivii care căutau tovarăşi de băutură, verii de-al doilea, prietenii din copilărie şi chiar cei care nu se îndepărtează niciodată sau o fac printre ultimii: onanişţii care se masturbează împreună, duminică, în parc...

Şi asta în vreme ce eu nu numai că-l invitam, dar îl apucasem între timp şi de cot şi-l trăgeam spre cea mai apropiată cafenea, ca şi când mi-ar fi fost frică să nu plece.

2

Când am ieşit din local, după-amiaza de iarnă, cerul, strada, eu însumi, eram alţii. Ciudat cum te-a impresionat, îmi repetase de trei-patru ori R.P., transformat brusc pentru mine într-un om real, ca şi când ar fi trecut din faza de

Neanderthal în cea a omului contemporan. Nu mi-am închipuit că o să-ți facă o aşa puternică impresie.

Cuvântul „impresie” era prea palid ca să descrie ceea ce simțisem în primele minute, iar uluiala mea se accentua, mă copleşea şi mă tulbura. Ba chiar acum, când mă despărțisem de R.P. Şi păşeam abulic pe bulevard, simțeam cum acea consternare mă acapara din ce în ce mai mult. Lasgush Poradeci avusese în vara aceea o aventură amoroasă... Repetam întruna aceste cuvinte ce păreau învăluite într-un uitat parfum de violete.

Ciudat, ție parcă nu-ți păsa de asemenea bârfe, îmi spusese R.P. Cu altă ocazie aş fi urlat la el: îndrăzneşti să numeşti „bârfe” singurul lucru dumnezeiesc care s-a întâmplat în ultimii ani? Dar n-am avut puterea să mă enervez. Convins că lucrurile auzite nu puteau fi decât un semn dumnezeiesc, am ridicat capul cu speranța că printre norii nemişcări ai după-amiezii, printre norii care cu puțin timp înainte îmi păruseră a fi simbolul banalității oficiale, apăruse o rază de soare.

3

L-am iubit mereu pe Lasgush Poradeci cu o dragoste specială, care avea în ea şi tristețe, şi dojană. Dar şi iubirea pentru el, şi tristețea, şi dojana aveau o dimensiune unică, dincolo de banal, aproape misterioasă.

La fel ca de poemele lui minunate, poate mai mult ca de ele, mi-era dor de vremurile care s-au dus odată cu acestea. Nişte vremuri greu de definit (nici monarhie, nici republică şi nici interbelic), şi totuşi alte vremuri, topite în toate cele trei sau în niciuna. Mai mult decât pe el însuşi, iubeam în el visul nostalgic pentru ceva dispărut pentru totdeauna. Şi fără întoarcere.

De ani buni era şi nu era. Îl marginalizaseră, lipsea de la toate ceremoniile. Şi, adesea, tocmai în timpul evenimentului, în mijlocul serbării, îşi aminteau de el. Dar el, ca orice altceva din jurul lui, era din altă plămadă, părea străin, coborât dintr-o icoană...

Fusese alungat ceva ce trebuia ţinut aproape. Din sălile noastre de şedinţă, luminate brutal, părea că el, marele absent, luase strălucirea palidă a vechilor lampadare ca să-şi împodobească cu ea propriul sarcofag.

Era deja departe. Nu-l mai puteai întoarce din drum... Din sălile noastre sumbre, răsunând de şedinţe, de cuvinte goale şi răutate, sicriul lui de bronz şi aur dispărea încet. Iar odată cu propria-i persoană, el îngropa şi ceva din noi.

De câte ori, asemenea celor care îşi văd templul acoperit de ape, întrebaserăm disperaţi: e oare inevitabilă plecarea poetului? Nu s-ar fi putut să-l mai păstrăm puţin? Nu pentru el, ci pentru propria noastră salvare.

Ştiam cu toţii că era un drum fără întoarcere, că locul lui nu e în acest timp, şi gândul amar că nici al nostru nu e, dar că ne-am agăţat de el cu colţii şi cu ghearele, ne otrăvea zilele.

Da, Albania pierdea această nestemată... Şi uite că, deodată, tocmai când nu mai aveam nicio speranţă, poetul ieşise la lumină, leul îşi scuturase coama strălucitoare. El, cel despre care câţiva spuneau cu răutate, iar noi cu tristeţe, că n-ar mai fi în viaţă, făcuse, iată, ceva extraordinar, un gest de om viu, în comparaţie cu care noi, toţi ceilalţi, păream morţi. Făcuse ceva într-adevăr sublim, în afara timpului, un gest uitat, nobil, condamnabil în viziunea comitetelor de Partid din raioane, a plenarelor, congreselor şi doctrinei.

O poveste de iubire la vârsta de optzeci de ani, într-un orăşel de provincie în care clădirea comitetului de Partid domină peisajul... Era cam acelaşi lucru ca şi când ai fi

auzit bătând clopotele catedralelor dispărute din secolul al treisprezecelea, atunci când Albania fusese poate mai luminoasă.

Era o răzbunare împotriva uitării în care-l cufundasem? Sau mai curând o revanşă asupra mocirlei zilnice în care ne zbăteam, monotoniei şedinţelor, regulilor realismului socialist, plenarelor nesfârşite, pline de sloganuri despre educarea scriitorilor, cunoaşterea vieţii, sarcinile de Partid, simplitate, vigilenţă?

Ca într-un vârtej, mi-am amintit şedinţele scriitorilor, acuzele, complicaţiile, autocriticile umilitoare, trimiterea în producţie la reeducare, la săpat canale. Şi cuvintele „să fim modeşti, să fim modeşti, să fim modeşti". Cămăşile boţite, ridurile neaşteptate de pe fruntea scriitorilor. Erau uşor de deosebit cele de bătrâneţe sau de boală de cele căpătate la munca câmpului.

Mirosul fetid al adunărilor în care erau condamnaţi „scriitorii liberali" rămânea mult timp în Uniunea Scriitorilor. Dar, mai lipsite de speranţă decât acestea erau celelalte şedinţe, unde totul era fals, de la greşelile imaginare ale autorilor până la prefăcuta mâhnire de pe chipul membrului Biroului Politic, prezent în sală. Aşteptam o nouă specie de adunări, în care vor fi poate criticaţi cei ce vor fi promovaţi, sau o a patra, unde doar Dumnezeu ştie ce ar fi urmat să se întâmple.

Deşi erau cumplite, la şedinţele de demascare oamenii încercau probabil, împreună cu groaza, şi o nelinişte reală. În schimb, la celelalte, la cele unde totul era fals, de două ori fals sau fals în fals, tactică ce le asigura apărarea în cazul când coaja primei minciuni crăpa, disperarea era infinită şi, oriunde ţi-ai fi aruncat privirea, nu vedeai decât nisipuri mişcătoare.

La una dintre aceste şedinţe venise şi Lasgush Poradeci. Cu un costum negru demodat, cu borsalina lui cu boruri largi din anii treizeci, părea ieşit direct din sicriu.

S-a aşezat într-un colţ al sălii, liniştit, căci, după cum se pare, cei de lângă el nu-l cunoşteau. Întreaga atenţie fusese acaparată de viitorii martiri, B.R. Şi T.K. Toată săptămâna nu se vorbise în capitală decât despre curajul lor. Despre curajul lor nebun, poate prematur, cu siguranţă exagerat, legat de eroul pozitiv în literatură. Şi asta cu atât mai mult cu cât, cu ani în urmă, fuseseră criticări pentru o deviere asemănătoare, legată de manifestările climatice în arta realismului socialist.

Mare îndrăzneală, într-adevăr. Nu degeaba se spune că poeţii sunt de un curaj ieşit din comun!

Zvonul acesta l-a făcut pe Poradeci să-şi îmbrace costumul negru de ceremonie şi să vină aici.

În sală era o linişte de mormânt. Fetele celor doi suspecţi erau sumbre, uşor îmbujorate, după cum încruntat, la fel ca şi data trecută, dacă nu chiar şi mai tare, era şi chipul membrului Biroului Politic, care le asculta autocritica. Noi, tovarăşi, am fost şi vom fi până la sfârşitul vieţii pentru eroul pozitiv, dar eroarea noastră a fost că nu ne-am explicat clar ideea că o scăpare a lui, adică o slăbiciune omenească, cum ar fi de exemplu încrederea lui exagerată în oameni, poate dăuna operei. Cât priveşte clima din romanele noastre, pentru care am fost criticaţi în urmă cu şapte ani, am fost şi suntem pentru un cer senin socialist, fără nori, împotriva negurii şi mai ales a ploii...

Primul semn de dezgheţ pe chipul membrului Biroului Politic a provocat un val de duioşie în sală. Generos, pe onoarea mea, e Partidul.

Cei doi scriitori ghinionişti aveau să primească felicitări la sfârşitul şedinţei (bravo, v-aţi sacrificat pentru artă, dar Partidul v-a iertat, la fel ca atunci, în urmă cu şapte ani,

când ați avut curajul nebunesc, Doamne, ce curaj, să spuneți că un norișor de-o palmă împins de vânt făcea mai credibil cerul socialist). Şi toți ştiau acum că, la viitoarea şedință, atunci când acest eveniment dramatic avea să fie amintit ca o poveste veche, membrul Biroului Politic, uşor încărunțit, bătându-i pe umăr, le va spune: ehei, ce rebeli ați fost atunci, vă amintiți? Iar ei, cu chipurile îmbujorate de emoție, vor răspunde zâmbind puțin timorați: eram tineri şi noi, tovarăşe R...

Lasgush Poradeci nu a ajuns să vadă sfârşitul paşnic al şedinței. Ieşise îndată după primele cuvinte ale autocriticii, nebăgat în seamă, la fel cum venise, ca să se întoarcă din nou în sarcofagul lui.

În timp ce pleca, în loc să ne blesteme, poate că se ruga pentru noi, aşa cum te rogi pentru cei ce nu mai sunt. Îl credeam mort de ani buni şi tot aşa ne credea şi el pe noi. O lună rece scânteia peste cristalele de cuarț din deşertul în care totul, chiar şi greşelile, erau moarte.

Şedința aceea fusese ultima lui ieşire în public. Am aşteptat apoi o vreme să apară din nou, fără să ne întrebăm dacă merităm. Ne chinuiam să ne închipuim cum va fi noua lui apariție, fără a reuşi. Tot ceea ce ne trecea prin minte lui îi era străin: supărările, încăierările literare, banalitățile noastre, scandalurile, ba chiar şi posibilele noastre cătuşe. Că nu mai aştepta nimic de la noi, cel puțin după şedința aceea, când îşi pierduse şi ultima speranță, asta era clar. Întrebarea care se punea era dacă noi aveam dreptul de a aştepta ceva de la el.

Iar timpul trecea. Şi deodată, în cea mai cenuşie zi a noastră, în bezna, în neziua noastră, lui i se făcuse milă de noi. Şi, împins cu siguranță de milă, se gândise să ne facă darul cel mai prețios pe care îl poate face un mort: o poveste de dragoste.

4

Terminasem de băut şi a doua cafea, şi R.P., pentru a patra, poate a cincea oară, mi-a spus:

— Ciudat ce impresie ți-a făcut. Într-adevăr, ciudat.

Aş fi vrut să-i urlu: da, aşa îți pare ție, ceva ciudat, ceea ce mi-ai povestit? Aşa îți pare ție, şobolanule, gândacule ce porți un inel cu diamant fără să-i cunoşti valoarea, lepădătură, zero barat, nimicule?

În realitate, toate acestea erau doar ecoul insultelor mele. Furia mea împotriva lui se topise de mult şi, în locul acelor ofense, simțeam acum nevoia să-i mulțumesc. Să-i fiu recunoscător că-i făcea Albaniei acest dar, pe ultima sută de metri: zborul cocorului. Căci Lasgush făcuse ceea ce prevestise de ani şi ani în versurile lui: se ridicase din morți.

Brusc, o fărâmă de îndoială mi-a spulberat entuziasmul.

— Într-adevăr, sunt mai uluit ca niciodată, i-am spus. Vreau doar să te întreb: eşti sigur de ceea ce mi-ai spus?

— Fireşte, mi-a răspuns el.

— N-ar putea fi o fantezie, un zvon?

Mirarea din ochii lui mi-a înghețat sângele în vine. Aş fi vrut să-i arunc în față: ascultă, ai dreptul să superi toată lumea, să dobori totul cu supărarea ta, dar n-ai voie, n-ai voie...

— Ia fii atent, i-am spus apucându-l de mână, nu cumva ştii, poate îți aminteşti numele femeii?

El a clipit din ochi.

— Numele? Da... Mi se pare... A, da, mi se pare că o cheamă Ana G.

— Ana G., am repetat. Ana G., am spus de două-trei ori în sinea mea. Cum e posibil ca totul să fie aranjat parcă anume de mâna destinului, începând cu numele femeii?

Zâmbitor, el îşi privea ceaşca de cafea, uşor mirat, poate chiar trist că soarta îl răsplătea atât de târziu.

Cu ani în urmă, când oamenii îl ocoleau, îşi imaginase cu siguranţă acest moment al răzbunării.

Ideea răzbunării mi-a trecut şi mie pentru o clipă prin minte. Nu ştiam sub ce formă se va manifesta, dar în clipa aceea mi-am zis că singura apărare era să mă ridic şi să plec cât mai repede. Să-l părăsesc, precum colegii lui de facultate, beţivii care caută tovarăşi de băutură, flăcăii abandonaţi de iubite, onanişţii din parc...

Să plec de lângă R.P. Cât nu e prea târziu. Înainte de a-i da posibilitatea de a-şi plasa lovitura răzbunătoare. Fără a-i mai auzi celelalte cuvinte. Nici ale lui, nici ale altuia.

Să plec înainte de a mai întâlni pe cineva. Să pornesc chiar... într-acolo. Spre micul oraş de pe malul lacului. Acolo unde...

El a deschis gura să spună ceva, să-şi termine poate fraza întreruptă. Sau să rostească ucigaşul „altceva, ce mai spui?". Nu, mi-am zis. Apoi, cu voce tare, am rostit „nu" şi m-am ridicat. Din cauza mişcării bruşte, cafeaua rece, pe care n-am putut s-o mai beau, s-a vărsat pe masă.

L-am zărit din stradă urmărindu-mă cu privirea, complet uluit, stingher ca întotdeauna. Dar nu aveam timp de scuze. Un gând mă bântuia stăruitor: să plec cât mai curând. Direct acolo, în locul în care se produsese minunea... surpriza.

5

Călătoria spre Pogradec era lungă şi plictisitoare. Autobuzul oprea din când în când în orăşele ce păreau toropite de căldură. Pe trotuare, în faţa cafenelelor sau a frizeriilor pe vitrina cărora scria „*Muncă, educaţie, vigilenţă*", pietonii opriţi în loc urmăreau cu priviri moleşite autobuzul venit din capitală.

După o vreme, controalele poliției au început să fie mai dese. Călătorul de lângă mine m-a lovit uşor cu cotul, arătându-mi-i pe cei doi poliţişti care se apropiau.

— Aha, din nou control, am exclamat şi m-am întors spre el pentru a-l lua drept martor la nemulțumirea mea ascunsă, chiar bine ascunsă, față de aceste controale în plină caniculă. Dar, spre mirarea mea, în privirea lui am văzut un soi de admirație. Şi-a apropiat fruntea de umărul meu şi, aproape sprijinindu-se de mine, mi-a şoptit:

— Se spune că cel mare s-a dus, ca în fiecare vară, la Pogradec.

— Aha, am făcut eu. De aceea toate astea...

Fericit că-mi împărtăşise secretul lui, omul a făcut „da" din cap.

— Ferice de ăia care-l au în fiecare vară în mijlocul lor, a rostit pe un ton duios.

— Bineînțeles, i-am răspuns.

Din fericire, unul dintre poliţişti urcase între timp în autobuz şi verifica buletinele călătorilor. După control, autobuzul şi-a continuat drumul, iar eu m-am prefăcut că moțăi pentru ca vecinul să nu-mi mai vorbească. Singurul gând care-mi stăruia în cap era acum că ei doi se aflau în acelaşi orăşel: el, marele absent, pe jumătate uitat, mai mult fantomă decât om, şi celălalt, omniprezent, cu portrete şi citate pe toți pereții, scrise în culori, pe iarbă, pe pietre sau cu trupuri omeneşti la manifestările sportive.

— Alt control, a observat vecinul meu, cu aceeaşi expresie de admirație pe chip.

Fără a deschide ochii, am dus mâna la buzunar pentru a scoate buletinul. El îl scosese deja, ba chiar îl deschisese la pagina cu numele şi poza pentru a-i uşura treaba celuilalt. Dar, după cum se vede, tocmai zelul acesta nu i-a plăcut poliţistului. După ce i l-a luat din mână, a închis buletinul,

apoi a dat să-l deschidă singur, înmuindu-şi degetul mare în gură, aşa cum fac toţi poliţiştii atunci când răsfoiesc ceva.

Apoi a început să întoarcă una câte una paginile documentului, în vreme ce-l urmărea cu coada ochiului pe călătorul care-şi pierduse treptat toată siguranţa de sine. O umbră de tristeţe şi de mirare, împreună cu un început de nemulţumire şi de zâmbet stângaci, cerşind parcă ajutorul celorlalţi, „tocmai de mine se îndoieşte omul acesta?", au creat o minidramă, cea mai neînsemnată şi inutilă din câte am văzut vreodată.

În cele din urmă, controlul s-a terminat, autobuzul s-a pus în mişcare şi, de jos, prin geamul prăfuit, am observat încă o dată privirea poliţistului care continua să-l urmărească suspicios şi cu o îndărătnicie caraghioasă pe vecinul meu.

Am râs în sinea mea o bucată de vreme, apoi, revenindu-mi, m-am admonestat singur. Îmi pierdusem o jumătate de oră observând tâmpeniile celor din jur, în loc să mă gândesc la lucruri mai agreabile.

Să-mi imaginez, de exemplu, cum face Ana G. Din când în când drumul acesta, cum îşi deschide poşeta cu oglindă să scoată de acolo buletinul, apoi cum degetele ei, cu manichiură discretă (o manichiură rece ca moartea apropiată), închid la loc poşeta, şi toate acestea cu gesturile unei femei care a cunoscut păcatul.

Şoseaua, prinsă ca într-o cursă între două şiruri de tufişuri desfrunzite, mă întrista. Motorul maşinii se ambala din greu la fiecare cotitură, iar mirosul de benzină devenea tot mai insuportabil. Era probabil locul în care reuşea să acopere complet mirosul parfumului Anei G. Un parfum ales cu grijă, împrumutat probabil de la vreo doamnă respectabilă, ce-i servise poate şi acesteia într-o aventură de-a ei, dintr-o altă epocă.

Şirul de tufişuri nu părea să se mai termine şi tocmai aici a avut loc cel de-al treilea control. De data aceasta, poliţiştii erau însoţiţi de un civil, semn sigur că de aici încolo controalele vor fi mai severe. Liniştea surdă care a cuprins autobuzul arăta că oamenii înţeleseseră asta. Vecinul meu a întins cu sfială buletinul, dar, de data asta, atenţia poliţiştilor era concentrată asupra mea. Ochii civilului aveau o scânteiere ostenită, ca ai celui care ştie ceva.

— Cu ce scop mergeţi la Pogradec?

Întrebarea lui a fost atât de surprinzătoare, încât m-a lăsat mut. Era poate singura întrebare pe care n-o doream. Mi-ar fi fost mai uşor să explic lucruri mai complicate, decât să răspund la această întrebare simplă, la care alţii ar fi dat răspunsul pe loc: merg în vacanţă, sau la fiică-mea, care e învăţătoare, la nuntă sau la înmormântare.

Nu ştiţi pentru ce mergeţi? m-a întrebat el cu un zâmbet ironic. Probabil că, involuntar, ridicasem din umeri, ca toţi aceia care vor să spună „nu ştiu."

Vecinul meu se zgâia la mine, nerăbdător, fireşte, să-şi spună scopul călătoriei.

Creierul meu amorţit nu putea să răspundă de ce mă duceam acolo. O prostie, orice.

Călătorii din jur mă priveau insistent. Era posibil ca omul să nu ştie de ce porneşte la drum? Cum să nu ai suspiciuni?

Privirea civilului devenea tot mai întrebătoare. A doua lui întrebare, cea mai cumplită, o simţeam ivindu-se la suprafaţă asemenea înecatului ce iese din adânc: o cunoaşteţi pe Ana G.? Uite, deci, care e situaţia.

Ca roata fântânii eliberate brusc, creierul meu a trecut de la amorţeală la rotaţia maximă. Uite, deci, care era situaţia. R.P., nefericitul acela anonim, individul acela şters pe care-l disprețuisem toţi, era un provocator periculos. Ani la rând

ne-a dus cu preşul, şi-a bătut joc de noi, ne-a atras în cursă.

O, Doamne, mi-am zis, cum de-a reuşit să mă denunţe aşa de repede?

Vedeam clar acum celelalte întrebări din ochii civilului. Tu crezi că nu ştim despre călătoriile ei? Misterioasele călătorii ale Anei G., mai ales în timpul verii, când Conducătorul se află la Pogradec? Iar povestea despre ea şi Lasgush Poradeci crezi că ne-a convins?

As fi vrut să-l întreb: chiar şi asta e tot de voi inventată? Ca toate celelalte, rebelii din şedinţele scriitorilor, sabotajele din petrol... Dar el mi-a retezat-o furios: pe aia aţi inventat-o voi.

O Bucată de vreme ne-am contrazis. Noi. Voi. Suspiciunea că Ana G. Ar fi putut avea intenţii criminale vizavi de Conducător a ieşit acum la suprafaţă. Manichiura ei mi-o imaginam acum însângerată.

În vreme ce tu te-ai mirat că ea se duce la poet. Pentru că aşa vă place vouă, să-i puneţi pe poeţi în tabăra opusă Conducătorului.

După părerea lui, în loc să merg în orăşelul de pe malul lacului pentru a-l admira de la distanţă pe Conducător, aşa cum fac sute de oameni, care sunt gata să stea treji zi şi noapte, tot sezonul de vară, pentru a-l vedea măcar o dată, eu mă lăsasem convins de o toană a poetului nebun, pe care am luat-o chiar drept un semn ceresc.

Pentru o clipă, creierul meu a luat-o razna. Nu-i înţelegeam argumentaţia: că Ana G. Se ducea la Pogradec nu pentru poet, ci pentru Conducător, asta era clar. Ceea ce nu înţelegeam era dacă vine ca amantă sau ca să-l ucidă.

Civilul ăsta e nebun, mi-am zis. Stai să vezi când o zice că vine pentru amândouă.

Adevărul e că o femeie, când se duce la un bărbat, se duce în ambele scopuri. Dar n-aş fi crezut că mintea lui de poliţist era în stare să priceapă chestii atât de sofisticate.

Spre uimirea mea, umbra lui nu mai avea greutatea de la început, din momentul în care urcase în autobuz. Iar el părea că-şi dă seama de asta, căci o secundă m-a privit pieziş. Avea în ochi un fel de suferinţă şi parcă şi o rugăminte. Privirea lui ar fi vrut să-mi transmită: continuă încă puţin cu respectul... cu frica asta. Cel puţin până ieşim din fundătură.

I-aş fi spus: nu cumva o să spui că mi-am bătut joc de benzina statului, de angajamentele petroliştilor de a depăşi planul în cinstea Congresului al 8-lea? Cu siguranţă că ţi-a trecut prin cap să scrii în raportul tău şi asta. Să scrii că el (adică eu), între kilometrii 137 şi 141, a dat vina pe mirosul de benzină, care a acoperit parfumul Anei G., fără a-şi ascunde nostalgia pentru acesta din urmă.

Mi-a fost uşor să mă despart de el şi să ajung în oraşul din nord, de unde Ana G. Venea cu autobuzul la Pogradec. Mi-o imaginam parfumându-se în faţa vechii oglinzi cu ramă de bronz, sub icoana rece a unei alte credinţe.

Plecarea mea se pare că l-a demobilizat pe omul de la poliţia secretă. A fost suficientă o zgâlţâitură a autobuzului pentru ca el să se volatilizeze complet, iar eu să mă trezesc din somn.

Eram pe aceeaşi şosea banală, plină de praf, cu rare borne kilometrice, majoritatea culcate la pământ. Una dintre ele, lovită probabil şi fixată la loc de o mână superficială, m-a făcut să râd în sinea mea. Numărul 147, citit pe dos, 741, nu numai că lungea drumul de cinci ori, dar îi şi dădea o altă direcţie, făcând varză orice calcul logic.

Puţin mai încolo, la intrarea într-un orăşel, erau alte tabele, cele mai multe cu litere decolorate, iar pe ele, alături de sloganuri care îndemnau la devotament faţă de stat, la

vigilență şi moralitate, erau şi angajamentele oamenilor muncii înaintea Congresului al VIII-lea. (Angajamentele Anei G. Pentru o iubire veşnică...)

Am clătinat din cap ca să nu mai adorm din nou. Auzisem că e şi periculos: la o frână bruscă puteai să-ți frângi coloana vertebrală.

6

La Pogradec am ajuns după-amiază. Ca de fiecare dată când ajungi după un drum lung, oraşul îți pare mort. Deşi canicula venise înainte de vreme, sezonul turistic nu începuse încă.

După ce am luat o cameră la hotel, m-am învârtit o vreme pe singura stradă mai mare. Sub razele nemiloase ale soarelui, vitrinele magazinelor păreau şi mai sărăcăcioase. Pe geamuri, ca peste tot, erau aceleaşi lozinci, ba chiar mai multe ca în urmă cu doi ani, când fusesem aici în concediu. Pantaloni bărbăteşti, tutungerie, educație, vigilență, şampon.

La intrarea în clădirea Comitetului de Partid, cei doi polițişti râdeau moleşiți de căldură.

Canicula şi un orăşel provincial. Clubul vânătorilor. Frizerie. Casa de cultură a cartierului nr. 6. Niciun semn că aici ar fi avut loc vreo minune. Că Ana G, într-o seară de aprilie... o seară din luna aprilie...

M-a încercat din nou, preț de o clipă, bănuiala că toată povestea aceasta putea fi doar o plăsmuire, cum sunt cele inventate în micile oraşe. R.P. Ar fi putut fi sincer (mi-a trebuit o bucată de timp ca să mă lepăd de amintirea lui), dar zvonurile rare, asemenea marilor fluvii, îşi au izvoarele departe. Mi-era uşor să-mi imaginez sursa lui într-o zonă mai curată, lângă lacurile cristaline de la munte, deşi argumentele raționale anulau acest gând. Din munți

coboară cu totul alte poveşti. Aceasta se născuse, pare-se, aici, din monotonia sfâşietoare a micului oraş, în birourile căruia femei tunse scurt, ridicând receptorul telefonului cu o mişcare hotărâtă, rostesc şi mai apăsat: tovarăşu' Gafur, anunţă-i despre o şedinţă urgentă, iar în clădirea poştei nu ajung niciodată scrisori de dragoste, pentru simplul motiv că toţi ştiu că scrisorile se deschid.

În vreme ce priveam noile construcţii urâte, îmi imaginam cât de străină şi însingurată trebuie că se simte aici Ana G.

Acum nu-mi era clar dacă setea de senzaţional a urbei inventase povestea aceea din prea multă plictiseală sau Lasgush Poradeci, neputând să-i dăruiască orăşelului o bisericuţă sau o fântână, cum făceau de obicei albanezii celebri, ori îngrozit de arhitectura oribilă, i-o dăruise pe Ana G. I-o oferise în dar sau ca pedeapsă, asta nimeni n-o putea şti.

7

Ştiam strada pe care locuia poetul, ştiam şi casa căreia el, aşa ca toţi ceilalţi, îi spunea culă, datorită aspectului ei deosebit. Şi totuşi, nu ştiu ce mă împiedica să merg acolo. În loc să mă ducă spre strada lui, picioarele mă purtau spre malul lacului. Şi la un moment dat am înţeles de ce. Îmi devenise limpede ce trebuia să fac. Înainte de a merge la el, trebuia să-mi purific sufletul pe malul lacului, căruia poetul îi dedicase câteva dintre poemele lui cele mai frumoase, la vechiul hotel turistic, în curtea mănăstirii medievale, cu ograda plină de bidoane, transformată cu ani în urmă în depozit de lactate...

Peregrinarea aceasta a durat aproape două ore. Valurile lacului aveau o strălucire de smarald, ca şi când pe fundul lui ar fi fost îngropate o mulţime de nestemate ce vor trebui scoase la suprafaţă într-o bună zi. Iar la clopotniţa în ruine

a mănăstirii, locul de unde fusese smuls clopotul părea o rană încă dureroasă. O linişte sumbră şi adâncă mă cuprinsese şi atunci am înțeles că eram pregătit să merg la el.

Tocmai traversam piațeta din fața Comitetului de Partid, când m-am auzit strigat pe nume. Puțin mai înainte tânjisem să mă întâlnesc cu cineva, dar acum nu aveam nevoie de nimeni.

Era regizorul teatrului de păpuşi pe care-l cunoscusem în urmă cu doi ani, în concediu.

După primele cuvinte, ce faci, nu te-am văzut de mult, ce vânt te aduce, am tăcut amândoi stânjeniți.

— Ia zi, ce noutăți mai aveți? l-am întrebat pentru a doua oară, exact în stilul pe care nu-l suportam la alții.

El a zâmbit.

— Ce noutăți? Ca în provincie, nu se întâmplă nimic. Noutăți sunt acolo, la voi.

Părea oarecum mirat că aştept ceva de la el (lucru pe care mi l-a spus mai târziu), în timp ce pe mine m-a străfulgerat din nou îndoiala, de data asta mai cumplit ca niciodată.

Nu exista, se pare, nici povestea de iubire a poetului, nici Ana G., nici oglinda cu ramă de bronz şi nici parfumul dintr-o altă epocă. Existau doar canicula şi mirosul de benzină ce nu-ți iese din haine zile întregi. Şi, fireşte, angajamentele în prag de congres.

— Mă întrebi de noutăți şi eu mă mir că voi, care veniți din capitală, vreți noutăți din fundul ăsta de țară! Ce să vă spunem bieții de noi? Monotonie, plictiseală... Uite, de ceva vreme Lasgush ne-a făcut de ruşine.

— Cum?

El a dat din mână ca şi când ar fi vrut să îndepărteze ceva, aşa cum fac oamenii când cu acest gest vor să sublinieze lipsa de importanță a celor spuse până atunci, lucruri care nu merită să fie ținute minte.

Fără a-i băga în seamă gestul acela disprețuitor, care în alte situării m-ar fi făcut să mă arunc la gâtul lui (cum îndrăzneşti tu, banal mânuitor de păpuşi, să vorbeşti aşa despre poet), m-am enervat pe loc. Eliberat de povara îndoielii, mă stăpâneam cu greu să nu-l iau la bătaie.

Dar el continua să dea din cap şi râdă ca un netot.

— Ai auzit, aşadar, şi tu? A ajuns zvonul şi la voi? a urmat clătinând din cap. Ne-a făcut de ruşinea lumii.

— Nu mi se pare că e vreo ruşine în asta, am spus, ba chiar aş zice că dimpotrivă. El m-a privit țintă.

— Aşa spunea şi Gjergji, pictorul nostru, dar eu l-am contrazis. Am avut o dispută.

— Nu e nimic ruşinos, am continuat eu. Din contră, este ceva înălțător pentru noi... Adică pentru noi toți... oamenii de artă.

— O, Doamne, a făcut el. Aşa spunea şi Gjergji.

— Şi câtă vreme se întâmplă aşa ceva aici, asta arată că nu staţi într-un fund de țară.

Staţi chiar în centru, pricepi, în centru!

Mă urmărea de două ori mirat, de faptul că gândeam aşa, dar şi că Gjergji, pictorul lor, gândea ca mine.

Era imposibil să-i spun adevărul, şi anume de ce-mi părea minunat ceea ce făcuse Lasgush, drept pentru care am preferat să-i aduc acelaşi argument ca şi pictorul. Ştiam mai mult sau mai puțin discuțiile dintre artiştii nemulțumiți, la cafenelele aproape pustii din provincie. Ofensați de indiferența oficialilor locali, care-şi aminteau de ei doar în prag de evenimente importante, când trebuiau organizate concerte sau împodobit oraşul, după ce se descărcau nițel în fața păhărelului de coniac, căpătau curaj şi-şi aminteau de marii înaintaşi: de faima lor, de cât de onorați erau la curtea prinților, de metresele lor. Urmau, desigur, teoriile rostite în gura mare, în după-amiezile înecate în fum de țigară, despre nevoia de iubire a artistului, despre puterea regeneratoare a

iubirii, mai ales spre sfârşitul vieţii. Până ce, ca urmare a escaladării problemei, venea acea frază tocită de atâta folosire, cea după care îţi venea fie să urli, fie s-o iei la sănătoasa: spune-mi, rogu-te, cine a fost ministrul culturii pe vremea lui Shakespeare?

Nu credeam că pictorul Gjergji se aventurase mai departe de atât. Cel mult ar fi putut simţi tulbure ceea ce gândeam eu şi, vorbind înflăcărat despre rolul regenerator al artei, Goethe, Tizian etc., contrazicea ceva din cenuşiul zilnic.

— O să ţi-l prezint pe Gjergji, o să-ţi placă, mi-a zis el.

— În momentul ăsta mă interesează altceva, i-am răspuns.

Au trecut câteva minute până ce el, şi eu împreună cu el, am înţeles ce voisem să spun cu acel altceva, povestea de dragoste a poetului sau pur şi simplu femeia care lua parte la ea, Ana G.

Erau amândouă şi încă ceva pe deasupra, care avea legătură cu ele.

El mi-a povestit că întâmplarea (după ce renunţase la cuvântul ruşine, l-a înlocuit cu mai modernul scandal, dar, văzându-mă cum îmi schimb expresia feţei, l-a abandonat şi pe acesta, mulţumindu-se cu inexpresivul întâmplare), deci întâmplarea începuse în luna aprilie, când Ana G., sosită la Pogradec dintr-un oraş catolic din nord, a început să stea cu orele, chiar şi seara, acasă la poet. Primele zvonuri despre o relaţie de dragoste între ei puteau părea greu de crezut din pricina vârstei înaintate a poetului, dar au devenit iute credibile datorită faimei lui de mare cuceritor de pe vremuri. Şi, potrivit pictorului Gjergji, povestea ar fi putut continua aşa, credibilă pentru unii şi greu de crezut pentru alţii, împărţindu-i pe oameni în două tabere opuse. Şi, tot conform părerii lui, asta ar fi ţinut până la moartea poetului, dar, cu siguranţă, şi după moarte, dacă n-ar fi ieşit la iveală o mărturie care confirma totul. Era o dovadă incontestabilă,

câtă vreme era scrisă chiar de mâna poetului. Un text de vreo 50-60 de pagini, intitulat *Vizitele d-rei Ana G. În cula mea*. În el era descris totul: întâlnirile cu Ana, discuțiile cu ea, momentele de iubire, proiectele de căsătorie.

— Şi cum de s-a descoperit asta?

— Ehei, a făcut el. E un fel de... cum să-ți spun... un fel de şmecherie în treaba asta. Două vecine tinere, care merg săptămânal la el ca să facă treabă, au reuşit să-i sustragă caietul.

— Şi el?

— El, cufundat cum îl ştii în visările lui, nu ştie nimic. Poate o fi şi uitat de caietul ăla.

— Adică textul se află undeva, prin vecini?

El a dat din cap că „da" şi, fixându-mă în continuare cu privirea, mi-a spus:

— Eu aş putea să-l găsesc, cu condiția să nu faci un caz din asta. Adică să urli peste tot: meschinărie, fărădelege sau mai ştiu eu ce.

— Nici prin cap nu-mi trece.

— Ai putea s-o faci din respect pentru el.

— Îți dau cuvântul că nu.

— O să vezi că şi noi, provincialii, ne pricepem la ceva... într-o oră o să ai caietul în mână.

8

Peste o oră, într-adevăr, aveam caietul în față, subțire, delicat ca toate marile minuni, cu paginile acoperite cu scrisul mărunt, caracteristic, pe care-l cunoşteam din numeroasele facsimile care însoțeau vechile ediții de lux ale poetului. *Vizitele drei Ana G. În cula mea*. Acum, citind şi recitind de multe ori textul acela, am înțeles cât de prosteşte, de greşit, mă îndoisem de existența lui. Căci el exista, era la fel de real pe cât de real era totul. De adevărat

şi de uluitor... în tot anul acela se căutase în zadar petrol. Împovărați de problemele economice, albanezii căutau o rezolvare, sperând că va fi descoperit un nou zăcământ de crom, că Germania Federală le va oferi un credit, că Anglia va returna în cele din urmă aurul albanez, blocat acolo încă din anii războiului... Nimic din toate acestea nu se întâmplase. O singură comoară ieşise la suprafață, dar nimeni nu o vedea.

La toate acestea mă gândeam în timp ce coboram să iau cina în salonul sumbru al restaurantului. Câteva sportive, sosite pentru cine ştie ce concurs, mâncau gălăgioase. Ceva mai încolo, un grup de oameni cu chipuri posomorâte, îmbrăcați în aşa fel încât îți dădeai imediat seama că sunt de la Ministerul de Interne, aşteptau chelnerul. În minte îmi stăruiau fraze şi fragmente întregi din minunăția pe care tocmai o citisem.

9

După cină am urcat la mine în cameră. M-am întins un timp pe pat, apoi am ieşit în balcon. Lacul clipea întunecat şi amenințător. Aşa mi-l aminteam mereu în nopțile fără lună. Părea că, în adâncul său obscur, îşi pregătea chipul de cleştar de a doua zi. Se spunea că UNESCO lucra la un proiect pentru punerea lui sub protecție. Dar niciun Pen Club al scriitorilor europeni nu-şi amintise vreodată de Lasgush Poradeci.

Îmi era frig. Am intrat în cameră, dar şocul pricinuit de teroarea întunecată a apei nu mă lăsa să mă limpezesc. Acum îmi aminteam că pălăria Borsalino şi costumul lui Lasgush Poradeci, la ultima lui ieşire în public, îmi produseseră o tulburare asemănătoare. Sub borul pălăriei aceleia fuseseră probabil plămădite cele mai frumoase versuri ale lui. Şi gândurile despre Ana G., desigur.

Mi-am imaginat-o din nou în sărăcăciosul autobuz interurban, dar acum îmi era lene să separ ceea ce se întâmplase în realitate de ceea ce gândisem despre ea. În legătură cu asta, mi-am amintit o nuvelă publicată cu ceva timp în urmă la Moscova, în care se povestea despre o fată sovietică, îndrăgostită de răposatul Aleksandr Blok. O să le ai pe toate după aceea, i-am spus în gând. Fără îndoială, le va avea pe toate după aceea, deşi n-o va afla niciodată, la fel ca şi lacul care nu va şti nicicând despre versurile pe care el i le dedicase.

Te-ai grăbit să-l prinzi încă în viaţă, lebădă din nord, m-am adresat în sinea mea Anei G. Mai târziu, când noi nu vom mai fi, totul va fi mai uşor. Dar tu ai avut inteligenţa să te grăbeşti...

10

Înainte de a ciocăni la poartă, am privit îndelung cula, încercând să-mi imaginez cum intrase acolo Ana G. Ezitarea ei pentru o clipă la intrare, pleoapele lăsate, aşa cum trebuie să le ţină femeile care intră într-un loc nepermis, o vedeam apoi împingând poarta, păşind uşor pe treptele de lemn... Cu grijă, ca şi când aş fi încercat să nu ucid umbra lăsată de ea pe scară, am urcat repede, căci aşa îmi închipuiam că treptele vor scârţâi mai puţin.

Lasgush m-a recunoscut din prima clipă. Avea acelaşi zâmbet ca şi anul trecut, doar că ceva mai rece, sau poate că mi se părea mie aşa, căci, după toate clişeele din cluburile scriitorilor, sclav al cărora, voiam, nu voiam, devenisem, mă aşteptasem să-i văd pe chip semnele întineritoare ale iubirii. Dar el, ca în orice altceva, era poate deasupra acestor clişee. Iubirea, dacă insistam să-i descopăr urmele pe chipul lui, era tocmai în răceala aceea. Era o răceală sublimă, cu un lustru de marmură plesnită pe

pomeți şi o sclipire înşelătoare în ochi. O sclipire de cristal, din spatele căreia lumina orbitoare întemniţată în ţeasta lui elibera din când în când scânteieri amenințătoare.

— Mulțumesc pentru vizită, mi-a spus, stând nemişcat pe sofa. În spatele lui era fereastra şi prin ea se zăreau crengile merilor.

Eram atent să nu-mi scape ceva necugetat, căci mă simțeam ca într-o lume de cristal, în care orice mişcare neatentă ar fi putut face totul țăndări. La fel de mult mă temeam şi de o discuție de rutină: cum stați cu sănătatea etc.

— Eu trebuie să vă mulțumesc că m-ați primit, i-am răspuns, încercând, în cel mai simplu mod cu putință, să-i spun ceva despre bucuria pe care ne-o făcea existând printre noi, ca o nestemată de preț...

Întotdeauna fusese dificil orice început de discuție cu el. Cu totul altfel decât ultima dată, când a trebuit să am grijă ca de o flacără ce se putea stinge oricând, de data aceasta era invers: eram obligat să-i protejez răceala olimpiană de orice atingere vulgară. Cum să-i spun că, deşi cărțile lui erau tot interzise, deşi el însuşi, încă de la şedința aceea de pomină, lipsea de peste tot, gândurile oamenilor se întorc din ce în ce mai des la el? Din cele trei, patru fraze care începeau toate cu *deşi* încercam să aleg una, pe cea mai potrivită, când el, ca şi când mi-ar fi ghicit gândurile, mi-a întrerupt chinul:

— Poeții fac nația, asta se ştie. Ei, cârmuitorii, şi a făcut un gest cu mâna de parcă ar fi arătat locul unde se aflau aceştia, când fac ceva, deşi se prefac că ne-au uitat, la noi se gândesc: Ce va spune Lasgush despre asta? Ce vor spune poeții?

— Absolut adevărat, i-am zis.

O Bucată de vreme a tăcut, privindu-şi mâinile. Zâmbetul rece îi urma cu greu mişcările capului, aşa că din când în când părea că pluteşte în aer.

— Se prefac că ne-au uitat, dar gândul lor e la noi, a repetat încet. Începând cu el, cu preşedintele lor... Şi, pentru că veni vorba, ce face, mai trăieşte, sau a murit?

La aceste vorbe am rămas cu gura căscată. Să pui o asemenea întrebare despre Conducătorul țării, despre cel ale cărui portrete acoperă zidurile, vitrinele magazinelor, pereții librăriilor, însoțite de cuvintele „trăiască, trăiască, trăiască", era mai mult decât neobişnuit. Iar această întrebare o punea chiar poetul acesta uitat, cel despre care oficialii, de la cel mai mic până la cel mai mare, incluzându-l aici şi pe Conducător, se întrebau cu răutate, invidie şi ignoranță: oare ce mai face, o mai trăi, sau a murit?

Era cu zece ani mai mare decât Conducătorul, totuşi i se păruse firesc să pună întrebarea aceea. În ea nu era răutate, ci mai degrabă multă indiferență.

Budpoliegce spoetom, sudar! Fii mai blând cu poetul, stăpâne! Versul acesta, pe care nu ştiu cine l-a scris, mi l-am amintit brusc în ruseşte, cu acelaşi efect pe care îl are strigătul: atenție! Doar că mesajul acesta nu i se adresa interlocutorului meu, ci lui, celuilalt.

Se arătase crud cu poetul. Ba chiar mai mult de atât: fără a îndrăzni să-i facă rău pe față, îi făcuse pe ascuns, cu o răutate meschină, cum sunt adesea răzbunările din invidie.

În spatele lui, crengile mărului se unduiau încet. În altă zi aveam să încerc să aduc vorba despre iubire, ceea ce nu era greu cu el. Dar, după cele spuse acum, nu se putea. Într-o altă zi, exasperat că nu a pomenit nimic despre iubire, mă voi îndoi că a uitat povestea lui cu Ana G., că a renunțat la aventura, la nebunia aceea încântătoare, şi voi fi gata să-i cad în genunchi rugându-l în numele tuturor să nu-şi abandoneze misiunea. Maestre, cavaler al luminii, fă-o

pentru noi toți... de dragul lumii noastre. Poate că într-o altă zi îi voi spune asta, dar în dimineața aceea, când el mi-a pus neobişnuita întrebare, totul a pălit în fața ei. O supărare ascunsă îi limpezea şi mai mult privirea.

— La Homer este un loc în care soarele se supără pe Zeus, nu ştiu dacă-ți amintești, a spus după un timp. Deci, soarele se supără pe tiran şi ştii cum îl amenință? Voi coborî în Infern, să strălucesc doar pentru cei morți! a declamat şi mi-a zâmbit mai rece ca până atunci. Uite, aşadar, ce amenințare cumplită i-a adresat soarele tiranului. Să-şi lase locul lui din mijlocul cerului, cu alte cuvinte să-i părăsească pe cei vii şi să coboare acolo unde nu e nevoie de el, în lumea morților. Pe scurt, totul să se întoarcă pe dos, să vină sfârşitul lumii, apocalipsa... Aşa amenințări cumplite trebuie să facă poetul.

Nu înceta să mă fixeze cu privirea lui ca de gheață, amenințătoare şi nemiloasă ca un aisberg. O bucată de vreme am rămas aşa, în tăcere, apoi a mai spus: Din câte am citit din poezia ta, văd că ai început şi tu să cobori la cei morți...

Am respirat uşurat, ca şi când ar fi rostit un decret de iertare.

11

După-amiaza era cenuşie, tristă, dar tocmai pentru că era aşa mi-ar fi fost greu s-o umplu cu tot felul de gânduri. După ce m-am plimbat pe lângă plopii vechiului hotel şi prin curtea mănăstirii pustii, am rămas o vreme lângă plaja deasupra căreia păsările, singurele ființe care se grăbeau în acest oraş, se învârteau cu strigăte alarmate.

Apoi am pornit-o la întâmplare pe străzi, încercând să-mi imaginez în care prăvălie intrase Ana G. Să-şi cumpere câte ceva pe vremea când începuse să se întâlnească cu el...

Pe pragul porților, bătrâni aducând cu nişte buşteni pe care se vedeau cu greu arsurile lăsate de vechi trăsnete, priveau spre lac. Erau tovarăşii lui din tinerețe, care, vorbind rar, uitaseră jumătate de limbă şi pronunțau shkândull în loc de scandal, cu accentul pe prima silabă, ca în vechile texte. Se miraseră poate: Doamne, cum ne-a ruşinat Lasgush sau se mulțumiseră numai cu acest cuvânt, asemănător cu un orăcăit de broască, pentru a exprima tot ceea ce gândeau despre lebăda din nord, care-i sucise capul tovarăşului lor.

Paşii m-au dus din nou spre plajă, iar gândul că ei trei – micul oraş-stațiune, lacul şi poetul – aveau acelaşi nume mi-a stăruit o vreme în minte. Cu ani în urmă, ca şi când n-ar fi fost de ajuns disputa din jurul întrebării dacă lacul dăduse numele oraşului sau invers, iată că se întorsese şi tânărul poet de la studii din Austria, devenind şi el parte a acelei enigme.

Strada Unu Mai. Piața Victoria socialismului.

Strada Kajo Karafili. Bulevardul Enver Hogea.

Seara m-a prins aşa, încercând să găsesc o stradă potrivită pentru a primi numele lui şi, desigur, pe cel al Anei G.

De departe, din acea zonă a oraşului în care se aflau vilele Conducătorului, licăreau lumini. Cula poetului se afla în partea opusă. De ani de zile poposeau amândoi în acelaşi oraş, dar nu se întâlniseră niciodată. În vilele celui dintâi veneau adesea oaspeți, tot felul de oficiali şi miniştri, veterani, bătrâni, „artişti emeriți”, doar el, mândria poeziei albaneze, nu fusese niciodată invitat.

La vreuna dintre serate, careva dintre invitați, ca să-l distreze pe Conducător, o fi amintit poate ultima nebunie a poetului. Iar celălalt o fi râs cu poftă: ha, ha, ha, până ce râsul, spre uimirea tuturor, s-a transformat în ochii lui într-o umbră întunecată. Crezuse că dacă-l izolează complet i-a

interzis să şi trăiască şi totuşi se întâmplase contrariul. Într-un alt moment, poate că se întrebase: cine este această Ana G., ce păzesc tovarăşii de la Securitate acolo, în nord, unde sunt dosarele, anchetele, controalele pe şosele, dar, cum s-ar părea, acum era târziu pentru toate. Încă de pe acum, chiar înaintea venirii ei, se simţea apăsarea morţii. Doar ea ar fi putut să-l scoată din beznă, aşa cum noaptea scoate din adâncuri stelele. Ultima dragoste a poetului, această floare a morţii, fusese posibilă doar sub protecţia ei...

Niciunul dintre invitaţi n-ar fi putut să înţeleagă suferinţa Conducătorului. Ştia că doar viu putea să-l ţină sub control pe poet, mort i-ar fi scăpat. Şi tocmai moartea nu putea să i-o împiedice...

Budpoliegce spoetom, sudar. Dar dacă i se spune stăpânitorului: Fii mai blând cu poetul, stăpâne! Ce ar putea să i se spună poetului când va veni ora judecăţii lui? Fii mai blând cu stăpânul, poetule?! Ha, ha, ha!

Vizitele stăpânitorului H. În cula mea... Câtă vreme asta nu fusese scrisă şi nu s-ar fi scris vreodată, însemna că celălalt e pierdut.

Nu-mi puteam dezlipi privirea de la licărul îndepărtat al luminiţelor. Asta îmi arăta că tocmai în zilele acelea, în vreme ce la Tirana continua procesul împotriva membrilor familiei adversarului său doborât, îi fuseseră aduse casetele pe care se afla înregistrat totul, iar el, împreună cu soţia, copiii, ginerii şi nurorile râdeau şi se distrau privindu-i pe ceilalţi în cătuşe, doborâţi în mocirlă, tunşi zero, cei alături de care, nu cu multă vreme înainte, îşi petrecuseră vacanţele.

13

Era poate ultima vară pe care cei trei, oraşul, lacul şi poetul, o mai petreceau împreună. De protecţia lacului avea

să se ocupe UNESCO. Oraşul nu se ştie ce soartă va avea. În vreme ce poetul dăduse toate semnalele că se pregăteşte de marea călătorie. Nimic nu fusese întâmplător: nici culoarea discretă, rece, a manichiurii Anei G., nici tristețea Conducătorului şi nici marea amenințare.

Era târziu, poate miezul nopții, când una dintre străduțe m-a scos pe un soi de tăpşan. Era răcoare, se simțea adâncimea cerului, cu stelele licărind ca niciodată de departe. Toamna, de aici trebuie că se văd cocorii cum pleacă în depărtări.

S-a dus şi ultimul cocor, cu sufletul măreț şi gol.

Şi m-am întrebat: tu încotro vei pleca, superbă zburătoare, iar pe noi cui ai să ne laşi, pe sărmanii de noi?

Tirana, 1986

CUPRINS

Călăreţul cu **ş**oim

Povestea Uniunii Scriitorilor din Albania, în faţa oglinzii unei femei

Iarna la cafeneaua Riviera

Zborul cocorului